

**TÜRKİYE’DE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ: TEMEL EĞİTİM
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
(FINDIK TARIMI ÖRNEĞİ)**

Ahmet UZUNDERE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2015

**TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ: TEMEL EĞİTİM
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
(FINDIK TARIMI ÖRNEĞİ)**

Ahmet UZUNDERE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2015

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 (İki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ahmet

Soyadı : UZUNDERE

Bölümü : Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçileri: Temel Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri (Fındık Tarımı Örneği)

İngilizce Adı : Seasonal Agriculture Workers In Turkey: Basic Education Issues and Solution Recommendations (Hazelnut Example of Agriculture)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Ahmet UZUNDERE

İmza : .....

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ahmet UZUNDERE tarafından hazırlanan “Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçileri: Temel Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri (Fındık Tarımı Örneği)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Başkan: Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Mustafa KALE

Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 05.01.2015

Bu tezin Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

Anneme ve Babama ithafımdır.

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılma sürecinde beni destekleyen ve bana yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN'a, destekleyici tutumları ve ilgisi için Sayın Prof Dr. Necati CEMALOĞLU'na ve veri toplama sürecinde yardımlarını sunan Mevsimlik Tarım İşçileri Dernek Başkanı Sayın Mehmet GÖBEK'e teşekkürü bir borç bilirim. Tezimi dil, anlatım ve şekilsel yönden inceleyen Arş. Gör. Taner ATMACA ile İbrahim USTA'ya teşekkür ederim. Araştırma verilerini elde etmem konusunda görüşme isteğimi kabul eden ve değerli zamanlarını bana ayıran okul yöneticileri, öğretmenler ve mevsimlik tarım işçisi ailelere de çok teşekkür ederim. Aileme ve birlikte geçirmemiz gereken vakitten feragat ederek bu tezin bitmesinde bana manevi destek sunan biricik eşim Hacer UZUNDERE Hanımefendi'ye ve oğlum Arif UZUNDERE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet UZUNDERE

**TÜRKİYE’DE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ: TEMEL EĞİTİM
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
(FINDIK TARIMI ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet UZUNDERE

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2015

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, mevsimlik tarım işçiliğine giden ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının çalışma koşullarından dolayı; eğitime erişim, okula devam, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerinin belirlenmesi ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma nitel olarak tasarlanmış ve araştırmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri ile Şanlıurfa’nın Siverek ilçesi ve Diyarbakır’ın Çınar ilçesinde amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen 11 okulda 28 okul yöneticisi 88 öğretmen ile bu illerden Ordu iline fındık toplamaya giden 150 mevsimlik tarım işçisi olmak üzere toplam 266 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz ve içerik analizi teknikleriyle çözümlenmiştir. Araştırmada Mevsimlik Tarım İşçisi (MTİ) ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorluklar ele alınmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre mevsimlik tarım işçiliği mart ayında başlayıp kasım ayına kadar devam edebilmektedir. MTİ olarak

alışan aile fertlerinin tamamının bu işe katılması, ailenin bir üyesi olan zorunlu eğitim çağındaki çocukların okullarından uzak kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum, eğitime devam etmesi gereken MTİ ailelerin çocuklarının, eğitimden mahrum kalarak mağduriyet yaşamalarına neden olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan aileler, tarım sektöründe işgücü ihtiyacının yoğun olduğu aylarda çalışmaktadır. Bu ayların bir bölümü okul eğitiminin yoğun olduğu aylarla çakışmaktadır. Bu durumda ailelerin çocuklarını okula gönderme ile MTİ olarak alıştırma arasında bir tercih yapmaları gerekmektedir. Bu tercih, yoksulluk ve çaresizlik nedeniyle çocuklarını MTİ olarak çalıştırmadan yana olmaktadır.

Bilim Kodu:

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik tarım işçisi, ocuk işçiliği, eğitim hakkı

Sayfa Adedi: xvi + 137

Danışman: Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

**SEASONAL AGRICULTURE WORKERS IN TURKEY: BASIC
EDUCATION ISSUES AND SOLUTION RECOMENDATIONS
(HAZELNUT EXAMPLE OF AGRICULTURE)**

Master Thesis

Ahmet UZUNDERE

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2015

ABSTRACT

The objective of this research is to determine how seasonal agricultural laborers' children at primary education period are influenced due to working conditions in terms of access to education, attendance to school, health and development rights and to present solution recommendations to restore their living conditions. The research was designed as qualitative and a phenomenological pattern was used in research. Under research interviews were performed with a total of 266 people as 28 school managers and 88 teachers chosen by way of purposive sampling method in 11 schools from Şanlıurfa and Diyarbakır provinces and Siverek subprovince of Şanlıurfa, and Çınar subprovince of Diyarbakır and 150 seasonal agricultural laborers from the foregoing provinces leaving for Ordu province to harvest hazelnut . The data collected were analyzed with the descriptive analysis technique and the content analysis technique. In the research the difficulties of children they experience in education from the families of seasonal agricultural laborers (SAL) are discussed. According to the results obtained from research the seasonal agricultural labor starts in March and ends in November. The participation of all members of families working as SAL in this labor causes their children at compulsory education periods as members of the families to be away from schools. It was stated that this situation caused the children of SAL families to be deprived of education and thereof victimized. As a result, the families working as seasonal agricultural laborers work in months when the need of labor force becomes intense in agricultural sector. Part of these

months overlaps with the months when the school education is intensified. In such a case the families need to make a preference between whether to send their children to school or to make them work as SAL. This preference is made as to make them work as SAL due to poverty and desperation.

Science Code:

Keywords: Seasonal agricultural workers, child labor, education right

Page Number: xvii + 137

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	3
Sınırlılıklar	4
Varsayımlar	5
Tanımlar	5
BÖLÜM 2	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
Dünyada Çocuk İşçiliği	9
Dünyada Mevsimlik Tarım İşçiliği	17
Türkiye’de Çocuk İşçiliği	18
Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği	21

Türkiye’de Fındık Tarımı ve Mevsimlik İşçilik	30
Türkiye’de MTİ Ailelerin Sorunları	32
MTİ Ailelerin Ulaşım Sorunları.....	32
MTİ Ailelerin Barınma Sorunları.....	33
MTİ Ailelerin Sağlık Sorunları	34
MTİ Ailelerin Sosyal Güvenlik Sorunları	34
MTİ Ailelerin Sosyal Dışlanma Sorunları.....	35
MTİ Ailelerde İşsizlik Sorunu	36
MTİ Ailelerde Yoksulluk Sorunu	36
MTİ Ailelerde Çocuk İşçiliği Sorunu.....	37
MTİ Ailelerin Eğitim Sorunları	38
Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçileri ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar	39
İlgili Bazı Projeler.....	43
BÖLÜM 3	49
YÖNTEM.....	49
Araştırmanın Modeli.....	49
Çalışma Grubu	50
Veri Toplama Aracı	54
Verilerin Toplanması	55
Ölçüm Güvenirliği.....	56
Ölçüm Yorumlarının ve Kullanımlarının Geçerliliği	57
Verilerin Analizi	57
BÖLÜM 4	59
BULGULAR VE YORUMLAR	59
Demografik Özellikler.....	59
BÖLÜM 5	85
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	85
Sonuçlar.....	85
Tartışma	87
Öneriler	89
Maliyet ve Maddi Destek	93

İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar	93
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	105
EK1. Araştırma İzin Yazısı	105
EK.2. Okul Yöneticisi Görüşme Formu	106
EK 3. Öğretmen Görüşme Formu	110
EK 4. Veli Görüşme Formu.....	115
EK 5. Görüşme Yapmak İçin İzin Alınan Kurum Listesi	120
EK 6. İlgili Valiliklere Gönderilen İzin Yazıları	123
EK 7. Akyurt Kaymakamlığı Seminer Yazısı.....	130
EK.8. ILO Mevsimlik Tarımda En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği ile Mücadele Konferansı Konuşmacı Davetiyesi	131
EK.9. 5. Ulusal Eğitim Yönetimi Forumu (EYFOR V) Bildiri Kabul Belgesi	132
EK 10. Özgeçmiş.....	133
EK 11. Amblem Sayfası 1	136
EK 12. Amblem Sayfası 2	137

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Genelinde 5-17 Yaş Grubu İstihdam Edilen, Çocuk İşçi Olarak Çalıştırılan, Kötü Şartlarda Çalıştırılan Çocuk Sayısı Dağılım Tablosu (2000-2012)	10
Tablo 2. Dünya Genelinde 5-17 Yaş Grubu Çocuk İşçiliğinin Sektörel Dağılım Tablosu (2008-2012).....	11
Tablo 3. Dünya Ülkelerindeki Çocuk İşçiliği Tablosu*	16
Tablo 4. TÜİK Temel Çocuk İş Gücü Göstergeleri Tablosu (6-17 yaş), 2006-2012	19
Tablo 5. TÜİK Sektörlere Göre Çocuk İstihdamı Oranları Tablosu	20
Tablo 6. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni ile Göç Alan Bazı İller ve Dönemleri Tablosu.....	28
Tablo 7. Katılımcılara İlişkin Veriler Tablosu.....	51
Tablo 8. Görüşme Formu Uygulanan Okullardaki Öğretmen Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu.....	52
Tablo 9. Görüşme Formu Uygulanan Okul Yöneticisi Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu ..	53
Tablo 10. Velilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım Tablosu.....	54
Tablo 11. Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım Tablosu	59
Tablo 12. Okul Yöneticilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım Tablosu.....	61
Tablo 13. Evdeki Toplam Çocuk Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu	63
Tablo 14. MTİ Ailelerin Yıllık Ortalama Gelir Dağılımı Tablosu	63
Tablo 15. Mevsimlik Tarım İşçiliğine Gidiş Dönemlerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu.	64
Tablo 16. Mevsimlik Tarım İşçiliğinden Dönüş Dönemlerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu.....	64
Tablo 17. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (1)	66
Tablo 18. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (2)	67
Tablo 19. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (3)	68
Tablo 20. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (4)	68
Tablo 21. MTİ Ailelerin Çocuklarının Eğitimde Yaşadıkları Zorluklara İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu.....	71
Tablo 22. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarı Durumlarını Düşüren Nedenlere İlişkin Okul Yöneticisi Görüşleri Tablosu	72

Tablo 23. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarı Durumlarını Düşüren Nedenlere İlişkin Veli Görüşleri Tablosu.....	73
Tablo 24. Ailede MTİ Olarak Çalışan Çocuk Sayısı Dağılımı Tablosu	74
Tablo 25. Evdeki Çocukların Eğitim Kademesine Göre Dağılım Tablosu	75
Tablo 26. Okula Devam Edemeyen Öğrencilerin Durumuna İlişkin Dağılım Tablosu	75
Tablo 27. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarılarına İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu.....	75
Tablo 28. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarı Durum Aralığı Tablosu	76
Tablo 29. Okula Devam Edemeyen Öğrencilerin, Devam Edememe Nelerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu.....	77
Tablo 30. Öğrencilerin Ne Kadar Süre Eğitimden Uzak Kaldıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu.....	78
Tablo 31. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ortalama Ne Kadar Süre Eğitimden Uzak Kaldıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu	78
Tablo 32. Öğrenci Devamsızlığı ile Baş Etme Konusunda Ne Tür Önlemler Alınmaktadır Sorusuna İlişkin Okul Yöneticisi Görüşleri Tablosu	79
Tablo 33. Öğrencilerin Eğitim Sorunlarını Çözme Adına Getirilebilecek Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen ve Okul Yöneticisi Görüşleri Tablosu	81
Tablo 34. Öğrencilerin Eğitim Sorunlarını Çözme Adına Getirilebilecek Çözüm Önerilerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. MTİ ailelerin içinde bulunduğu döngü	22
Şekil 2. Mevsimlik tarım işçiliği yapılan iller	23
Şekil 3. Dünyada fındık üretiminin dağılımı	30
Şekil 4. Dünyada fındık üretim miktarı ve fındık dikim alanları.....	30
Şekil 5. Türkiye’de fındık üretim alanlarının illere göre dağılımı (2012)	31
Şekil 6. Türkiye’de fındık dikim alanları	31
Şekil 7. Türkiye’de fındık üretim alanlarının dağılımı.....	32
Şekil 8. MTİ ailelerin çalışma alanlarında yaşadıkları güçlükler	70

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EYFOR	: Eğitim Yönetimi Forumu
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
MGTİ	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
HAK İŞ	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HEM	: Halk Eğitim Merkezleri
ICFTU	: Serbest Ticaret Sendikaları Konfederasyonu
IJAR	: Akademik Araştırma Dergisi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	: Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Yaşamlarını İyileştirme Projesi

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
METİDER	: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması Derneği
MTİ	: Mevsimlik Tarım İşçisi
N	: Örneklem Sayısı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SODES	: Sosyal Destek Programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TÇİ	: Tarımda Çocuk İşçiliği
TEGV	: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TNSA	: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
$\bar{X}$	: Aritmetik Ortalama
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulları
YSÖP	: Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan tanımlara ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Problem Durumu

Türkiye'nin istihdam ettiği aktif işgücünün %40,8'i tarım sektörüdür. Tarım sektörü İşsizlik gibi büyük bir sorunu istihdam ettiği işçi sayısı ile azaltmaktadır. Türkiye'deki kalkınmışlık seviyesinin artırılmasında ve işsizlik gibi büyük bir sorunun azalmasının sağlanmasında etkisi olan tarım sektörünün yeterince önemsenmediği görülmektedir (Yıldırak, Gülçubuk, Gün, Olhan ve Kılıç, 2002, s. 8).

Tarım sektörünün en önemli alanlarından biri olan mevsimlik tarım işçiliği, barınma koşullarındaki olumsuzluklar ve çalışma şartlarındaki zorluklar ile Türkiye'nin en dezavantajlı gruplarından biri ve Türk çalışma hayatının en sorunlu ve sahipsiz kesimlerinden biridir (Görücü ve Akbıyık, 2010, s. 190). Resmi kayıt sistemlerinden birine kayıtlı olmadıkları için sayıları hakkında güvenilir bir bilgi verilememekle beraber; Türkiye'de tahminen bir milyon Mevsimlik Tarım İşçisi (MTİ) bulunmaktadır (Geçgin, 2009, s. 3).

Hiçbir alanda istihdam olanağı bulamayan, işleyecek toprağı bulunmayan ya da işlediğinde geçimini temine yetmeyecek kadar az toprağı bulunan aileler MTİ olarak çalışmaktadır. Çoğunlukla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden MTİ olarak çalışmak üzere Türkiye'nin

çeşitli bölgelerine göç eden ve tarım sektörünün vasıf gerektirmeyen işlerinde yoğunlaşan aileler Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi (MGTİ) olarak çalışmak zorunda kalmaktadır.

MTİ olarak çalışan aileler, tarım sektöründe işgücü ihtiyacının yoğun olduğu aylarda çalışmaktadır. Bu ayların bir bölümü okul eğitiminin yoğun olduğu aylarla çakışmaktadır. Bu durumda ailelerin çocuklarını okula gönderme ile MTİ olarak çalıştırma arasında bir tercih yapmaları gerekmektedir. Bu tercih, yoksulluk ve çaresizlik nedeniyle çocuklarını MTİ olarak çalıştırmadan yana olmaktadır.

Mart ayında başlayıp kasım ayına kadar devam edebilen mevsimlik tarım işlerine, aile fertlerinin tamamı katılmaktadır (Lordoğlu ve Çınar, 2010, s. 31-32). Bu durum ailenin bir üyesi olan zorunlu eğitim çağındaki çocukların okullarından uzak kalmalarına neden olmaktadır.

“Eğitim hakkı herkes için geçerlidir.” ilkesi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile güvence altına alınmıştır. Temel eğitim çağındaki çocukların bir bölümünün bu haktan yararlanamaması MTİ ailelerin zor çalışma koşullarından kaynaklanmaktadır. Yoksulluk ve açlık sınırındaki MTİ aileler, zorunlu eğitim konusunu ikinci belki de üçüncü planda düşünmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin 182 sayılı acil önlemler sözleşmesi; 18 yaşından küçük MTİ olarak çalışan çocukları kötü biçimdeki çocuk işçisi olarak tanımlamaktadır. Türkiye’nin de taraf olduğu bu sözleşmede, Türkiye 2015 yılına kadar bu işçilik biçimini sonlandıracağını taahhüt etmiştir (International Labour Organization [ILO], 2010).

MTİ oldukları için eğitim hakkından istifade edememiş veya eğitimleri yarıda kalmış çocuklar için hükümetlerin politika geliştirmeleri gerekmektedir. Politika geliştirirken çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından bütünsel yaklaşımdan uzak bir biçimde kendi görev alanlarına giren konularda mevzuat düzenlemeleri yapılması etkili çözümler sunmamaktadır ve sorunlara kökten ve bütüncül çözüm getirilmesini sağlayamamaktadır” (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2010, s. 1). MTİ olarak her yıl ailesi ile birlikte giden binlerce ilköğretim öğrencisi, eğitim öğretim devam ederken okullarını terk etmek zorunda kalmakta ve okullar açıldığında en az bir ay devamsızlık yaptıktan sonra dönebilmektedir.

Bu araştırmada, tarım kesiminde alışan MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorunları ortaya konularak, uygulanabilir çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim durumunu ortaya koyup çözüm önerisi sunmaktır. Araştırma, Türkiye’de MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim durumunu irdelemeye yönelik hazırlanmıştır. Mevsimlik tarım işçiliğine giden ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının çalışma koşullarından dolayı; eğitime erişim, okula devam, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerinin belirlenmesi ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Okul yöneticileri, öğretmen ve veli görüşlerine göre MTİ ailelerin;

1. Sosyal ve ekonomik durumları, çalışma koşulları ve dönemleri nasıldır?
2. ocuklarının eğitimde yaşadıkları zorluklar nelerdir?
3. ocuklarının ders başarı durumları ile ilgili veriler nasıldır?
4. ocuklarının okul devamsızlık nedenleri nelerdir?
5. Öğrenci devamsızlığı ile baş etme konusunda ne tür önlemler alınmaktadır?
6. Temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarının çözümü için yapılan uygulama ve modeller nelerdir?
7. ocuklarının eğitim sorunlarının çözümü için hangi öneriler getirilebilir?

Araştırmanın Önemi

MTİ aileler ile ilgili; işçilerin çalışma koşulları ve ücretleri, sağlık, barınma, sosyal güvenlik sorunları, kadın mevsimlik tarım işçileri vb. konularda birçok araştırma yapılmıştır. Fakat MTİ ailelerin ve çocuklarının eğitim sorunları üzerinde pek durulmamıştır. Bu durum, araştırmayı önemli hale getiren temel unsurlardan birisidir.

Türkiye’nin dezavantajlı kesimlerinin başında gelen MTİ aileler (Geçgin, 2009; Görücü ve Akbıyık, 2010; Gülçubuk, 2012), zorlu yaşam koşullarında hayatta kalma mücadelesi

vermektedir. Bu gruptaki temel eğitim çağındaki çocuklar, sosyal dışlanmaya maruz kalıp (Geçgin, 2009, s. 3), geleneksel toplum yapısının etkisi altında yaşamlarını devam ettirmektedir (Hoşgör, 2010, s. 38). Yok denecek kadar düşük dikey sosyal hareketliliği olan MTİ ailelerin eğitim sorunlarının incelenmesi, tartışılmaya açılması ve çözüm önerileri geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu araştırma, MTİ ailelerin çocuklarının eğitim düzeyini yükseltme çalışmalarına katkı sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca araştırmacılar ve politika yapıcılar; çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda MTİ ailelere yönelik az gelişen alanları görme ve bu alanlarda politika geliştirme, araştırma yapma imkânı bulacaklardır.

Bu araştırmanın sonuçları; başta ilgili valilikler olmak üzere, ilgili il milli eğitim müdürlükleri ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir. Özellikle öğrenci devamsızlığı ve başarısızlığı konularında milli eğitim müdürlüklerinin yapacakları proje ve çalışmalara destek sağlayacağı ve belediyelerin sosyal sorumluluk görevlerini gerçekleştirmeleri adına veri oluşturacağı için önemlidir.

Sınırlılıklar

Araştırmada, MTİ olarak çalışanların kayıtları bulunmadığından, sayısal veri eksikliği en önemli sınırlılıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer sınırlılık ise MTİ ailelerin çok büyük bir kısmının anadillerinin Kürtçe, Zazaca ve Arapça olmasıdır. Böyle bir durumda yüz yüze görüşmelerde istenen başarının elde edilebilmesi için saha elemanlarının Kürtçe, Zazaca ve Arapça gibi yöre halkının kullandığı dilleri bilmelerinin gerekmesi diğer bir sınırlılıktır. MTİ ailelerin, veri toplama aracına verecekleri yanıtlar ile konu ile ilgili yapılmış, yazılı ve görsel çalışmalardan elde edilen verilerle sınırlıdır. Araştırmada, göçebe ve evreni belirli olmayan bir popülasyon ile çalışmak, başka bir sınırlılıktır.

Araştırmanın çalışma grubu, Şanlıurfa'nın Eyyübiye Merkez ilçesi ile Siverek ilçesi; Diyarbakır'ın Yenişehir Merkez ilçesi ile Çınar ilçesinden toplam 11 okul, 88 öğretmen, 28 okul yöneticisi ve 150 veli olmak üzere 266 kişiyle sınırlıdır.

Varsayımlar

Araştırmada, görüşme formu uygulananların uygulamada kullanılacak testlere samimi yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

Tanımlar

Çocuk İşçiliği

ILO'nun kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin 182 sayılı acil önlemler sözleşmesinin 2. maddesine göre çocuk; 18 yaş altındaki herkesi kapsamaktadır (Şen, 2003, s. 322). ILO'nun 182 sayılı çocuk işçiliği ile ilgili sözleşmesi; 18 yaşından küçük MTİ olarak çalışan çocukları en kötü biçimdeki çocuk işçisi olarak tanımlamıştır. ILO, (2009) tarafından yapılan en güncel çocuk işçiliği tanımı ise;

Hafif işlerde çalışmak için öngörülen asgari yaşın altında olduğu hâlde bu işlerde çalışma, hafif veya ağır ve tehlikeli olarak tanımlanmayan işlerde çalışmak için öngörülen asgari yaşın altında olduğu hâlde bu işlerde çalışma, ağır ve tehlikeli işlerde çalışmak için öngörülen asgari yaşın altında olduğu hâlde bu işlerde çalışma, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden birinde çalışma, ağır ve tehlikeli ev işlerinde çalışma olarak tanımlanmaktadır.

İstihdama kabulde asgari yaş hakkındaki 138 Sayılı ILO Sözleşmesi'nin 2. maddesinde 15 yaşın altında çalışanlar çocuk, 15-18 yaş arasında çalışanlar genç olarak tanımlanmıştır (Şen, 2003, s. 280). Asgari yaş sınırı ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle beraber 15 yaşın altındaki çocukların istihdamının yasak olması bu yaş sınırının 18'e çıkarılması gerektiği vurgulanmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu da 18 yaşından küçükleri iki kategoride değerlendirmektedir. 15 yaşını tamamlayıp 18 yaşını bitirmeyen işçiler genç işçi, 15 yaşını tamamlamamış işçiler ise çocuk işçi olarak tanımlanmaktadır (Cengiz, 2012, s. 203).

Devamsızlık

Stoll (1990) çalışmasında devamsızlığı meşru bir nedeni olmadan okulda bulunmama olarak tanımlamaktadır. Webber (2004) ise çalışmasında devamsızlığı okul dönemi içerisinde mazeretsiz olarak okulda bulunmama şeklinde tanımlamıştır.

Okul idaresinin bilgisi dışında (Sevk, rapor, izin vb. herhangi bir belge ile okul idaresine başvurmaksızın) öğrencilerin okula gelmeme durumu devamsızlık olarak adlandırılır. İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 29. maddesinde; “Okul yönetimince kabul edilebilir özrüne dayalı olarak bir öğrenciye velisinin yazılı bildirimine üzerine bir ders yılında en çok on beş güne kadar izin verilebilir.” 222 sayılı Kanun’un 52. maddesinde; “Her öğrenci velisi yahut vasisi veya aile başkanı çocuğun mecburi ilköğretim kurumuna muntazam devamını sağlamakla ve özrü yüzünden okula gidemeyen çocuğun durumunu en geç üç gün içinde okul idaresine bildirmekle yükümlüdür.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 26.07.2014 tarih ve 29072 sayılı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliğinin devam, devamsızlığın izlenmesi ve izin verme başlıklı bölümü incelendiğinde “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumlarında çocukların devamsızlıkları, e-okul sistemine işlenir ve öğretmenler ile yöneticiler tarafından takip edilmesi gerekir.” şeklinde bahsedilmiştir (Resmi Gazete, 2014).

Eğitimde Fırsat Eşitliği

Türkiye Cumhuriyeti (TC) Anayasasının 42. maddesine yer alan; “Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.” ifadesi eğitimde fırsat eşitliğine vurgu yapmaktadır (TC Anayasa, 2012). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda; “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır.” hükmü yer almaktadır.

Mevsimlik Geçici Tarım İşçiliği

“Sabah evinden çıkıp bir başkasının arazisinde ücretli olarak çalışıp gün bitiminde kendi evlerine dönmek” olarak tanımlanmaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004, s. 262).

Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği

Bulunduğu bölgeden (Mevsimlik bir tarım işi için) ayrılma ve belirli bir süre yaşadığı yere dönmeme olarak tanımlanmıştır (Özbekmezci ve Sahil, 2004, s. 262).

Mevsimlik Göç

“Özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arzı ile talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak algılanmaktadır.” (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 420).

Mevsimlik İşçilik

“İşgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi olarak görülmektedir.” (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 420).

Mevsimlik Tarım İşçisi

“Tarım mevsiminde bulunduğu yörede veya yöre dışındaki bir tarım işinde ücret karşılığı çalışan kişidir.” (Görücü ve Demirbaş, 2013, s. 134).

Tarım Aracısı

“Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı görevini yapmak üzere Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından izin verilmiş veya izinsiz olarak çalışan gerçek veya tüzel kişileri ifade eder” (Karabıyık, 2014, s. 38). “Tarım mevsiminin ya da hasat döneminin başladığı dönemlerde işgücüne ihtiyaç duyan tarım işverenine işgücü, iş arayan tarım işçisine de iş bulmada ücretli ya da ücretsiz olarak aracılık eden gerçek veya tüzel kişilerdir.” (Görücü ve Demirbaş, 2013, s. 134). “Çalıştıkları bölgelere göre farklı isimler alabilen tarım araçları Ege Bölgesinde “dayıbaşı”, Çukurova Bölgesinde “elci” Karadeniz Bölgesinde “çavuş” İç Anadolu Bölgesinde “elcibaşı” olarak isimlendirilebilmektedirler. Ayrıca “kahya”, başkan, balodur, dragoman, başçıl olarak da isim alabilmektedir” (Yıldırak vd., 2002, s. 39).

Tarım İşçisi

“Tarım işlerinde geçici veya sürekli olarak bir ücret karşılığı çalışan kişidir.” (Görücü ve Demirbaş, 2013, s. 134).

Yoksulluk

Maxwell'e göre yoksulluk; gelir ya da tüketim eksikliği, insani az gelişmişlik, toplumsal dışlanma, hastalık, yeteneklerin ve işlevselliğin eksikliği, açlık, zorlukla sürdürülen geçim koşulları, temel gereksinimlerin eksikliği ve göreceli yoksunluktur. (Tekel, 2000, s. 145). Dünya Bankası (2014) tarafından yoksulluk konusunda yapılan tanımlamaya göre: "Yoksulluk; açlık, hastalık başlangıcı, okula gidememek ya da nasıl okuyacağını bilememek, işinin olmaması, günlük yaşam sürdürülmesi, gelecek korkusunun bulunması, çocukların sağlıksız kaynaklar yüzünden hastalanarak ölmesi, güvence eksikliği, güçsüzlük ve özgürlükler bakımından sınırlandırılmış olmasıdır." TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, (2013) sonuçlarına göre Türkiye'de yoksulluk sınırı 3 971 TL olarak belirlenmiştir (TUİK, 2014).

Zorunlu Eğitim

TC Anayasasının 42. maddesine yer alan; "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır." ifadesi zorunlu eğitime vurgu yapmaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda; "İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır." (Madde7), hükmü yer almaktadır. 4+4+4 olarak bilinen 6287 sayılı Kanun ile ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Bu uygulama ile birlikte 8 yıl olan zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmıştır. Ancak isteyen öğrencilerin ortaokulu bitirdikten sonra zorunlu eğitimlerini açık lise aracılığı ile tamamlamalarına imkân sağlamıştır (ERG, 2012).

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; dünyada çocuk işçiliği, dünyada mevsimlik tarım işçiliği, Türkiye’de çocuk işçiliği, Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği, Türkiye’de MTİ ailelerin sorunları, (Ulaşım, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal dışlanma, işsizlik, yoksulluk, çocuk işçiliği, eğitim sorunları) Türkiye’de MTİ aileler üzerine yapılan bazı çalışmalar başlıkları yer almaktadır.

Dünyada Çocuk İşçiliği

Günümüzde gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun dünyanın hemen her yerinde değişik biçimlerde varlığını sürdüren çocuk işçiliği, ilk çağlardan beri dünya ülkelerinin neredeyse tamamında görülen bir olgudur (Avşar ve Öğütoğulları, 2012). Çocuk işçi veya çalışan çocuk kavramı ILO tarafından aile bütçesine katkıda bulunmak amaçlı çalışma olarak tanımlanmaktadır. ILO’nun kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin 182 sayılı acil önlemler sözleşmesinde çocuk işçiliğinin asıl kaynağının yoksulluk olduğu vurgulanmaktadır. Sözleşmede yoksulluğun azaltılması ve evrensel eğitim imkânlarının sağlanması gibi uzun vadeli çözümlerin gerekliliği vurgulanmaktadır (Şen, 2003, s. 321). Tarihsel sürece bakıldığında 16. yy’da Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde yapılan köle ticareti içerisinde toplu çocuk istismarı ve çocuk ticareti olduğu görülmektedir. 18.-19. yy’da İngiltere’de Sanayi Devrimi ile başlayan yoğun iş gücünün 2/3’ünü kadınlar ve çocuklar oluşturmuştur. Bu dönemde çocukların çalışma yaşları altıya ve çalışma sürelerinin 15-16 saate kadar indiği görülmektedir (Avşar ve Öğütoğulları, 2012).

Günümüzde çocuklar, az gelişmiş ve ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde hizmet sektöründe (iş yerlerinde), sokakta, tarlada ev işlerinde vb. yaygın bir biçimde çalışmaktadır (Yıldız, 2006, s. 134). Çocuk işçiler, özellikle az gelişmiş ülkelerin yoksul bölgelerinde, çocukluk dönemlerini temel gereksinimlerinden birçoğu karşılanmadan geçirmektedir. Bu çocuklar aile bütçelerine katkı sağlamak için çalışmak zorunda kalmaktadır (Yıldız, 2006, s. 135). Dünya genelinde çalışan çocukların dağılım ve durumu hakkında kesin bilgi verilemese de ILO küresel raporunda, dünyada 265 milyon çalışan çocuk bulunduğu belirtilmiştir (ILO, 2013, s. 3). Bu çocukların büyük bir çoğunluğunun okula devam edemediği tahmin edilmektedir.

Yıllara göre dünyadaki çocuk istihdamı, çocuk işçiliği ve kötü biçimdeki çocuk işçiliğinde çalışan 5-17 yaş arası çocuk sayısı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Dünya Genelinde 5-17 Yaş Grubu İstihdam Edilen, Çocuk İşçi Olarak Çalıştırılan, Kötü Şartlarda Çalıştırılan Çocuk Sayısı Dağılım Tablosu (2000-2012)

	<u>Çocuk İstihdamı</u>		<u>Çocuk İşçi</u>		<u>Kötü Şartlardaki İşçilik</u>		
	(‘000)	%	(‘000)	%	(‘000)	%	
Dünya Genelinde	2000	351 900	23,0	245 500	16,0	170 500	11,1
	2004	322 729	20,6	222 294	14,2	128 381	8,2
	2008	305 669	19,3	215 209	13,6	115 314	7,3
	2012	264,427	16,7	167,956	10,6	85,344	5,4

(Kaynak: ILO 2013)

Tablo 1 incelendiğinde dünya genelinde çocuk istihdamı 2000 yılında 352 milyonken, 2012 yılında 265 milyona, çocuk işçi sayısı 2000 yılında 246 milyonken 168 milyona, kötü şartlardaki çocuk işçi sayısı 2000 yılında 171 milyonken 85 milyona gerilemiştir. Bu duruma göre 2000-2012 yılları arasında dünya geneli çocuk işçiliğinde düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Yoksulluk ve yoksulluktan kaynaklanan nedenlere dayanan çocuk işçiliği ile mücadele dünyanın gündemine küreselleşme olgusunun ivme kazandığı 1990’ların başından itibaren daha bir yoğunluklu olarak girmiştir (Avşar ve Ögütoğulları, 2012). Ülkeler arası farklılık bulunmakla beraber genel olarak çocuk istihdamı kavramı; süresi ve ücreti, hatta ücret alıp almaması dikkate alınmadan çalışan toplam çocuk sayısını ifade

etmektedir. Çocuk işçi kavramı aile bütçesine katkıda bulunmak amaçlı çalışma olarak tanımlanmaktadır. Burada çocuk ya tam gün çalışmakta ya tamamen ücret karşılığı çalışmakta, bunu düzenli olarak yapmakta ve iş ilişkisi çocuğun okul hayatını fiziksel, duygusal ve psikolojik olarak doğrudan etkilemektedir. Çocuğun çalışma hayatı ile ilişkisi ekonomik bir iş ilişkisi sayılmaktadır. Bu iş ilişkisi günde birkaç saat okul dışı çalışma şeklinde değildir. Tam gün, ücret karşılığı ve düzenli çalışma şeklinde tanımlanmaktadır (ILO, 2013). Dünyada çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri 182 sayılı sözleşmede şöyle yer almaktadır:

- a) Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılması
- b) Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılması,
- c) Çocuğun uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılması,
- d) Doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar. (Şen, 2003, s. 322)

Buna göre, dünyada 85 milyon çocuk, çocuk ticareti, çocuk askerliği fahişelik, uyuşturucu ticareti gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde çalıştırılmaktadır (ILO, 2013).

Dünya genelinde sektörel alanda (tarım, sanayi, hizmet, diğer) çocuk işçi sayısı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Dünya Genelinde 5-17 Yaş Grubu Çocuk İşçiliğinin Sektörel Dağılım Tablosu (2008-2012)

Sektör	2008		2012	
	(‘000)	%	(‘000)	%
Tarım	129 161	60,0	98 422	58,6
Sanayi	15 068	7,0	12 092	7,2
Hizmet	55 109	25,6	54 250	32,3
Diğer	15 871	7,4	3 192	1,9
Toplam	215 209	100	167 956	100

(Kaynak: ILO 2013)

Tablo 2 incelendiğinde dünya genelinde tarımda çalışan çocuk işçi sayısı 2008 yılında 129 milyonken 2012 yılında 98 milyona, sanayide çalışan çocuk işçi sayısı 2008 yılında 15 milyonken 2012 yılında 12 milyona, hizmet sektöründe çalışan çocuk işçi sayısı 2008 yılında 55 milyonken 2012 yılında 54 milyona gerilemiştir. Bu duruma göre 2008-2012 yılları arasında çocuk işçiliğinde ciddi bir düşüş yaşanmadığı gözlenmektedir. Çocuk işçilerinin, yarısından fazlası tarımda ücretsiz aile işçisi, dörtte biri hizmet sektöründe, yaklaşık onda biri ise sanayi sektöründe çalışmaktadır. Buna göre dünyada genel olarak çocuk işçiliğinde, tarım iş kolu oranı, diğer çocuk işçiliklerinden daha fazladır.

Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik dünyada ilk çalışmalara 1900'lü yıllarda başlamıştır. Çocuk işçiliği ile mücadele, ilk olarak Uluslararası Çalışma Konferansı'nda (1919) çocuk işçiliğinde asgari çalışma yaşı getirilerek dünyanın gündemine getirilmiştir. Daha sonra sırası ile aşağıdaki uluslararası çalışmalarla sürdürülmüştür:

Cenevre Çocuk Hakları Deklarasyonu (1924): Çocukların yaşama, gelişme, korunma hakları konusunda 5 madde içeren bu bildirge dünya çocuklarının sağlık ve refahını iyileştirici çalışmalar sürdürülmekte iken, 1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı nedeni ile Milletler Cemiyeti'nin hükmü kalmadığı gibi, 1924 Çocuk Hakları Bildirgesi'nin de istenilen ölçüde uygulanması askıya alınmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989): Çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Çalışan çocukların hem kendilerinin hem de ailelerinin içine düştükleri düşük ücretli ve vasıfsız iş gücü döngüsünü kırması gerektiğini belirtmektedir. Çocuk işçiliğinin önüne geçildiğinde, çocukların daha iyi sağlık, daha iyi eğitim olanakları elde etmeleri sağlanarak toplumun sosyal olarak daha yeterli daha sorumlu ve üretken üyeleri olacakları ifade edilmektedir (Akyüz, 2010, s.475).

BM Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi (1959): İnsanlığın çocuğa verebileceğinin en iyisini vermesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. "Çocuğun, uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilmez; hiçbir durumda sağlık ve eğitime zarar verecek ve bedensel, zihinsel ya da ruhsal gelişmesine engel olacak bir işte çalışmasına yol açılıp izin verilemez. "hükümlerine yer verilmektedir (Akıllıoğlu, 2002).

BM ihtisas kuruluşlarından olan ILO'nun 138 sayılı İstihdamda Asgari Yaş Sözleşmesi (1973): "Çocuk işçiliğini etkin bir şekilde ortadan kaldırmayı ve istihdama ve çalışmaya

kabul için asgari yaşın giderek gençlerin fiziksel ve zihinsel yönden tam olarak gelişmelerine olanak tanıyacak bir düzeye yükseltilmesini sağlayan ulusal bir politika takip edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır” (şen, 2003, s. 279-280).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989): “Tarağ devletlerin bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.” hükmü yer almaktadır.

ILO (IPEC) Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Programı (1992): IPEC çocuk işçiliğinin önlenmesi, çocukların çalışma yaşamından çekilmesi ve rehabilitasyonu konularında başlıca ortaklarına küçük ölçekli modeller geliştirme konusunda yardımcı olmaktadır.

Avrupa Sosyal Şartı (1996): Çocukların ve gençlerin uygun sosyal, hukuksal ve ekonomik korunma hakkına sahip olduklarını belirtir. Ayrıca;

1. Çocukların sağlık, ahlak ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılmaları durumu dışında asgari çalışma yaşının 15 olmasını sağlamayı;
2. Tehlikeli veya sağlığa zararlı olduğu öngörülen işlerde, asgari çalışma yaşının 18 olmasını sağlamayı;
3. Henüz zorunlu eğitim çağında olanların, eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalıştırılmamalarını sağlamayı;
4. 18 yaşından küçüklerin çalışma sürelerinin, gelişmeleri ve öncelikle de mesleki eğitim gereksinimleri uyarınca sınırlandırılmasını sağlamayı;
5. Çalışan gençlerin ve çırakların adil bir ücret ve diğer uygun ödemelerden yararlanma hakkını tanımayı;
6. Gençlerin, işverenlerin izniyle normal çalışma saatlerinde mesleki eğitimde geçirdikleri sürenin, günlük çalışma süresinden sayılmasını sağlamayı;
7. 18 yaşın altındaki çalışanlara yılda en az dört haftalık ücretli izin hakkını tanımayı;
8. 18 yaşın altındaki kişilerin, ulusal yasalar ve yönetmeliklerle belirlenen işler dışında gece işinde çalıştırılmamalarını sağlamayı;
9. Ulusal yasalar veya yönetmeliklerle belirlenen işlerde çalışan 18 yaşın altındaki kişilere düzenli sağlık kontrolünü sağlamayı;
10. Çocukların ve gençlerin özellikle doğrudan veya dolaylı olarak işlerinden doğan tehlikeler başta olmak üzere, uğradıkları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmalarını sağlamayı taahhüt ederler.

ILO'nun Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Önlemler Sözleşmesi (1999): “Bu sözleşmeyi onaylayan her ülkenin acil bir sorun olarak kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortan kaldırılması gerektiği” vurgulanmaktadır (Şen, 2003, s. 322).

Dünya genelinde çocuk işçiliği ülkeden ülkeye farklı alanlarda ortaya çıkmaktadır.

Erbay (2008, s. 36-41) tarafından yapılan çalışmaya göre çeşitli coğrafi bölgelerden gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülke örnekleri aşağıda sunulmuştur:

Amerika Birleşik Devletleri (ABD): ABD’de yaklaşık 290.000 çocuk işçi vardır. Ayrıca Amerikan Adalet Bakanlığı’nın tahminlerine göre 100.000 ile 300.000 arası çocuk pornografiye, fuhşa bulaştırılmış veya kaçırılmıştır.

Bangladeş: ILO’nun 2002 tahminlerine göre 10-14 yaş arası çocukların %29,6’sı çalışmaktadır. Çocuklar “Bidi”(Elle sarılan sigara) fabrikalarında, deri tabakhanelerinde, balıkçılarda, oto tamircilerinde, metal eritme işlerinde, “richshaw” (Uzakdoğu’da bisiklete benzeyen taşıma araçları) çekmede, kibrit fabrikalarında, taş kırmada, kitap ciltlemede ve kumaş endüstrisinde çalışmaktadırlar. Aynı zamanda sokakta çetelere katılmakta, silah ve uyuşturucu satmaktadırlar. Sokak çocukları cinsel istismara da uğramaktadırlar.

Brezilya: Coğrafya ve İstatistik Enstitüsü’nün 2001 yılı tahminlerine göre, 5-14 yaş arası çocukların %6,8’i çalışmaktadır. Çocuklar kırsal alanlarda, madenlerde, balıkçılık sektöründe, mangal kömürü yapımında, şeker kamışı, pamuk, narenciye ve diğer tahılların toplanması ve hasadında çalışmaktadırlar. Kentlerde ise, ayakkabı boyamakta, sokak satıcılığı yapmakta, dilenmekte, restoranlarda çalışmakta, inşaat ve taşımacılık sektörlerinde çalışmaktadırlar. Birçok çocuk evlerde hizmetçilik yapmaktadırlar. Geri kalan çocuklar ise çöp toplamakta, uyuşturucu satmakta ve fahişelik yapmaktadırlar.

Endonezya: ILO’nun 2002 tahminlerine göre, 10-14 yaş arası çocukların %7,1’i çalışmaktadır. Çocuklar tarımda “Rattan” toplamada (Mobilya yapımında kullanılan bir ekin), ahşap mobilya yapımında kumaş, ayakkabı, yemekçilik, oyuncak, balıkçılık, inşaat ve madencilik sektörlerinde çalışmaktadır. Ayrıca kentlerde ayakkabı boyamakta ve çöp toplayıcılığı (scavenging) işlerinde çalışmaktadırlar. Endonezya Devleti’nin raporuna göre 6-12 milyon çocuk, “çocuk emeğinin en kötü biçimleri” olarak kabul edilen işlerde çalışmaktadırlar. Rapora göre bunlar: Fahişelik, kaçırılma, balıkçılık, ağaç işleri, sokak satıcılığı, uyuşturucu ticareti, ev hizmetçiliği, kapıcılık, balıkçı platformları, altın, pırlanta, kömür, mermer ve kum ocakları, çiftlikler; çöplükler, ayakkabı üretimi, kayıt dışı sektörler (yemek, sigara ve konserve karides ve porno üretimi).

Etiyopya: Etiyopya Merkezi İstatistik Otoritesi’nin 2001 yılı tahminlerine göre 5-14 yaş arası çocukların %49’u çalışmaktadır. Çalışan çocukların önemli bir kısmı tarımsal alanlarda çalışmaktadır. Çocuklar kahve, çay, şeker kamışı, pamuk ve bitki tarlalarında çalışmaktadırlar. Kırsal alanlarda çocuklar tarım dışında çamaşır yıkamakta, yemek pişirmekte, su taşımakta ve hayvanları gütmektedirler.

Güney Afrika Cumhuriyeti: Güney Afrika Hükümeti’nin 1999 yılı tahminlerine göre 5-14 yaş arası çocukların %32,5’i çalışmaktadır. Çalışan çocukların önemli bir kısmı tarım ve kentsel kayıt dışı sektörlerde istihdam edilmektedir. Çocuklar, ticari ve geçimlik tarım alanlarında çalışmakta ayrıca küçük bahçelerde sebze ve meyve toplamaktadırlar.

Hindistan: ILO’nun 2002 yılı tahminlerine göre 10-14 yaş arası çocukların %11,2’si çalışmaktadır. International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU)’nun tahminlerine göre ise ülkede 60 milyon çalışmaktadır. Bu rakamlara göre ILO’nun tahmininden çok daha fazla çocuğun çalıştığı anlaşılmaktadır.

İspanya: Çoğunluğu tarım sektöründe 400 000 çocuk işçi İspanya'da çalışmaktadır. Çocuklar, ayakkabı imalatı ve domates yetiştirilen ticari çiftliklerde tehlikeli koşullar altında çalışmaktadırlar. Ayrıca çocukların Bask bölgesinde şiddet olaylarına karıştıkları rapor edilmiştir.

Kamerun: UNICEF'in 2000 yılı tahminlerine göre 5-14 yaş arası çocukların %58,1'i çalışmaktadır. Çocuklar tarımsal alanlarda çalışmakta, sokak satıcılığı yapmakta, araba yıkamakta, evlerde hizmetçi olarak çalışmakta ve sokaklarda fahişelik yapmaktadırlar. Bazı çocuk çalışma şekilleri, Kuzey ve Güney Batı'da geleneksel olarak kabul edilmektedir. Çocuklar, aynı zamanda kakao endüstrisinde çalışmakta ve böceklerle savaş için ilaçlama yapmak gibi çeşitli tehlikeli işlerde çalışmaktadırlar.

Kanada: Çocuk fahişeliği, Kanada'da büyüyen bir sorun olmaya devam etmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının raporlarına göre, 10 000 sokak çocuğu içinden birçoğu kadın tacirlerinin eline düşmekte ve sokaklarda fahişe olarak çalıştırılmaktadır.

Kolombiya: Kolombiya Ulusal İstatistik Kurumu'nun 2001 yılı tahminlerine göre, 5-14 yaş arası çocukların %10,4'ü çalışmaktadır. Çocukların büyük bir çoğunluğu tarımda çalışmaktadır ve bu daha çok aile içi ücret ödemediği gerçeğindedir. Ticaret, endüstri ve hizmet sektöründe de çalışan çocuklar vardır. Çocuklar aynı zamanda yasa dışı altın, kömür, kil, kireç taşı ve zümrüt madenlerinde çalıştırılmaktadırlar.

Mısır: ILO'nun 2002 tahminlerine göre, 10-14 yaş arası çocukların %8,3'ü çalışmaktadır. Çalışan çocukların önemli bir bölümü tarımsal alanlarda özellikle pamuk tarlalarında görülmektedir. Kentsel alanlarda çocuklar deri tabakhanelerinde, çömlek imalatında, cam işlerinde, nalbantlarda, metal ve bakır işleyen yerlerde, halı dükkânlarında, araba tamircilerinde, tekstil ve plastik fabrikalarında çalışmaktadırlar.

Orta Afrika Cumhuriyeti: UNICEF'in 2000 yılı tahminlerine göre, 5-14 yaş arası çocukların %63,5'i çalışmaktadır. Kırsal alanlarda çocuklar, tarım sektöründe çalışmaktadırlar. Çocuklar pırlanta madenlerinde çalışmakta aynı zamanda yerli çocuklar ve Pigme çocuklar çalışmaya zorlanmaktadırlar. Çocukların fahişelik yaptığı da bilinmektedir.

Pakistan: ILO'nun 2002 yılı tahminlerine göre, 10-14 yaş arası çocukların %14,4'ü çalışmaktadır. Çalışan çocukların önemli bir bölümü tarımsal alanlarda faaliyet göstermektedir. Çocuklar aynı zamanda, çeşitli tehlikeli sektörlerde çalışmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Deri tabaklama, cerrahi aletlerin imalatı, kömür madenciliği, derin deniz balıkçılığı, tuğla yapımı ve cam halka yapımı.

Rusya: Çocuklar, kentlerde genellikle kayıt dışı perakende satış işlerinde çalışmakta; sokaklarda satıcılık yapmakta; araba yıkamakta; getir götür işleri yapmakta; hurda toplamakta ve dilencilik yapmaktadırlar. Sovyetler Birliği çöktükten sonra ekonomik ve sosyal koşullar kötüye gitmiştir. Yaşanan krizler en çok çocukları etkilemiş ve onları ülkenin en yoksulları durumuna düşürmüştür. Yaklaşık 4-5 milyon çocuğun sokaklara düşme riski altında olduğu düşünülmektedir. Sokak çocukları, tehlikeli koşullar altında fahişelik yapmakta ve uyuşturucu ilaçlar pazarlamaktadır. Genç kızlar arasında fahişelik yapan, porno filmlerde oynayan ve seks turizmine hizmet edenlerin sayısı oldukça yüksektir. Ülke içinde kızlar bu işleri geçici olarak yoksulluktan kurtulmak, istedikleri eşyaları satın almak için yapmaktadırlar. Ne var ki, bu çocuklar sonunda şiddet görmekte, uyuşturucu bağımlısı olmakta, hastalık kapmakta ve uzunca bir süre fahişelik yapmaktadırlar.

Tayland: ILO'nun 2002 yılı tahminlerine göre, 10-14 yaş arası çocukların %10,8'i çalışmaktadır. Çocuklar tarımda, inşaat, hizmet, balıkçılık ve ev hizmetçisi sektörlerinde çalışmaktadırlar. Genç kızlar kentlerde fahişelik yapmakta, porno filmlerde oynatılmakta ve uyuşturucu ticaretinde kullanılmaktadırlar. Bu kızlar genellikle daha önce fahişelik yapmış kızlar tarafından bulunmaktadır ve ailelerine para verilmektedir. Aileler kızlarının fahişelik yapacağını bildikleri halde kızlarını satmaktadırlar. Burada kızlara olan talebin büyüklüğünde seks turizminin önemli bir payı vardır. (Erbay, 2008, s. 36-41)

Dünya genelinde çocuk işçiliğinin en fazla görüldüğü ülkelerdeki çocuk işçi yüzdesi ve çocuk işçiliği biçimi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Dünya Ülkelerindeki Çocuk İşçiliği Tablosu*

Ülke	Çocuk İşçi (%)	Ülkedeki Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimi
Kamerun	%58,1	Tarım ve fahişelik
Etiyopya	%49,0	Tarım
G. Afrika Cumhuriyeti	%32,5	Tarım
Bangladeş	%29,6	Uyuşturucu ticareti ve cinsel istismar
Hindistan	%11,2	Tarım ve çocuk alım satımı
Tayland	%10,8	Uyuşturucu ticareti, çocuk alım satımı, pornografi
Mısır	%8,3	Tarım
Endonezya	%7,1	Uyuşturucu ticareti ve fahişelik
Brezilya	%6,8	Uyuşturucu ticareti ve fahişelik

*Bu tabloda dünyadaki çocuk işçiliğini tümüyle değerlendirmek yerine belli başlı ülkeler örnek alınarak hazırlanmıştır.

Yukarıda dünya genelinde çocuk işçiliği ile ilgili durum incelendiğinde: Farklı alanlarda çocuk işçiliği görülmektedir. Yukarıda bahsedilenlerin yanında çocuklar için ağır çalışma koşulları olarak, Güney Amerika'da, Karayipler'de mercan avcılığı ve sünger için çocuklara yaptırılan tüpsüz dalışlarda sakat kalma ve ölümler ile Asya'da seks köleliği gibi çocukların bütün bir hayatını olumsuz yönde etkileyen çocuk işçiliği adı altında kölelik ve istismarlar da eklenebilir.

Dünya genelinde çocuk işçiliği ile mücadele anlamında teknik ve finansal destek sağlayan kuruluşlar ve bu kuruluşların işbirliği alanları ÇSGB (2005, s. 29) tarafından yapılan çalışmada şu şekilde sıralanabilir:

1. UNICEF (Birleşmiş Milletler Uluslar arası Çocuklara Yardım Fonu): Çocuk hakları tanıtımına ilişkin kampanya ve projeler yaparak çocuk işçiliğinin daha kapsamlı vurgulanmasını sağlamaktadır. Eğitime destek programları ile çocuk işçiliğini önlemeye çalışmaktadır.

2. **WHO (Dünya Sağlık Örgütü):** Sağlık projelerinde çocuk işçiliği bileşenine yer verilmesi, duyarlılık ve kampanya çalışmalarında çocuk işçiliği ile ilgili mesajların ağırlıklı olarak yer alması.
3. **UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı):** Kalkınmaya ilişkin geliştirilmesi öngörülen teknik işbirliği projelerinde hedef kitle belirlenirken çocuk işçilerin ailelerine destek sağlanarak çocukların eğitime yönlendirilmesinin dikkate alınması, diğer uluslararası kuruluşlarla yapılacak çalışmalara destek sağlama
4. **Dünya Bankası:** Çocuk işçiliği ile ilgili olarak yürütülecek faaliyetlerin, yoksulluğu giderme, meslek edindirme, istihdam olanakları oluşturma, eğitim boyutlarına mali destek sağlanması, KOBİ ve girişimciliği destekleme paketlerine, istihdam projelerine çocuk işçiliğinin entegrasyonunun sağlanması.
5. **Avrupa Birliği (AB):** Ulusal politikanın mali ve teknik yardımlarla desteklenmesi, STK'larla yürütülen projelerde çocuk işçiliği bileşeninin yer almasının sağlanması.
6. **FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü):** Kırsal kesimdeki çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik tarımsal mekanizasyon ve mesleki eğitim projelerinde çocuk işçiliği bileşeninin yer almasına katkı verilmesi, kırsal kesime yönelik projelerin desteklenmesi
7. **UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu):** Aile planlaması konusunda yürütülecek çalışmalara destek sağlanması

Dünyada Mevsimlik Tarım İşçiliği

Dünya genelinde çocuk işçiliğinin en yaygın olduğu sektör tarım sektörüdür (ILO, 2013). Dünyada özellikle tarımda çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden birisi yoksulluk olarak belirtilmektedir. Tarım sektörü, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde önemli bir paya sahiptir. Bu ülkelerde tarım sektörü, istihdam alanlarının başında gelmektedir. Tarım ve tarımsal ürünler, ihracat alanında en büyük paya sahiptir (Öztürk, 2008, s. 612).

Tarım işçilerinin yarısından fazlası yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Her on tarım işçisinden ancak ikisinin sosyal güvencesinin bulunduğu ve her on aileden yedisinin tarlalarda çocuklarıyla birlikte çalıştıkları bildirilmektedir (ILO, 2009). Dünya geneline bakıldığında tarımda çalışan kesimin dezavantajlı bazı gruplardan oluştuğu görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerin birçoğunda yoksulluk önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluğun kırsal alanlarda kısıtlı istihdam içinde tarım işçileri arasında yaygın olduğu görülmektedir (Öztürk, 2008, s. 611). ILO (2013) tarafından yapılan dünya genelinde 5-17 yaş grubu çocuk işçiliğinin sektörel dağılım tablosuna göre 2012 yılında tarım sektöründe bulunan 98 milyon çocuk işçi olduğu belirtilmiştir. Tarım sektörü %58,6 ile sektörler içerisinde çocukların en çok çalıştığı sektör konumundadır. Dünya genelinde en kötü biçimdeki çocuk işçiliği tarım olan ülkeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Kamerun, Etiyopya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan, Mısır. Amerika'da Meksikalı ve Hispanik

kökenliler (Latin Amerikalılar), İspanya’da Afrikalı göçmenler, Norveç’te ise Doğu Avrupalıların MTİ olarak çalıştığı görülmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 421).

Türkiye’de Çocuk İşçiliği

Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlamak üzere Türkiye’de çocuk işçiliği, eğitimde Ahilik ve usta/çırak ilişkisinin bir parçası sayılmakla birlikte zaman içinde özellikle sanayi ve tarımda sistematik bir şekilde yaygınlaşmıştır. TC Anayasasında: “Hiç kimse yaşına, cinsiyetine ve yeteneğine uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz.” hükmü yer almaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu 18 yaş altındaki işçileri çocuk ve genç işçi diye iki sınıfa ayırmaktadır. “Genç işçi: 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişiyi, çocuk işçi: 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişiyi ifade etmektedir.” hükümleri yer almaktadır. İş Kanunu’nda “Okula devamını, mesleki eğitimini veya yetkili merciler tarafından onaylanmış eğitim programına katılımını ve bu tür faaliyetlerden yararlanmasını engellemeyen işler” de 18 yaşından küçük bireylerin çalıştırılmasına müsaade edilmektedir. Dünya üzerinde birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de milyonlarca çocuk sağlıklı gelişimlerini engelleyecek elverişsiz koşullarda çalıştırılmaktadır (Yıldız, 2006, s. 134). Günümüzde çalışan çocuklar bütün dünyada ve Türkiye’de ruhsal, fiziksel ve sosyal gelişimlerini engelleyici güvensiz ve sağlıksız ortamlarda istismara açık durumlar içinde bulunmaktadır (Kayhan, 2012, s. 188). Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuk işçiliği sorunu genellikle yoksulluktan kaynaklanmaktadır.

Temel çocuk işgücü göstergelerinin 2006 yılı ve 2012 yılı verileri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. TÜİK Temel Çocuk İş Gücü Göstergeleri Tablosu (6-17 yaş), 2006-2012

Göstergeler	2006 ¹		2012	
	(Bin Kişi)	(%)	(Bin Kişi)	(%)
6-17 yaş grubu nüfus	15 025	-	15 247	-
İstihdam (6-17 yaş)	890	100,0	893	100,0
Yaş grubu				
6-14	285	32,0	292	32,7
15-17	605	68,0	601	67,3
Cinsiyet				
Erkek	601	67,5	614	68,8
Kadın	289	32,5	279	31,2
Yerleşim yeri				
Kent	490	55,1	400	44,8
Kır	400	44,9	493	55,2
Sektör				
Tarım	326	36,6	399	44,7
Sanayi	275	30,9	217	24,3
Hizmet	289	32,5	277	31,0
İşteki durum				
Ücretli veya yevmiyeli	505	56,7	470	52,6
Kendi hesabına	24	2,7	10	1,1
Ücretsiz aile işçisi	362	40,7	413	46,2
İstihdam oranı (6-17 yaş)				
6-14	-	5,9	-	5,9
15-17	-	2,5	-	2,6
	-	16,6	-	15,0

¹ 2006 yılı sonuçları, 2008 bazlı nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Not: Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(Kaynak: TÜİK. Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012, 2013)

Tablo 4 incelendiğinde Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı, 2012 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında uygulanan Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre 15 milyon 247 bin kişidir. Çalışan çocuk sayısı ise 893 bin kişidir (TÜİK, 2013). 2006 yılı ile 2012 yılları arasında çocuk işçisi sayısında gözle görülür bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Çocuk işçiliğinin en fazla görüldüğü sektör 2006 yılında da 2012 yılında da tarım sektörüdür. Çocuk işçilerin yarısından fazlasının ücretli ya da yevmiyeli çalıştığı gözlemlenmiştir. 2012 yılı çocuk işgücü anket sonuçlarına göre çalışan çocukların %44,7'si (399 bin kişi) tarım, %24,3'ü (217 bin kişi) sanayi ve %31'i (277 bin kişi) hizmet sektöründe yer almaktadır. Sektör bazındaki sonuçlar, 2006 yılı sonuçları ile

karşılaştırıldığında tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payı 8,1 puan artarken, sanayi sektörünün payı 6,6 puan ve hizmet sektörünün payı ise 1,5 puan azaldığı görülmektedir.

Türkiye’de çocuk işçiliği, dünyada en kötü çocuk işçi tanımları arasında ilk sıralarda yer alan, her türlü kölelik, çocuk kaçakçılığı, çocuk askerler, cinsel istismar ve fuhuş gibi konular yer almamaktadır. Türkiye’de sektörlere göre çocuk işçiliği dört başlık altında incelenebilir. Bunlar: Tarım sektörü, sanayi sektörü, ticaret sektörü ve hizmet sektörüdür. Bu dört sektör içinde sokakta çalışan çocuklar yer almamaktadır. Sokakta çalışmanın hizmet sektörü içerisinde değerlendirilip değerlendirilmediği konusunda bir netlik yoktur (Erbay, 2008, s. 44).

TÜİK tarafından hazırlanan yıllara göre sektörlerin çocuk istihdam oranları tablosu Tablo 5’te verilmektedir.

Tablo 5. TÜİK Sektörlere Göre Çocuk İstihdamı Oranları Tablosu

		Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet	Çocuk işçi
1994	6-14	730	106	50	71	957
	15-17	779	279	130	123	1 311
	Toplam	1509	385	180	194	2 268
1999	6-14	461	70	31	47	609
	15-17	529	252	128	112	1 021
	Toplam	990	322	159	159	1 630
2006	6-14	182	50	65	21	318
	15-17	210	221	140	68	639
	Toplam	392	271	205	89	952
2012	6-14	-	-	-		
	15-17	-	-	-		
	Toplam	399	217	-	277	893

(‘000)

(Kaynak: TÜİK Çocuk işgücü anketi 2012 sonuçları)

Tablo 5 incelendiğinde sektörler içerisinde yıllara göre yapılan bütün iş gücü anket sonuçlarında tarım sektörünün ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de temel eğitim çağındaki çocukların (6-14 yaş) %5,9’unun çocuk işçi olarak çalıştığı bildirilmektedir (TÜİK, 2006). Çocuk işçiliğinin ailelerin ikna edilememesinden öte farklı nedenleri vardır. Çocuk işçilerin gelirin muhtaç ailelerin ekonomik durumlarını düzelterek destek politikaları uygulanarak çocuk işçiliğinin önüne geçilebilir. 1992 yılından beri ÇSGB ve

ILO ortaklığında yürütülen IPEC programı kapsamında çocuk işçiliğinin bu iş kollarında sonlandırılması konusunda büyük başarılar elde edilmiştir. Örnek vermek gerekirse: TÜİK verilerine göre 1994'te 2.2 milyon olan 6-17 yaş istihdam rakamları, 1999'da 1.6 milyona, 2006 yılında ise 952 bine gerilemiştir. Ancak 2012 verilerine göre 6-17 yaş istihdam rakamlarında ciddi bir gerileme (893 bin) görülmemektedir. Türkiye çocuk işçiliği ile mücadele konusunda örnek ülkeler arasında gösterilmektedir. Özellikle sokak ve sanayi iş kollarında 1999-2006 yılları arasında büyük başarılar elde edilmiştir. Bu çalışmaların en başarılı dönemi zorunlu eğitim süresini sekiz yıla çıkaran 4306 sayılı yasa döneminde ilgili yasanın uygulamaya konduğu 1998-2000 dönemi olarak görülebilir. Bu dönemde özellikle de sokak ve sanayide çalışan çocuk sayıları 2/3 oranında azalma göstermiştir. 2012 yılı itibarı ile 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocuk sayısı 893 000'dir. Bunun yarıya yakını (399 bin) tarım iş kolunda çalışan çocuklardan oluşmaktadır (TÜİK Çocuk İşgücü Anketi, 2012).

Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği

İklim şartları ve yeryüzü şekilleri ile Türkiye, tarımsal faaliyet göstermeye en uygun ülkeler arasındadır ve ülke ekonomisi tarıma dayalıdır. Türkiye, gıda üretimi yönü ile dünya genelinde kendi kendine yeterli 7 ülkeden biridir. Türkiye'de "tarım" deyince ilk akla gelen tarımın besin üretme yönüdür. Türkiye'de kırsal kesimde yaşayanların oranı 1990'lı yıllarda %41 iken (TC MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü, 1990), bugün bu oran Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2013 sonuçlarına göre %23,2'dir. Bu durumun oluşmasında kentleşme oranındaki artışın payı büyüktür.

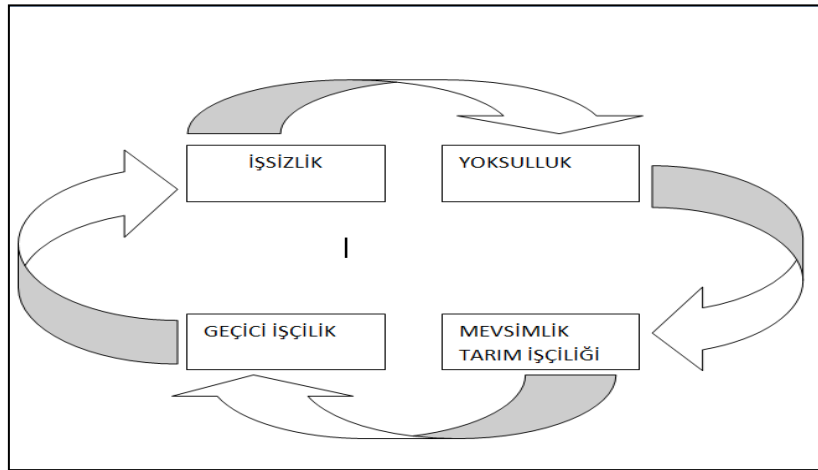
Anadolu'da ilk mevsimlik tarım işçileri Çukurova bölgesinde çalıştırılmak üzere 1830'larda Kavalalı İbrahim Paşa tarafından Sudan'dan getirilen işçiler olarak bilinirler (Karabıyık, 2014, s. 42). Daha sonra İngilizler tarafından 1860'lı yıllarda Mısır'dan getirilen ve "Fellah" olarak adlandırılan işçiler, Çukurova'da ticarî pamuk üretiminde çalıştırılmışlardır (Özbek, 2007, s. 16). Günümüzde MTİ ihtiyacı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden ağırlıklı olarak Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır gibi illerin nüfusuna kayıtlı aileler ile karşılanmaktadır.

Yoksulluk, ülkelere ve bölgelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye'de kırsal nüfus genel olarak geçimini tarımdan sağlamaktadır. Tarım sektöründeki istihdam sorunu ve

sağlanan gelirin yeterince güvenilir olmayışı kırsal alanda yaşayanların kentsel alanda yaşayanlara göre daha yoksul olma durumunu doğurmaktadır (Öztürk, 2008, s. 619). MTİ aileler genellikle yoksul ve mülksüz az topraklı ya da topraksız köylülerdir (Çetinkaya, 2008). Türk-İş (2010) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre; MTİ ailelerin çoğu açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bunun yanında eğitimsizlik durumu ve toplumsal statü açısından düşük seviyede olmaları, örgütlenme bilinçlerinin olmayışı, geçici işçi olmaları, iş güvenliği ve sosyal güvenlik ile ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Yıldırak vd., 2002, s. 4). Türkiye’de artan yoksullaşma ile doğrusal bir şekilde MTİ olarak çalışıp geçinen hane sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Kentleşmenin hızlı ve çarpık olması ve istihdam sahalarındaki yetersizlik bu süreci hızlandırmıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, MTİ olarak çalışanların çoğunluğunun anne babasının ve hatta dedesinin tarım işçiliği yapmış olduğu görülmektedir (Geçgin, 2009, s. 26). Bu durum mevsimlik tarım işçiliğinin kuşaktan kuşağa geçtiğinin göstergesidir.

MTİ ailelerin içinde bulunduğu döngü Şekil 1’de verilmektedir.

Şekil 1. MTİ ailelerin içinde bulunduğu döngü

Şekil 1’de görüldüğü gibi işsizlikle beraber yoksulluk olgusu baş göstermektedir. Yoksul olan aileler mecburen MTİ olarak çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği sürekli bir iş olmadığı için yılın belirli dönemlerinde çalışan aileler sonraki dönemlerde işsiz

olarak çalışan aileler, özellikle Çukurova Yöresinde pamuk, Ege Bölgesi'nde yaş zeytin, İç Anadolu Bölgesi'nde soğan, şekerpancarı, Karadeniz Bölgesi'nde fındık hasadı için ve yer yer artık Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin etkisiyle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin bazı bölümlerine mevsimlik göç etmektedir (Geçgin, 2009, s. 5). Mevsimlik tarım işçiliğinde şafak vakti başlayan çalışma, hava kararınca kadar devam etmektedir. Öğle vakti yemek molası dışında dinlenme molası verilmemektedir. Karabıyık (2014) tarafından çıkarılan Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği İzleme: Mevcut Durum Haritası'nda Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği nedeni ile göç alan ve göç veren iller, hem göç alan hem göç veren iller, en çok göç alan iller, göç alan diğer iller, göç veren iller başlıkları altında incelemiştir. Bu çalışma aşağıda özetlenmiştir.

Hem göç alan hem göç veren iller;

Mersin: Başta sebze üretimi ve narenciye hasadı olmak üzere yılın hemen hemen bütün aylarında mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yapıldığı bir il konumundadır.

Adana: Türkiye'nin pamuk üretiminin dörtte birini, narenciye üretiminin çok büyük kısmını sağlayan Adana, soğan, patates, yazlık ve kışlık sebze ve turunçgiller üretilmesi açısından mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışmak için tercih ettiği illerdendir. Pamuk, narenciye, kışlık ve yazlık sebze üretimi ve hasadı başta olmak üzere çeşitli tarımsal üretimler için özellikle Yüreğir, Karataş, Yumurtalık, Ceyhan ve Seyhan ilçelerine gelen ve yılın hemen hemen tamamında iş bulma olanağının olduğu Adana'ya on binlerce işçi il dışından gelmekte, ayrıca kent ve ilçelerden günü birlik mahalli tarım işçisi çalışmaya gitmektedir.

Osmaniye: Osmaniye ilçesine 2013 yılında Suriye'den kaçıp Türkiye'ye sığınan ve Osmaniye'nin Kadirli ilçesine genel Suriyeliler tarımsal faaliyetlerde çalışmaya başlamışlardır. Türkiye'de üretilen yer fıstığının %40,4'ü Osmaniye'den karşılanmaktadır. Ayrıca kış aylarında turp hasadında çalışan işçiler işlerinin oldukça zor olduğunu belirtmektedirler.

Hatay: Hatay ili hem mevsimlik gezici tarım işçisi alan hem de veren bir il konumundadır. Özellikle pamuk, narenciye ve sebze hasadı dönemlerinde mevsimlik gezici tarım işçileri bu ile gelmektedir. Ayrıca başka tarımsal ürünler için de başka illere giden mevsimlik gezici tarım işçileri mevcuttur. Kırıkhan, Erzin, Reyhanlı ve Dört Yol işçilerin en yoğun olduğu ilçelerdir. Bu ilçelerde METİP kapsamında çeşitli projeler uygulanmıştır.

Kahramanmaraş: Kahramanmaraş ili hem işçi alan hem de işçi veren bir ildir. Merkez, Pazarcık ve Türkoğlu ilçelerine mevsimlik gezici tarım işçisi gelmektedir. Çağlayancerit ilçesi de mevsimlik gezici tarım işçisini diğer illere göndermektedir. Eylül ve ekim aylarında biber hasadı ve ayıklama işi Türkoğlu ilçesinde yoğunlaşmaktadır.

Gaziantep: Gaziantep ili hem mevsimlik gezici tarım işçisi göçü vermekte hem de işçi almaktadır. Özellikle sebze üretiminde biber hasadı başlıca işçi istihdam edilen alandır.

Şanlıurfa: Tarımsal iş gücü için göç veren ve kısmen de pamuk hasadı zamanında göç alan illerden olan Şanlıurfa'da, il merkezinde yaşayan ve mevsimlik tarım işçiliği yapan aileler üzerinde yapılan bir araştırmada bu ilden son bir yıl içinde 48 farklı ilde tarımda çalıştıkları saptanmıştır. Şanlıurfa'da yapılan bu araştırma, mevsimlik gezici tarım işçilerinin oluşturduğu bu grubun, Türkiye ortalamasından 3 kat daha yoksul, sağlık ve eğitim konusunda daha bilinçsiz olduğunu göstermiştir.

Diyarbakır: Şanlıurfa Merkez, Siverek, Adıyaman, Gaziantep, Mardin Mazıdağı, Diyarbakır Ergani ile Batman Merkez ve ilçelerinden Diyarbakır'a gelen yaklaşık 15 000 mevsimlik tarım işçisinin 5 500'ü Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Yaşamlarını İyileştirme Projesi (METİP) kapsamında yapılan çadırlarda konaklamaktadır. Diyarbakır ili aynı zamanda başka illere de mevsimlik tarım göç vermektedir.

En çok göç alan iller;

İzmir: İzmir'in başta Torbalı ilçesi olmak üzere sebze üretimi, meyve hasadı için mevsimlik gezici tarım işçileri ile gelmektedir. Ayrıca kent içinden de il içi gezici tarım işçiliği söz konusudur.

Manisa: Manisa Valiliği'nin mevsimlik gezici tarım işçileri için hazırladığı bir projede Manisa iline her yıl ortalama 16 000 mevsimlik gezici tarım işçisi geldiği belirtilmektedir. Bu işçiler biber, domates, salatalık, kavun, karpuz, patlıcan, üzüm, pamuk ve zeytin hasadında çalışmaktadır. Özellikle yaz aylarında ürün toplama ve bağ bozumunda işçi sayılarında artışın olduğu bilinen Manisa'da, mevsimlik gezici tarım işçileri yılın yaklaşık 4-5 ayı istihdam edilmektedir. İşçiler, kendi ekonomileri ve Manisa ekonomisine katkıda bulunmak için, mayıs ayından itibaren, Manisa Merkez, Ahmetli, Akhisar, Turgutlu, Alaşehir, Salihli, Saruhanlı ve Gölarmara ilçelerine gelmektedir.

Kütahya: İle mayıs ve haziran aylarında Şanlıurfa, Gaziantep, Osmaniye ve Adıyaman illerinden nohut, pancar ve buğday hasadı için işçiler gitmektedirler. İşçilik Altıntaş ilçesinde yoğunlaşmaktadır.

Eskişehir: Nisan ayından kasım ayına kadar sebze üretimi, şeker pancarı çapa ve hasadı, kiraz hasadı ile bakliyat hasadı için çevre illerden, Doğu ve Güneydoğu illerinden yaklaşık 10 bin mevsimlik gezici tarım işçisi Eskişehir'e gelmektedir.

Ordu: Ağustos ayı başından Eylül ayının ortalarına kadar fındık hasadı için gelen mevsimlik tarım işçileri öncelikle sahil kesimindeki bahçelerde çalışmakta, daha sonra ise yukarıya doğru ilerlemektedir. Dört geçici yerleşim kampında konaklayan (Uzunisa, Efirli, Fatsa ve Ünye) işçiler ayrıca bahçe sahiplerinin arazilerinde veya konutlarında ikâmet etmektedirler.

Giresun: Ağustos ayı başından eylül ayının ortalarına kadar fındık hasadı için gelen mevsimlik tarım işçileri öncelikle sahil kesimindeki bahçelerde çalışmakta, daha sonra ise yukarıya doğru ilerlemektedir. Geçici yerleşim kamplarında konaklayan işçiler ayrıca bahçe sahiplerinin arazilerinde veya konutlarında ikamet etmektedirler.

Sakarya: Başta Batman, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa illerinden, Sakarya Merkez, Kocaali, Karasu, Hendek, Karapürçek ilçelerine, öncelikle fındık hasadı olmak üzere binlerce mevsimlik gezici tarım işçisi gelmektedir. Fındık toplamak için gelen işçilerin dile getirdikleri en temel sorun, saat olarak fazla çalışıyor olmalarına rağmen, ellerine geçen paranın az olmasıdır. Çalışacakları bölgelere ulaşım sıkıntısı yaşadıklarını söyleyen mevsimlik gezici tarım işçileri, kimi bölgelerde Doğu'dan geldikleri için ayrımcılığa da maruz kaldıklarını belirtmektedir.

Düzce: Fındık hasadı için başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olmak üzere binlerce işçi Düzce'ye gelmektedir. Son zamanlarda Suriyeli Arap işçilerin de çalışmak amacıyla Düzce'ye geldiği gözlenmiştir. Orta Asya ülkelerinden, Gürcistan'dan gelen mevsimlik gezici tarım işçileri de söz konusudur.

Rize: Rize iline sınırlı sayıda fındık ve çay hasadında çalışmak amacıyla yurt içinden ve yurt dışından mevsimlik gezici tarım işçisi gelmektedir.

Ankara: Soğan, havuç, patates, bakliyat ve şekerpancarı üretimi başta olmak üzere genellikle Polatlı, Beypazarı ve Haymana ilçelerine gelen mevsimlik gezici tarım işçileri nisan ayından

kasım ayına kadar çalışmaktadırlar. Polatlı ilçesinde konaklama, eğitim ve sağlık konularında çeşitli projeler uygulanmakta, Beypazarı'nda da benzer çalışmalar söz konusudur.

Yozgat: Yozgat iline mercimek, nohut, kavun, karpuz ve şekerpancarı hasadı için işçiler gelmektedir. Haziran ayından kasım ayına kadar süren bu çalışmalarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden gelen işçiler zor koşullarda yaşadıklarını ifade etmektedirler.

Malatya: Haziran ayının sonundan ağustos ayının başına kadar kayısı hasadı, islim (Kayısının kükürt aromalı), patik ve kurutma işçiliğinde çalışmak üzere ortalama 80 ile 100 bin mevsimlik gezici tarım işçisi Malatya'ya gelmektedir. Genellikle komşu illerden Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman ve Şırnak illerinden gelen işçiler 25-30 gün çalışmaktadırlar.

Göç alan diğer iller;

Edirne: Edirne ilinde mevsimlik gezici tarım işçiliği genellikle il içinde gerçekleşmekte ve Romanlar bu işçiliğe katılmaktadır. Bu işçiler çeltik (Kabuğu ayıklanmamış prinç) tarımı ve ayçiçeği hasadına katılmaktadırlar.

Tekirdağ: Tekirdağ'ın Malkara ilçesinden Çanakkale'ye işçi gitmektedir. Ayrıca ilde Romanlar mevsimlik gezici tarım işçiliğine katılmaktadır.

Çanakkale: Kocaeli'nin İzmit ve Gebze, Edirne'nin İpsala, Tekirdağ'ın Malkara ve il içinde farklı ilçelerden gelen, başta sebze tarımında çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri söz konusudur. Bu işçiler için okuma yazma programları düzenlenmiştir. Ayrıca 2013 yılında Suriyeli misafir sığınmacılar Lapseki ilçesinde mevsimlik gezici tarım işçiliğine katılmışlardır.

Balıkesir: Balıkesir iline her yıl ortalama 4 bin mevsimlik gezici tarım işçisinin geldiği ifade edilmektedir. Manyas, Gönen, Ayvalık ve Susurluk ilçelerinde yoğunlaşan işçiliğin özellikle zeytin toplama döneminde önemli sorunlarla karşılaştığı belirtilmektedir.

Bursa: Her çeşit meyve ve sebzenin, özellikle de Türkiye'de üretilen çileğin %80'inin ve şeftalinin %40'ının üretildiği bir il olan Bursa'nın arazisinin %44'ü tarladır. Gemlik, Mudanya ve Orhangazi ilçelerindeki zeytin hasadı, tütün, ayçiçeği, pamuk ve susam üretimi, mevsimlik gezici tarım iş gücünün nisan-kasım ayları arasında bu bölgede yoğunlaşmasının sebeplerindedir. Bursa Tabipler Odası'nın Yenişehir, Çardak Köyü yakınında konaklayan mevsimlik gezici tarım işçileri ile ilgili yaptığı çalışmada, ağırlıklı olarak Mardin, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'dan gelmekte olan bu işçilerin ilkel şartlarda yaşadığı görülmüştür.

Kocaeli: Kocaeli'ne fındık hasadı amacıyla mevsimlik gezici tarım işçisi gitmektedir.

Zonguldak: Fındık hasadı için Alaplı ve Karadeniz Ereğlisi'ne giden işçiler bulunmaktadır.

Aydın: Geçmiş yıllarda pamuk hasadı için onbinlerce mevsimlik gezici tarım işçisi Aydın iline giderken pamuğun makina ile toplanmasından dolayı bu işçilik biçimi ortadan kalkmıştır.

Denizli: Denizli'nin Çal ve çevresinde bulunan Baklan Ovası'na genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden, özellikle Şanlıurfa'dan mevsimlik gezici tarım işçileri gitmektedir.

Uşak: Mevsimlik işçilerin yoğun olarak gittiği illerendir. Yaklaşık 8 bin işçinin 13 farklı yerleşime gittiği belirtilmektedir.

Isparta: İlde Senirkent-Büyükbabaca, Uluborlu-Küçükkabaca, Gelendost-Yenice, Şarkikaraağaç-Göksöğüt ve Eğirdir-Akdoğan yerleşimlerinde mevsimlik gezici tarım işçileri için yaşam ortamları tesis edilmiştir. Sebze üretimi, meyve hasadı başlıca faaliyetlerdir.

Afyon: Genellikle Şanlıurfa ve Diyarbakır'dan gelen mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaklaşık 8 bin kişi olduğu ifade edilmektedir. Diğer illerde yaşanan konaklama sorunları da bu

ilde yaşanmaktadır. Türkiye’de haşhaş üretiminin yarısını sağlayan ve diğer tarım ürünleri; şekerpancarı, ayçiçeği ve patates olan Afyon’da Merkez Erenler köyünde Çadırkent prefabrik evleri kurulmuştur.

Konya: Şeker pancarı, kimyon ve diğer tarımsal üretimler kapsamında mevsimlik gezici tarım işçisinin geldiği ilde nisan ayından itibaren kasım ayına kadar işçilik söz konusudur. Konya ilinde Karapınar, Çumra, Güneysınır, Altınekin, Hüyük, Karatay, Meram, Selçuklu, Sarayönü, Seydişehir ilçelerinde işçilik yoğunlaşmaktadır.

Karaman: Karaman’ın Sudurağı ve Kılbasan Beldeleri ile Pınarbaşı ve Alaçatı köylerine yaklaşık bin mevsimlik gezici tarım işçisi gelmektedir.

Niğde: Elma, kabak, patates şekerpancarı hasadına mevsimlik tarım işçileri çalışmaya gelmektedir.

Aksaray: Sebze ve ayçiçeği hasadı için Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden gelen işçiler mayıs ayından itibaren ilde ve çeşitli ilçelerde çalışmaktadır.

Nevşehir: Nevşehir’in Derinkuyu ilçesinde, kabak üretimi ve hasadı yapılmaktadır. Nevşehir’e 1 500 civarında mevsimlik tarım işçisi gelmektedir. Genellikle Hatay’dan gelen işçilere Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri de katılmıştır. Ayrıca fasulye üretimine de katılmaktadırlar.

Kırşehir: Kırşehir’e pancar üretimi, mercimek ve nohut hasadı amacıyla gelen mevsimlik gezici tarım işçileri özellikle hasat sürecine katılmaktadır.

Amasya: Başta soğan hasadı olmak üzere şekerpancarı ve bakliyat hasadı için mevsimlik gezici tarım işçileri Amasya’ya gelmektedir. Ağustos ayında yaklaşık 4 000 mevsimlik gezici tarım işçisi soğan hasadına katılmaktadır.

Samsun: Samsun iline sebze ve fındık hasadı için gelen işçiler genellikle Bafra ve Çarşamba ovasında konaklamaktadırlar. Çalışma ve yaşam koşullarından şikayet eden bu işçiler genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki illerden, özellikle de Şanlıurfa’dan gelmektedir.

Tokat: Tokat iline sebze, özellikle soğan hasadı için mevsimlik gezici tarım işçisi gitmektedir. 2011 yılında Tokat’a gelen işçiler gezici ekiplerle sağlık kontrolünden geçirilmiştir.

Sivas: Sivas’ın Gemerek ilçesi ve çevresine yaklaşık 2 000 mevsimlik gezici tarım işçisi gitmektedir. Burada da yaşam ortamı ve çalışma koşulları oldukça ağırdır.

Elazığ: Elazığ’ın kayısı üretimi yapılan ilçelerine genellikle Adıyaman ve Diyarbakır’dan mevsimlik gezici tarım işçileri gelmektedir.

Bayburt: Bayburt ilinde ağaçlandırma çalışmaları kapsamında gelecekte olacak olan işçiler için METİP kapsamında 2013 yılında mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam durumunu iyileştirme amacıyla 500 bin TL harcama yapılarak belediye arsası üzerine 30 prefabrik konut inşa edilmiştir.

Kars: Kars yöresinde ağaçlandırma çalışmaları kapsamında kazık çakmak ve dikenli tel çekmek amacıyla Diyarbakır ilinden Ani Yöresine mevsimlik gezici tarım işçileri göç etmektedir.

Göç veren iller;

Adıyaman: Adıyaman ili en fazla mevsimlik tarım göçü veren illerden biridir. Özellikle tütün ekiminin sınırlandırılmasından sonra göç süreci hızlanmıştır. Harran Üniversitesi tarafından Şanlıurfa ve Adıyaman il merkezlerinde yaşayan ve mevsimlik gezici tarım işçiliği yapan aileler üzerinde yürütülen bir çalışmada, ailelere “son bir yıl içinde kaç ilde tarım işçiliği

yaptıkları ve bunların hangi iller olduğu” sorulmuştur. Bu çalışmada 1021 ailenin son bir yıl içinde 48 farklı ilde tarımda çalıştıkları saptanmıştır.

Mardin: İl dışına mevsimlik gezici tarım işçisi gönderen bir il konumundadır. 26 Ocak 2011 tarihinde Mardin’den Ankara’ya mevsimlik işçileri taşıyan bir minibüs Ankara’nın Beypazarı mevkiinde Beypazarı Çayırhan karayolunun 5. kilometresinde kaza yapmış, karşı yönden gelen bir tır ile çarpışan minibüste, 11 kişi hayatını kaybederken, tır şoförünün de aralarında bulunduğu altı kişi de yaralanmıştır.

Şırnak: Mevsimlik işçi göçü veren illerdendir. İşçiler genellikle kayısı hasadına ve Çukurova Yöresine gitmektedirler.

Siirt: Mevsimlik işçi göçü veren il konumundadır.

Bitlis: Bitlis ilinin Ahlat ve Adilcevaz ilçelerine nisan ayından itibaren sebze, patates, şekerpancarı üretimi ve hasadı için başka illerden yaklaşık 4 000 mevsimlik tarım işçisi gelmektedir. Kasım ayına kadar çalışan bu işçiler genellikle komşu il ve ilçelerden gelen yaklaşık 500 aile olduğu tespit edilmiştir. Bitlis Valiliği METİP kapsamında 2012 yılında uygulanmak üzere yaşam ortamını iyileştirmeye yönelik proje geliştirmiş olup, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan fon beklemektedir.

Tunceli: Mevsimlik işçi göçü veren bir il konumundadır.

Ayrıca; Kilis, Batman, Hakkari, Van, Muş, Bingöl illeri de göç veren iller arasındadır.

Tablo 6. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni ile Göç Alan Bazı İller ve Dönemleri Tablosu

İl	Çalışılan Ürün	Dönem
Mersin	Sebze üretimi ve narenciye hasadı	Her dönem
Adana	Pamuk, narenciye, soğan, patates, sebze, turuncgiller üretimi	Her dönem
Eskişehir	Sebze üretimi, şeker pancarı çapa ve hasadı, kiraz, bakliyat hasadı	Nisan-Kasım
Bursa	Çilek, şeftali, tütün, ayçiçeği, pamuk ve susam üretimi ve zeytin hasadı	Nisan-Kasım
Konya	Şeker pancarı, kimyon	Nisan-Kasım
Bitlis	Sebze, patates, şekerpancarı üretimi ve hasadı	Nisan-Kasım
Ankara	Soğan, havuç, patates, bakliyat ve şekerpancarı üretimi	Nisan-Kasım
Manisa	Meyve ve sebze hasadı	Mayıs-Ağustos
Kütahya	Nohut, pancar ve buğday hasadı	Mayıs-Haziran
Yozgat	Mercimek, nohut, kavun, karpuz ve şekerpancarı hasadı	Haziran-Kasım
Malatya	Kayısı hasadı	Haziran-Ağustos
Ordu	Fındık	Ağustos-Eylül
Giresun	Fındık	Ağustos-Eylül
Sakarya	Fındık	Ağustos-Eylül
Düzce	Fındık	Ağustos-Eylül
K.maraş	Biber hasadı	Eylül-Ekim

Yukarıdaki durum incelendiğinde Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden Türkiye'nin çeşitli illerine yılın bütün aylarında mevsimlik göç yaşanabilmektedir. Bu göç dönemi üründen ürüne farklılık göstermektedir.

MTİ ailelerin çocukları, yaşam şartlarındaki zorluklar (Barınma, içme suyu, yaşam alanında biriken atıklar, tuvalet, banyo vb. sorunlar.), işin niteliğinden kaynaklanan riskler (Toz, güneş yanığı, zirai ilaçlar) ve sağlık sorunları (İshal, zararlı haşere sokması vb.) ile temel insani hizmetlere ulaşamama gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır (Şimşek, 2012, s. 16). Bu nedenle çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden birini yaşamaktadırlar. Tarım işleri, uzun süre çömelip iş yapma, eğilip kalkma ve ayakta durma gibi fiziksel olarak zorlayıcı ve yorucu işlerin yanında uzun mesafeler boyunca ağır ve biçimsiz yükleri taşımaya gerektiren işlerdir. Olumsuz hava koşulları, tarım işçilerinin kullandıkları kesici aletler, kas iskelet sistemine zarar verecek derecede güç kullanımını gerektiren işler, cilt problemlerine neden olacak tarım ilaçlarına maruz kalma, tarlada kullanılan motorlu araç veya ağır makinaların oluşturduğu tehlikeler ve daha sayamadığımız bir çok tehlike ve problem vardır. Bu tehlike ve problemlerden dolayı çocukların tarım işlerinde çalışmalarının önüne geçilmelidir.

Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin okul devamsızlığı ve okul başarısının düşüklüğü gibi eğitim sorunlarına yol açtığını gösteren araştırmalar mevcuttur (Geçgin, 2009; Hoşgör, 2010; Karabıyık, 2014). Her yıl mart-nisan aylarında başlayıp, ekim-kasım aylarına kadar süren mevsimlik tarım işçiliği, binlerce öğrencinin okula düzenli devam edemediği ve süreç içerisinde okulu terk etmeleri gibi sonuçlar doğurduğu bilinmektedir.

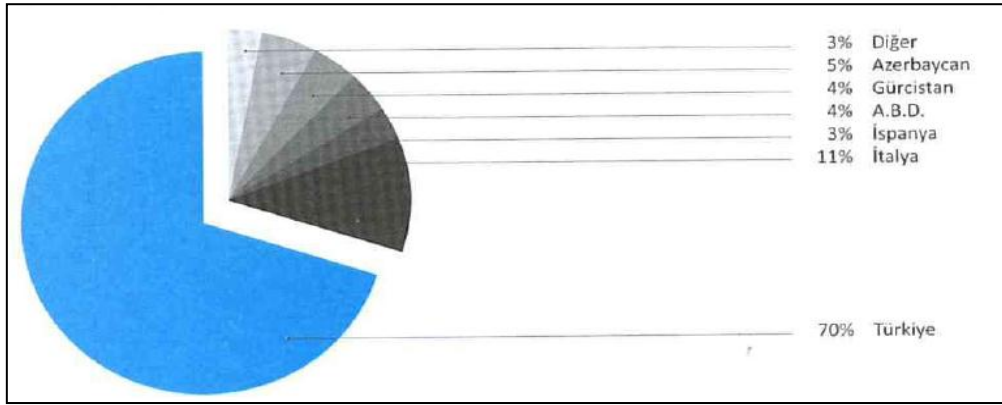
2012 yılı itibarı ile ülke genelinde 150 bin aile mevsimlik tarımda çalışmaktadır. Bu ailelerin 6-17 yaş grubunda tarımda istihdam edilen çocuk sayısı 399 bindir (TÜİK, 2012). Tarımda çalışan çocukların yaklaşık 200 bini ücret karşılığında çalışan çocuk sayısıdır. Bu çocukların önemli bir kısmı okulun açık olduğu nisan, mayıs ve eylül aylarında da aileleriyle birlikte mevsimlik işlerde geçici konaklama yerlerinde bulunduğu tahmin edilmektedir.

MTİ ailelerin, ulaşım, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal dışlanma, işsizlik, çocuk işçiliği gibi birçok sorununu sayabiliriz. Bu çalışmada bu sorunların MTİ ailelerin çocuklarının eğitimine etkisi incelenmiştir.

Türkiye’de Fındık Tarımı ve Mevsimlik İşçilik

Dünya fındık ihtiyacının %70’i Türkiye’den karşılanmaktadır. Fındık üretilen alanların eğimli olması makine ile hasat yapılmasına engel olmaktadır. Bu yüzden fındık hasadında insan gücüne ihtiyaç vardır.

Dünyada fındık üretiminin dağılımı Şekil 3’te verilmektedir.

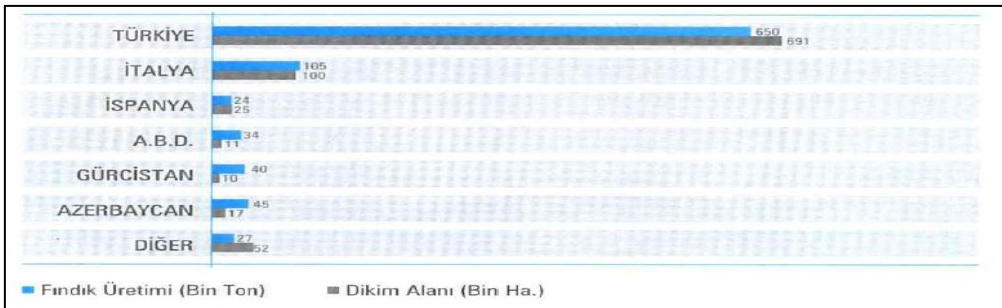

Şekil 3. Dünyada fındık üretiminin dağılımı

(Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlanma Genel Müdürlüğü, Fındık Raporu, Ankara 2010)

Şekil 3 incelendiğinde dünya fındık üretiminin %70’inin Türkiye tarafından üretildiği görülmektedir.

Dünyada fındık üretim miktarı ve fındık dikim alanı dağılımı Şekil 4’te verilmektedir.

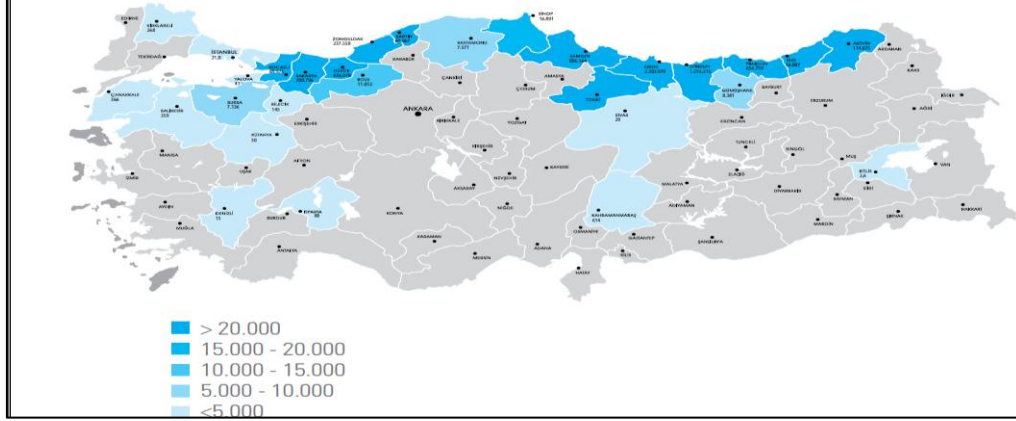

Şekil 4. Dünyada fındık üretim miktarı ve fındık dikim alanları

(Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlanma Genel Müdürlüğü, Fındık Raporu, Ankara 2010)

Şekil 4 incelendiğinde gerek fındık üretimi gerekse dikim alanı bakımından fındık üretiminin en büyük aktörünün Türkiye olduğu görülmektedir.

Türkiye’de fındık üretim alanlarının illere göre dağılımı Şekil 5’te verilmektedir.

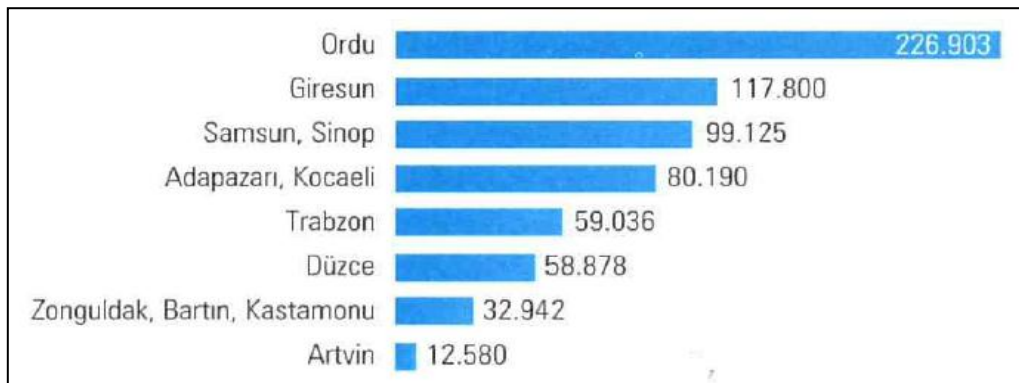

Şekil 5. Türkiye’de fındık üretim alanlarının illere göre dağılımı (2012)

(Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlanma Genel Müdürlüğü, Fındık Raporu, Ankara 2010)

Şekil 5 incelendiğinde fındık üretimin alanlarının ağırlıklı olarak Karadeniz bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye’deki fındık dikim alanlarının dağılımı Şekil 6’da verilmektedir.

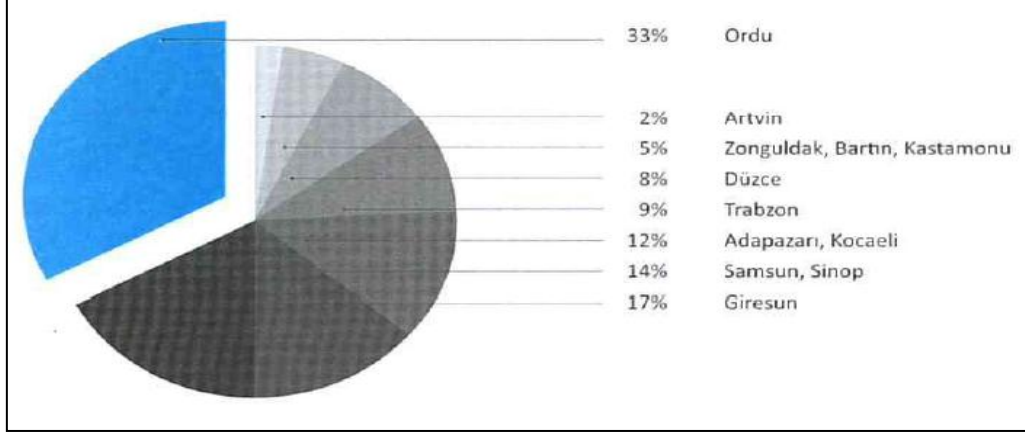

Şekil 6. Türkiye’de fındık dikim alanları

(Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlanma Genel Müdürlüğü, Fındık Raporu, Ankara 2010)

Şekil 6 incelendiğinde Türkiye’de en fazla fındık dikim alanının Ordu ilinde olduğu görülmektedir.

Türkiye’de fındık üretim alanlarının dağılımı Şekil 7’de verilmektedir.

Şekil 7. Türkiye’de fındık üretim alanlarının dağılımı

(Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlanma Genel Müdürlüğü, Fındık Raporu, Ankara 2010)

Şekil 7 incelendiğinde Türkiye’de fındık üretiminin en fazla yapıldığı ilin Ordu olduğu görülmektedir. Türkiye’de üretilen fındığın %33’ü Ordu’da üretilmektedir.

Türkiye’de MTİ Ailelerin Sorunları

MTİ ailelerin, ulaşım, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal dışlanma, işsizlik, çocuk işçiliği gibi birçok sorununu sayabiliriz. Bu çalışmada bu sorunların MTİ ailelerin çocuklarının eğitime etkisi incelenmiştir.

MTİ Ailelerin Ulaşım Sorunları

Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım sorunu bölgenin özellikleri, ürün türü ve iklim koşulları bakımından gidiş-dönüş tarihleri iş durumuna göre değişiklik göstermektedir. (Yıldırak vd., 2002, s. 43). Ancak genel olarak MTİ aileleri yolculuklarını, teknik bakımdan uzun yolculuk için uygun olmayan araçlarla, ailenin tamamı ile birlikte, kalabalık halde, genelde

gece, tüm eşya, araç ve gereçleriyle, ya 25 kişilik grup 17 kişilik minibüslerle ya da bir kamyonun arkasına doluşup yola çıkılarak gerçekleştirilmektedir.

İşçilerden edinilen bilgilere göre son yıllarda trafik denetimlerinin arttırılması kamyonla yolculuğun azalıp, dolmuşla yapılan yolculukların artmasını sağlamıştır. (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 442). Zor şartlarda elde ettikleri birikimin çoğunu ulaşıma harcamak istemeyen aileler 17 kişilik minibüslere kapasitesinin üstünde sayıda binerek yolculuk yapmayı tren ya da otobüsle daha rahat yolculuk yapmaya tercih etmektedirler. Bu durumda meydana gelecek bir trafik kazasında ölü sayısı artmaktadır. Kamuoyuna ve medyaya yansıyan bu kazaların ardından alınan geçici tedbirler kısa sürede unutulmakta ve bu sorun devam etmektedir.

MTİ Ailelerin Barınma Sorunları

Tarımda iş gücüne yoğun ihtiyaç duyulan aylarda binlerce MTİ ailelerin başka bölgelere (2-6 hafta süre aralığında kalacak şekilde) çalışmak üzere gidiş, gittikleri yerlerde barınma sorunu oluşturmaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004, s. 262). Bu konuda iki bakış açısı çözümü zorlaştırmaktadır. Birincisi; MTİ ailelerin yaşam koşullarının zaten bu şekilde olduğu yönündeki kanıdır. İkincisi ise; bölgenin yerleşik nüfusu tarafından paylaşılan tarım işçilerinin barınma koşulları düzeltilirse çalıştıkları yere yerleşip kalırlar endişesidir (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 444). MTİ aileler, naylon veya bezden yapılmış çadırlarda barınarak barınma sorununu çözmeye çalışmaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004, s. 263). Toprak zemin üzerine kurulan çadırlarda, tuvalet, banyo ve mutfak bulunmamaktadır. MTİ aileler banyo ve tuvalet ihtiyaçlarını bez ve sopalarla kurulan yapılarda geçici çözümlerle karşılamaya çalışmaktadır. Çoğu zaman bu çadır alanlarının elektrik ve suyu bile yoktur. MTİ aileler, yakındaki bir yerden su taşıyarak su ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 442). Yağışlı havalarda çadırların toprak zemin üzerine kurulmasından kaynaklı su baskınları olduğu ifade edilmektedir. Yapılan ölçümlere göre yaşam yerlerinin büyük çoğunluğu 6 m² ile 8m² aralığında olan barınma alanlarına çadır yerine plastik örtüden yapılmış barınaklar demek daha yerinde olacaktır (Yıldırak vd., 2002, s. 34). MTİ aileler ortalama 5-6 kişilik bir çalışma ekibi ile geldikleri düşünülürse her birey için 1m² civarında yaşam alanı düşmektedir. MTİ aileler sıcaklık, rüzgâr, sel, don

ve heyelan gibi tehlikelere açık, her türlü bulaşıcı hastalığa açık, hijyenden yoksun mekânlarda barınmaktadır.

Başka ülkelerde göçebe mevsimlik tarım işçileri tarım alanlarına yakın yerlerde, kolaylıkla sökülebilecek biçimdeki ilkel barınaklarda, çadırlarda ve mobil araçlarda konaklamaktadır (Arcury ve Sara, 2007). Ülkemizde de ÇSGB'nın başlattığı METİP kapsamında mevsimlik tarımda çalışan ailelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere bazı illerde (Ordu, Giresun vb.) konteyner veya çadır alanlarının kurulması için METİP sahaları ve aileler için ortak kullanım alanları oluşturulmuştur. Ancak Projeden beklenen başarı elde edilememiştir. Ailelerin tuvalet, banyo ve su ihtiyaçları sınırlı olarak karşılanmıştır.

MTİ Ailelerin Sağlık Sorunları

MTİ aileler çalışma koşullarındaki zorluklar ve çalışma ortamındaki sorunlardan dolayı, sağlık sorunlarıyla çok sık karşılaşmaktadır. Bu sorunlar; baş ağrısı, bel ağrısı şeklinde kendini göstereceği gibi güneş çarpması, yılan veya akrep sokması sonucu zehirlenme, biçiminde de kendini göstermektedir (Yıldırak vd., 2002, s. 35).

Yapılan araştırmalar MTİ ailelerin yeterli ve sağlıklı beslenemediklerini göstermektedir (Özbekmezci ve Sahil, 2004; Şimşek ve Koruk, 2008). MTİ aileler aldıkları sağlık hizmetlerinde sağlık personelinin ayrımcı ve dışlayıcı tavırlar sergilemelerinden şikâyetçi olmaktadır. Sağlık personelinin bu ayrımcı davranışlarının sonucu MTİ aileler sağlık kuruluşlarında muayene olmak yerine doğrudan eczaneye gidip ilaç almayı en yaygın çözüm olarak kullanmaktadır (Çınar ve Lordoğlu, 2011, s. 443). Ayrıca çocukların eğitim hakkını kullanmaları önündeki engeller arasında sağlık sorunları önemli bir yer tutmaktadır. Öğrenciler sağlık problemlerinden dolayı okula devam konusunda sorunlar yaşamaktadır.

MTİ Ailelerin Sosyal Güvenlik Sorunları

“Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli önlemleri alır ve örgütleri kurar.” (TC Anayasa, 2012). hükmü Anayasanın 60. maddesinde yazılı olmasına rağmen mevsimlik tarım işçilerini koruma altına alan kanun maddesine ne

Sosyal Sigortalar Kanunu ne de İş Kanunu'nda rastlanmaktadır. İşçilerin kendi primlerini kendileri ödeyerek sigortalanmaları mümkün ancak; sigorta primlerini ödemek, geçimlerini bile sağlayamayan mevsimlik tarım işçilerinin sigortalanmasını bir anlamda imkânsızlaştırmaktadır (Gürsoy, 2010, s. 39).

“Görülen iş, niteliği gereği 30 günden az sürüyorsa, süreksiz iş, 30 günden fazla sürüyorsa sürekli iş sayılmaktadır.” hükmü İş Kanunu'nda belirtilmiştir. Çalışan işçi sayısında da sınırlama vardır. Bir işletmede 51 ve daha fazla işçi çalıştırılması durumunda İş Kanunu kapsamında olacaktır (Taşkent, 2012). MTİ ailelerin çoğu işlerinin 30 günden kısa sürmesi ve çalıştırılan işçi sayılarının belirsizliği onları İş Kanunu dışına atmaktadır (Keskin, 2011). MTİ ailelerin çağa uygun bir yaşama kavuşmaları devlet tarafından uygulanacak sosyal politika önlemleri ile mümkün olacaktır (Yıldırak vd., 2002, s. 29). Sosyal güvenceden yoksun olma durumu MTİ ailelerin kendilerini güvensiz ve geleceğe ilişkin umutsuz hissetmelerine neden olmaktadır. Bu durumu değiştirebileceklerine yönelik ümitsizlik hali çocuk işçiliği ve işverenler ile araçlar ve işçiler arasındaki ilişkinin kayıt dışılığının önlenmesi; iş sağlığı ve güvenliği önlemleri konusunda gerekli tedbirlerin alınması konusunda mücadele etmelerine engel olmaktadır.

MTİ Ailelerin Sosyal Dışlanma Sorunları

Sosyal dışlanma, ülkelerin özgün koşullarına ve gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir. Ekonomik, toplumsal ve siyasal alandan dışlanma biçimleri şeklinde görülebilen bu durum genel olarak dezavantajlı gruplara gönderme yapmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin dışlanma biçimleri, bu boyutlarının özelliklerini ortaya koyarak anlaşılabilir (Geçgin, 2009, s. 22). MTİ aileler çalışmak için gittikleri yerde “öteki” olarak algılandıklarını belirtmişlerdir. Kültür, eğitim, dil, etnik kimlik farklılıkları bu algıyı beslemekte ve yöre halkı ile MTİ aileler arasında uyum sorununa neden olmaktadır. Bu algı ve uyum sorunu da çalışmak için gelen ailelerin çocuklarının buldukları yörede okula devam etmeleri halinde dışlanmaya ve uyum sorunları yaşamalarına neden olmaktadır. Yoksullukla mücadele eden temel eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan, hayat boyu öğrenme olanaklarından yoksun kalan MTİ aileler bunların yanında bütün yönleri ile sosyal dışlanma ile de karşı karşıya kalmaktadırlar (Geçgin, 2009, s. 22).

MTİ Ailelerde İşsizlik Sorunu

MTİ aileler yıl içerisinde belli aylarda iş bulup çalışabilmektedirler. Diğer aylarda MTİ olarak çalışıp biriktirdikleri paralarla idare etmeye çalışmakta ya da vasıf gerektirmeyen iş aramaktadırlar (Yıldırak vd., 2002, s. 14). Yapılan araştırmalarda MTİ ailelerin eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu tespit edilmiştir (Geçgin, 2009; Görücü ve Akbıyık, 2010; Havlioğlu ve Koruk, 2013; Özbekmezci ve Sahil, 2004; Şimşek ve Koruk, 2009; Lordoğlu ve Çınar, 2010). Eğitim seviyesinin düşük oluşu vasıf gerektirmeyen bir iş olan mevsimlik tarım işçiliğine aileleri yönlendirmektedir. Yılın belirli dönemlerinde MTİ olarak çalışan ailelerin, mevsimlik tarım işçiliği döneminin bitmesi ile işsiz kaldıkları görülmektedir. Yani MTİ olarak çalışıp kazandıkları para ile bir dahaki mevsimlik tarım işçiliği dönemine yetişme çabası içindedirler. Bu aileler sosyal güvenceden yoksun, İş Kanunu'na dâhil olmayan, iş güvenliği bulunmayan, istihdam garantisi olmayan mevsimlik tarım işçiliğini iş olarak kabul ettikleri sürece işsizlik sorunları devam edecektir.

Çocukların eğitim hakkını kullanmaları önündeki engeller arasında işsizlik sorunu önemli bir yer tutmaktadır. İşsizliğin beraberinde gelen yoksulluk, aileleri eğitim harcamalarında kısıtlamalara itmektedir. Öğrencilerin çalışacakları yardımcı kitapların temini bir yana, defter, kalem silgi gibi okul için temel gereksinimlerin karşılanmasında bile aksaklıklar görülmektedir. Aile reisi işsiz olunca ya da geçici işlerde kısa süre çalışınca evin geçimini temine yetecek geliri elde edememektedir. Bu durumda evin diğer bireyleri olan çocukların da çalışması gerektiğine inanmaktadır. Yani eğitime devam etmesi gereken çocuk aile reisinin işsizlik sorunundan dolayı eğitim hakkından yararlanamamaktadır.

MTİ Ailelerde Yoksulluk Sorunu

MTİ aileler yaşadıkları mahallerde en yoksul kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenle kadın-erkek, genç-yaşlı, çoluk-çocuk çalışmalarına rağmen eve döndüklerinde çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmektedirler. Öğrenciler okula geç katılımın yanında okul araç gereçlerini karşılanmadan okula gelmenin ezikliğini yaşamaktadır. Yoksulluk çocukların eğitim hakkı önündeki en önemli engellerden biridir. Yoksul ailelerde

çocukların eğitimi ikinci belki de üçüncü plana düşmektedir. Ailelerin birinci önceliği yoksullukla mücadele etmektir.

MTİ Ailelerde Çocuk İşçiliği Sorunu

ÇSGB (2007) tarafından yapılan tanıma göre; “Çocuk işçiliği;18 yaşının altındakilere fiziksel, mental, ahlaki açıdan zarar veren ve onları eğitimden yoksun bırakarak zedeleyen, istismar eden bir çalıştırma biçimidir.” ILO istihdama katılma yaşının, zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın ve her durumda 15 yaşın altında olmaması gerektiğini belirtmiştir (ILO, 2012).

Dünya çapında çocuk işçiliği ile mücadele edilmektedir. Doğu Avrupa’da aileler tarafından yaklaşık 1 milyon çocuğun terk edildiğinden bahsedilmektedir (Sunal, 2009, s. 5). Dünyanın hemen her yerinde buna benzer örnekler vermek mümkün Tarım sektörü, tüm dünyada çocuk ve ergen işçilerin en fazla olduğu sektör durumundadır. Tüm dünyada her 10 çocuk işçiden 7’sinin bu alanda çalıştığı tahmin edilirken, Türkiye’de çalışan her 10 çocuk işçiden 6’sının tarım sektöründe çalıştığı tahmin edilmektedir (ILO, 2010).

MTİ aileler çocuklarını tarım alanlarına götürmek zorunda olduklarını ifade etmektedirler. Nedeni sorulduğunda güvenip bırakacakları kimsenin olmadığını ifade etmektedirler. Beraber getirdikleri çocuklarından yaşı büyük olanların tarla işlerinde çalıştırılması, yaşı küçük olanların ise çadırda kardeşlerine bakıcılık yapması, annelerine çamaşır ve bulaşık işlerinde yardım etmesi olağan bir durum görülmektedir (Şimşek ve Koruk, 2009, s. 8). MTİ ailelerin çocuklarının eğitim hakkından yararlanmalarının önünde çocuk işçiliği sorunu önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların, işçi olarak çalışmaları bedenen yorgun olmaları sonucunu doğurmaktadır. Bedenen yorulan çocuklar derslerinde gereken performansı sergileyememektedir. MTİ ailelerin çocukları; akademik yönden kendilerini yetiştirecekleri dönemde MTİ olarak çalışmalarından ya da ailelerinin çalışma koşullarından dolayı aileleri ile göç ederek çadırda ev işleri, çocuk bakma vb. işlerde çalışmaları ya eğitim imkânı elde edememelerine ya da okul devamsızlığı yapmalarına neden olmaktadır.

MTİ Ailelerin Eğitim Sorunları

MTİ ailelerin sorunları içerisinde eğitim sorunu incelenmesi gereken en önemli sorunlardan biridir (Yıldırak vd., 2002, s. 25-26). Çünkü Türkiye'deki meslek grupları arasında mevsimlik tarım işçileri eğitim seviyesi yönünden en düşük grup olarak karşımıza çıkmaktadır (Görücü ve Akbıyık, 2010; Görücü ve Demirbaş, 2013). ILO (2006) tarafından yapılan araştırmada; eğitim görmeyen işçilerin oranı %65 çıkmıştır. Tarımda işgücüne gereksinim duyulan aylar genellikle okul eğitimin yoğun olduğu aylardır. MTİ ailelerin çocukları tarla ile okul arasında tercih yapmak zorundadır. Bu tercih genellikle aile ile birlikte çalışmak olarak yapılmaktadır. MTİ aileler, zorunlu eğitim çağındaki çocuklarını yasal zorunluluktan dolayı okula kaydetmektedirler. Kayıt işlemleri, mevsimlik göç nedeni ile başka illerde olan MTİ ailelerin akrabalarınınca yapıldığı da görülmektedir. Okula kayıtlı gözükken ancak devamsızlık yapmak zorunda kalan MTİ çocuklarının devam takip işlemleri de çoğu kez resmi yazışmaların ötesine geçememektedir. Çocuğun izlenebilmesi için gerekli koşullar maalesef ya bulunmamakta ya da zorlaşmaktadır. MTİ ailelerin çocukları eğitim öğretim ortamında geçirmeleri gereken zamanı ya tarlada MTİ olarak ya da çadırlarda çocuk bakıp ev işlerine yardım ederek geçirmektedirler (Şimşek ve Koruk, 2009, s. 8).

Zor çalışma koşullarından dolayı bedensel olarak bitkin durumda okula başlayan MTİ ailelerin çocuklarının, eğitim koşullarına tam adapte olmamakla beraber diğer arkadaşlarına göre derslerden geri kalma ve derslerde başarısız olma durumları da kaçınılmazdır. Okula geç başlama ile başlayan eğitim süreci, okuldan ailenin işi nedeni ile erken ayrılmak zorunda kalma ile tamamen sekteye uğramaktadır. MTİ ailelerin çoğu için çocuklarının okulu bitirmesi, bir zorunluluğu yerine getirmekten öteye gitmemektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşüklüğü de çocukların eğitimlerinin takibini olumsuz etkilemektedir. Okul hayatını ağır aksak bitirerek zorunlu eğitimi tamamlayan MTİ ailelerin çocukları için tek seçenek iş hayatına atılmaktır. Bu da ya MTİ veya herhangi bir meslekte çiraklığa başlamaktır.

MTİ ailelerin çalışma koşulları, bu aile bireyleri içindeki temel eğitim çağındaki çocukların okula düzenli devamın önündeki en büyük engeldir (Gülçubuk vd., 2012, s. 80). Ayrıca velilerin eğitim öğretimin önemini kavrayamaması, ekonomik zorluklar nedeniyle ailelerin çocukları çalıştırmaları, öğrenci velilerinin geçici mevsimlik işçi olmaları nedeniyle sürekli

yer değiştirmeleri, devamsızlığın diğer nedenleridir. TC Anayasası 42. maddesinde; “Kimse, eğitim öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” 222 sayılı Kanun’un 2. maddesinde ise; “İlköğretim, kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır.” hükmü yer almaktadır. İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 29. maddesinde, velisinin yazılı olarak müracaat etmesi şartıyla okul idaresinin ileri sürülen özrü kabul etmesi durumunda bir ders yılında en çok 15 gün izin verilebileceği vurgulanmıştır. İlköğretim kurumlarında, ilköğretim çağındaki çocukların devamını sağlamakla okul idaresi ve veliye yardımla zabıta teşkilatı, maarif müfettişleri ve mülki amirler vazifelidir. 53. maddesinde ise okul idaresi ve maarif müfettişlerinin öğrencilerin devamsızlık sebeplerini araştırarak devam engel maddi sebeplerin giderilmesine çalışmaları gerektiğine vurgu yapar. Devama engel sebeplerin giderilmesinin mümkün olmadığı durumlarda durumun köylerde muhtarlara, diğer yerlerde mülki amirlere bildirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ülke genelinde çeşitli nedenlerle okula devam etmeyen 200 bin öğrenci olduğu tahmin edilmektedir (Gülcan, 2004). Devamsızlık nedenleri arasında, ailesi mevsimlik tarım işçisi olup ailesi ile birlikte göçebe hayatı yaşamak zorunda kalan çocuklar önemli bir yer tutmaktadır. Zaman içinde bir yaşam alışkanlığına dönüşen mevsimlik tarım işçiliğinin nedenleri arasında kültürel nedenler de vardır. Bu yaşam biçimi sonucu çocukların birkaç ay eğitimden uzak kalmaları alışkanlık haline gelmiş durumdadır.

Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçileri ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar

Bu bölümde MTİ ailelerin ve çocuklarının çalışma ve yaşam biçimlerini belirlemeye temel oluşturabilecek araştırmalar incelenmiştir. Bu çalışmalar aşağıda özetlenmiştir:

Görücü ve Akbıyık (2010) tarafından yapılan araştırmada, mevsimlik tarım işçiliğinin hukukî yönü ele alınmıştır. Ayrıca iş bulma sorunu, barınma ve yaşam koşullarından kaynaklanan sorunlar, çalışma koşullarına ilişkin sorunlar, iş güvenliği sorunları, sosyal güvenlik sorunu, ulaşım sorunları, ücret sorunları, eğitim sorunu, örgütlenme sorunları, çocuk işçiliği sorunu gibi mevsimlik tarım işçiliğinin temel sorunlarının var olduğu vurgulanmıştır. Ardından çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Gülcan (2004) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin devamsızlık nedenleri incelenmiştir. MTİ ailelerin iş koşulları nedeni ile yılın belirli dönemlerinde göç halinde olduklarına değinilmiş, bu durumun MTİ ailelerin çocuklarının devamsızlık yapmalarına neden olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) işbirliğinde “Çocuk Dostu Öğrenme Ortamları Projesi” uygulamaya konulduğu belirtilmiştir. Bu proje kapsamında zorunlu eğitimi tamamlayamamış çocuklara eğitimlerini tamamlama olanağı sunmak, okula hiç gidemeyen çocukların alternatif olanaklarla okula erişimini sağlamanın amaçlandığına değinilmiştir. Çözüm önerisi olarak;

1. Gelir düzeyi düşük aileler, maddî imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderememektedir. Bu öğrencilerin tespit edilip ailelerine yardım edilmesi.
2. 18 yaşını doldurmamış çocukları çalıştıran işyerlerine cezai işlemler uygulanması.
3. Okula gidememe nedeni doğuştan ya da sonradan oluşmuş engellere bağlı öğrencilerin (İşitme engeli, görme engeli vb.) bu tür öğrencilere hizmet veren okullara yerleştirilmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Gülçubuk (2012) tarafından yapılan araştırmada, Türkiye’de çalışan çocukların yarıya yakınının tarımda çalışmakta olup, sayılarının 400 000’e yaklaştığının tahmin edildiği belirtilmiştir. Türkiye’de tarımda çalışan çocukların diğer sektörlerde çalışan çocuklara göre daha zor şartlarla mücadele ettiğine değinilmiştir. Bu çocukların yılın 4 ile 7 ay arası bir süreyi yaşadıkları yerler dışında temel ihtiyaçlardan yoksun çadır şartlarında sürdürdüğü vurgulanmıştır. Türkiye’de MTİ olarak çalışan çocuk işçilerinin çalışma yaşamındaki yerine değindikten sonra uluslararası sözleşmeler ile ilgili genel bilgiler vererek çocuk işçiliğinin azaltılmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Gülçubuk vd. (2003) tarafından yapılan araştırmada, MTİ ailelerin çocuklarının eğitimi ile ilgili bazı sorunlara değinilmiştir. Bu sorunların başlıca nedenlerinden birinin de Mayıs ayında başlayıp Kasım ayına kadar devam eden tarım işçiliğinden kaynaklanan göç olduğu vurgulanmıştır. Mevsimlik göç nedeni ile çocukların eğitim hayatlarının olumsuz etkilendiğine vurgu yapılmıştır. Araştırma sonucu çocukların yarısının okuryazar, üçte birinin ise “ilkokul mezunu” olduğu bilgisine ulaşılmış; her on çocukta birinin okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir. Her on çocukta ikisinin ise çalışmadan dolayı ilkokulu bitirmeden terk ettiği belirtilmiştir.

Hoşgör (2010) tarafından yapılan araştırmada, olaya farklı bir bakış açısı getirilmiştir. MTİ ailelerin çocuklarının eğitim durumlarını tespit etme yerine eğitimsizlik durumlarının tespit edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada mevsimlik tarım işçiliğinin tarihsel sürecinden de bahsedilmiştir. Bu süreçte İngilizlerin Mısır'dan "Fellah" olarak adlandırdıkları işçileri getirtip çalıştırdıklarından, bu işçiler arasında çocukların da olduğundan bahsedilmiştir.

Şimşek (2012) tarafından yapılan araştırmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sağlık ve eğitim düzeyinin Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ülke ortalamasının altında olduğuna değinilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mevsimlik tarım işçilerinin sayılarının fazla oluşunun bu sorunun önemli bir açıklayıcısı olduğu vurgulanmıştır.

Erdoğan (2011) çalışmasında, çocuk hakları ve çocuk haklarına dair sözleşmelerden bahsetmiştir. Çocuğun yükümlülükleri ve çocuk hakları denetçiliği ile ilgili detaylı bilgi vermiştir. Ayrıca çalışmasında çocuk haklarını koruma mekanizmasına da değinmiştir.

Şeker (1986) çalışmasında, 1978 yılında Çukurova'da yürütülmüş olan bir araştırmanın bulgularına değinmiştir. Ayrıca mevsimlik tarım işçiliğinin oluşumu, toplumsal ekonomik yapısı, örgütsel tutum ve davranışları vb. konularından bahsetmiştir.

Erbay (2008) çalışmasında, çocukluk döneminde çalışmış yetişkinlerin bu süreci nasıl değerlendirdiklerini ve çocuk işçiliğine nasıl baktıklarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çocuk işçiliğinin çocuklar için sorunlu bir süreç olduğunu belirtmiştir. Topladığı verilerin analizinin ardından, konuyla ilgili önerilerin getirilmesi ile çalışmasına son vermiştir.

ÇSGB (2007) tarafından yayınlanan çalışmada, çocuk işçiliğine, çocuk işçiliği ile eğitim arasındaki ilişkiye, çocuk yaşta çalışmanın çocuk gelişimi üzerindeki etkisine, öğretmenlerin sorumluluklarına ve öğretmen öğrenci iletişimine değinilmiştir.

Çocuk İşçiliği ile Mücadelede İşverenler: Çocuk İşçiliği ile İlgili Deneyimlerin ve Alınan Derslerin Paylaşılması Hakkında Bölgeler Arası Konferans Raporu (2007)'nda, çocuk işçiliği ile mücadelede işverenin rolüne değindikten sonra çocuk işçiliği ile mücadele konusunda yapılan masa tartışmalarına değinilmiştir. Son olarak Arnavutluk, Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Orta Asya ülkeleri ve Türkiye'deki çocuk işçiliği projelerinin özetleri sunulmuştur.

Kahramanoğlu (1996) alışmasında, çalışan çocuklara ilişkin uygulamalar ve hukuki düzenlemelere değinmiştir. Ayrıca kırsal alanda çalışan çocukların çalışma alan ve örüntülerine de değindikten sonra, ocuk işçiliğinin psiko-sosyal boyutları ve sonuçlarına değinip sorunlar ve çözüm yolları başlığı altında getirdiği önerilerle çalışmasını sonlandırmıştır.

Yıldırac vd. (2002) tarafından yapılan araştırmada, tarım işçisi olarak çalışan kadınların hukukî durumu, ILO sözleşmelerinde geçen ve Türk hukuk siteminde yer alan tarım işçilerinin sosyal güvenliği, tarım aracılarının, mevsimlik tarım işçiliğinde oynadıkları rol ve yasal konularına değinilmiştir. Ayrıca, MTİ kadınlara ait bilgiler ve yorumların yanında gözlem çalışmasında bulunulmuştur. Araştırmanın son bölümünde önerilerde bulunarak çalışmasını sonlandırmıştır.

ınar ve Lordoğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada, MTİ ailelerin her yıl çoğunlukla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Türkiye'nin dört bir yanına tarım işçisi olarak g ettiklerine değinilmiştir. Bu glerin hasat mevsimine göre değişik zaman dilimleri içerisinde birden fazla ili gezme şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Özellikle ilkbahar mevsiminin son dönemlerinde başlayan bu g sonbahar mevsiminin ortalarına kadar sürdükten sonra kiş aylarını geçirmek için bu işçilerin evlerine dönmesi ile son bulduğu belirtilmiştir. Bu g hadisesinden yalnız aile reisinin etkilenmediği, çoluk-ocuk, geç-ihtiyar tüm aile mensuplarının birlikte g ettiği vurgulanmıştır.

zbekmezci ve Sahil (2004) tarafından yapılan araştırmada, MTİ ailelerin sosyal, ekonomik ve yaşam alanı sorunlarının analizi yapılarak, yaşamsal sorunları ortaya konulmuştur. Araştırmada uygulanan anketlerle ortaya çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir;

1. MTİ ailelerin, kalabalık nüfusa sahip olduğu ve eğitim seviyesi çok düşük bireylerden oluştuğu,
2. Çalışanların Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen çekirdek aileler olduğu,
3. Ekonomik yönden Türkiye ortalamasının altında olan MTİ ailelerin sosyal imknlardan yoksun bir hayat yaşadıkları ve MTİ ailelerin tek geçim kaynaklarının mevsimlik tarım işçiliği olduğu sonucuna varılmıştır.

Lordoğlu ve ınar (2010) tarafından yapılan araştırmada, MTİ ailelerin toplumun dezavantajlı kesimlerinden olduğuna değinilmiştir. Dünyada var olan MTİ ailelerin kimlerden oluştuğuna değindikten sonra ‘‘Türkiye’de kimler MTİ olarak çalışmaktadır?’’ sorusunun cevabı aranmıştır. MTİ ailelerin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ortakçı yarıcı olarak çalışanlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Zorunlu göç olgusu, MTİ aileler ve çalışma koşulları, MTİ ailelerin gündelik yaşamları ve sorunları için alınacak önlemlere değinmiştir.

Kılıç (2006) alışmasında, Türkiye’de MTİ ailelerin, hukuki güvenceden yoksun bırakıldığından bahsetmiştir. İş Kanunu’nda yapılan düzenlemelerle MTİ ailelerin kanun kapsamına alındığı belirtilmiştir. MTİ ailelerin hukuki bir güvenceye kavuşturulmasının önemli bir adım olduğunu belirttiği çalışmada İş Kanunu’nun MTİ aileler ile ilgili bölümlerinin sınırlı yönlerine de vurgu yapmıştır.

İlgili Bazı Projeler

Bu bölümde MTİ ailelerin ve çocuklarının yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik projeler incelenmiş ve bu çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

1. ocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC): IPEC, 1992 yılında kurulmuştur. Genel hedefi kademeli olarak ocuk işçiliğinin sona erdirilmesidir. Yıllık bütçesi 61 milyon ABD dolarının üzerindedir. Sekseni aşkın ülkede faaliyet göstermektedir (ILO-IPEC).
2. Ordu İlindeki Mevsimlik Fındık Tarımında En Kötü Biçimlerdeki ocuk İşçiliğinin nlenmesi Projesi: Ordu ilindeki mevsimlik fındık tarımında en kötü biçimlerdeki ocuk işçiliğinin önlenmesi amacıyla ILO ve Hollanda Dış Ticaret ve Kalkınma İşbirliği Bakanlığı tarafından yürütülen proje ÇSGB’nin işbirliği ile devam etmiştir.
3. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin alışma ve Sosyal Yaşamlarını İyileştirme Projesi (METİP): MTİ olarak; birçok ile çalışmaya giden ailelerin karşılaştıkları sorunlar belirlenmiştir. Bu sorunlar, barınmadan ulaşıma, sağlıktan eğitime, sosyal evre ile ilişkilerden çalışma ve sosyal güvenliğe kadar birçok alanı kapsamaktadır. 24.03.2010 tarih ve 2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile ÇSGB tarafından yürütülen projedir.

4. Mevsimlik Gezici ve Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi: ILO'nun desteği ile MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü projedir. Proje: MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmasının önüne geçmeyi amaçlamıştır.
5. Avrupa Birliği (AB) fonu kaynaklarından yararlanılarak ILO Türkiye Temsilciliği'nin teknik desteği ile 7 ilde (Çankırı-Kastamonu-Sinop-Ordu-Elazığ-Erzurum-Van) yürütülen Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi (2005-2007): Proje: En kötü biçimlerdeki işlerden çocukların çekilmesi ve risk altındaki çocukların bu tür işlerde çalıştırılmalarının önlenmesi için ulusal ve bölgesel kapasiteyi geliştirmeyi ve hedef grupta yer alan çocuklara eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sağlamayı amaçlamıştır.
6. ABD Çalışma Bakanlığı-Uluslararası Çalışma Bürosu'nun mali desteğiyle Çalışan Çocuklar Bölümü ile Milli Eğitim Bakanlığı-İlköğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen Türkiye'de Eğitim Yoluyla Çocuk İşçiliğiyle Mücadele-(Tarladan Okula) Projesi (2004-2008); Ankara, Şanlıurfa, Gaziantep, Elazığ, Ağrı, Mardin illerinde 2004-2008 yılları arasında yürütülmüş, 26 Eylül 2008 tarihinde sona ermiştir. Proje ile; mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan veya çalışma riski taşıyan 10 000 çocuğun çalışma hayatından alınarak uygun eğitim programlarına yönlendirilmesi, ailelerin istihdam imkanları ile sosyal yardım ve hizmetlere erişimlerinin artırılması, toplumda duyarlılık yaratma ve sahiplenmenin geliştirilmesi hedeflenmiştir.
7. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) İdaresi-UNDP işbirliği ile Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi: Çocukların temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmeyi, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini ve diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini amaçlamıştır.
8. HAK-İŞ (Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve Şanlıurfa Belediyesi işbirliği ile Şanlıurfa'da Çocuk İşçilerin Ailelerine Yönelik Mesleki Eğitim Sağlanması Suretiyle En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Projesi: Proje ile 100 ebeveyne tekstil eğitimi verilmiştir.
9. Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube ve Sosyal Destek Programı (SODES) işbirliği ile "Gelecek Vaad Eden Gençler Projesi": Bu proje ile sokakta çöp toplayan çocukların rehabilitesi amaçlanmıştır.

10. ÇSGB ile AB işbirliği ile “Tarlaya Değil Okula Gitmek İstiyorum Projesi”: Proje, yoksulluk ve yoksunluk nedeniyle eğitim sisteminden kopma noktasına gelmiş çocukları yeniden sisteme kazandırmak için telafi eğitim programları düzenlemek ve eğitim veren kurumların kurumsal yapısını ve okul-aile-çocuk ilişkisini güçlendirmeyi amaçlamıştır.
11. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)’nin gerçekleştirmiş olduğu “Haydi Çocuklar Tarlaya Değil, TEGV'nin Yaz Kampına Projesi”: Bu proje ile çocukların, zamanı etkin kullanma, grup çalışması, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi yaşam becerilerinin gelişmesine katkı sağlanırken, aynı zamanda çeşitli temalar aracılığıyla farklı kültürleri tanımaları, çevre bilinci kazanmaları, haklarını öğrenmeleri ve okuma alışkanlıklarını geliştirmeleri hedeflenmiştir.
12. Yedinci Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu Şanlıurfa Belediyesi, Harran Üniversitesi ve Şanlıurfa Valiliği işbirliği ile 7-9 Kasım 2008 tarihlerinde, “Tehlike Değiller, Tehlikedeler!” sloganı ile Şanlıurfa’da yapılmıştır.
13. Gençten Gence Paylaşım Projesi: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Derneği projede 15-20 yaşları arasında göçebe tarım işçisi 25 genç, akran eğiticisi olarak yetiştirilmiştir. Beş günlük eğitim programını tamamlayan gençler, “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “sağlıklı yaşam koşullarının oluşturulması”, “üreme sağlığı”, “şiddet” konularında ailesini ve çevresindeki gençleri eğitmiştir. Akran eğiticilerinin her birinin eğitimlerde öğrendiklerini 25’er gence aktarmasıyla toplamda 625 gençte ve ailesinde farkındalık yaratılması, zihniyet değişikliği sağlanması hedeflenmiştir.
14. Mevsimlik Tarım İşçileri Kenti Projesi: Bitlis'in Ahlat ilçesinde hayata geçirilen "Mevsimlik Tarım İşçileri Kenti Projesi" ile işçiler daha iyi koşullarda barınma ve yaşama olanağı bulacağı belirtilmiştir. Proje ile tarım işçileri için konaklamadan sosyal tesislere kadar birçok ihtiyacın karşılanacağı alanların inşası yapılmıştır.
15. Kardeşliğimiz Mevsimlik Değil, Ömürlük Olsun Projesi: Amasya Valiliği'nin finansmanında yapılan projede Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerden Amasya'nın Göynücek İlçesine gelerek mevsimlik geçici tarım işçiliği yapan işçilerin konuşlanmış oldukları yerleşkedeki sosyal hayat şartlarının iyileştirilmesine yönelik yapılan çalışmaları kapsamıştır.
16. Diyarbakır Seyyah Çalışanlarını Ağırıyor Projesi: METİP kapsamında Diyarbakır Tarım Müdürlüğü'nce, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için hazırlanan proje, Diyarbakır'dan MTİ olarak

Türkiye'nin diğer illerine giden veya çalışmak üzere Diyarbakır'a gelen tarım işçilerinin yaşam koşullarının düzeltilmesine yönelik birtakım önlemler içermiştir.

17. Gönen Güneykent Gezici Tarım İşçilerinin Sosyal Hayatlarını İyileştirme Projesi: Proje Isparta İl Özel İdaresi Tarımsal Hizmetler Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Isparta'ya gelen gezici tarım işçilerinin sosyal hayatlarını iyileştirmek, çalışma alanlarının daha elverişli olması için tuvalet, banyo gibi temel gereksinimlerini karşılayacak alt yapı çalışmalarını yapmak amaçlanmıştır.

18. Pamuk Karda Beyaz Bir Gelecek İçin Projesi: Çukurova Yöresinde "Pamuk Karda Beyaz Bir Gelecek" sloganı ile iki yıl devam etmiştir. Proje; Çukurova Yöresine gelen MTİ ailelerin çocuklarının yakındaki okullara ya da Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO)'na kaydettirilerek eğitimlerine devam etmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda aileler ile görüşülerek ikna çalışmaları yapılmıştır.

19. Fındık Bahane Çocuklar Şahane Projesi: Düzce'nin Akçakoca ilçesinde 2014 yılında uygulanmış ve 6-14 yaş grubundaki 230 çocuğa ders müfredatına uygun eğitim verilmiştir.

20. Ordu'da Fındık Tarımında Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Projesi: ILO ve ÇSGB iş birliği ile 2013 yılında Ordu ilinde yapılmıştır. Projenin yerel ortakları Ordu Valiliği ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) İl Müdürlüğü'dür. Proje kapsamında Ordu Uzunisa ve Efirli METİP alanlarındaki toplam 330 çadırdaki konaklayan ailelerin çocuklarına eğitimler verilmiştir.

21. Mevsimlik işçi çocukları için "Gülen Yüzler" projesi: Manisa'nın Saruhanlı ilçesindeki Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü, mevsimlik geçici tarım işçilerinin okul öncesi çağıdaki çocuklarına okul öncesi mobil eğitim ile anne babaların bilgilendirilmeleri için gerekli altyapı oluşturulması ve sosyal aktiviteleri içeren "Gülen Yüzler" isimli bir proje hazırlamıştır.

22. Çukurova Bölgesindeki Mevsimlik Tarım İşçilerine Yaşam Alanı Tasarımı Ulusal Öğrenci Mimari Fikir Yarışması: Adana Mimarlar Odası tarafından düzenlenen "Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerine Yaşam Alanı Tasarımı Ulusal Öğrenci Mimari Fikir Yarışması"nın sonuçlarına göre dereceye giren projelere ödül verilmiştir.

23. "Pamuk Kadar Beyaz Bir Gelecek Projesi": Bu proje 1 Ocak 2005 tarihinde başlatılmıştır. 1 Temmuz 2007 tarihinde HEM'lere devredilmiştir. "Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici ve Geçici Tarım İşçilerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin

Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi" kapsamında uygulanan "Pamuk Kadar Beyaz Bir Gelecek" Projesi ile 2 yılda 2 bin 553 çocuk okula kazandırılmıştır.

24. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Hayat Şartlarının İyileştirilmesi Projesi: Proje kapsamında Kilis'in Elbeyli ilçesi Aşağı beylerbeyi köyünün konteyner ve zemin düzenlemesi yapılmıştır. Ayrıca işçilerin yemek yiyecekleri yemek konteynerleri, tuvalet ve lavabo alımları gerçekleştirilmiştir.

25. Şimdi Ailemizin Desteği İle Okuma Zamanı Projesi: AB projesi olan Şimdi Ailemizin Desteği İle Okuma Zamanı Projesi "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması Derneği"(METİDER) tarafından gelir dağılımı düşük mahallelerde yaşayan ailelerin kız çocuklarının okula devam süreçlerinin, etüt merkezleri ile desteklenmesi amaçlanmıştır.

26. Fındık Minik Ellere Ağır Gelir Projesi: Giresun Halk Sağlığı Müdürlüğü, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü ve Proğıda Tarım Ürünleri ortak çalışması ile hazırlanmış olup anılan proje ile mevsimlik tarım işçileri arasında çocuk işçiliğini önlemeye yönelik Giresun genelinde çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda Giresun'da konaklama bölgelerinde ikâmet eden ailelere eğitimler verilmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı verilerin toplanması ve verilerin analizi sürecine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, MTİ ailelerin çocuklarının yaşadığı eğitim sorunları ve çözüm önerilerine ilişkin okul yöneticileri, öğretmen ve veli görüşlerini keşfedici bilimsel yöntem ile belirlemek amaçlandığından araştırma nitel olarak tasarlanmıştır. Üzerinde çalışılan konu hakkında daha geniş bir bakış açısı elde etmek için araştırmalar nitel olarak tasarlanır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Nitel araştırmada bir konu veya olgu hakkında ayrıntılı bilgi elde etmek amacıyla keşfedici bilimsel yöntem takip edilir. Nitel araştırmada nitel veri toplama araçlarından görüşme, gözlem ve doküman analizi kullanılır. Olgular bütüncül ve gerçekçi bir yaklaşımla doğal ortamlarında incelenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel araştırma, sosyal bilimler alanında insan ve toplum davranışlarını incelemektedir. Daha çok psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve eğitim alanlarında nitel araştırma yöntemine başvurulmaktadır. Çünkü bu alanlar sayısal verilerden çok davranışsal özellikleri incelemektedirler. Yani “ne kadar” sorusundan daha çok “niçin” sorusu üzerinde yoğunlaşmaktadırlar.

Bu araştırma, nitel araştırma modellerinden olgubilim (fenomenoloji) araştırma desenine örnektir. Yıldırım ve Şimşek’e (2011, s. 72) göre olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve

durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize bütünüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur. Bu bağlamda MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim durumlarını ele aldığımızda, bu çocukların eğitim durumlarını etkileyen nedenler hakkında ayrıntılı bir kavrayışa sahip olmak için olgubilim araştırma deseninin kullanılmasının araştırma için uygun bir zemin oluşturacağı söylenebilir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ve Diyarbakır il merkezleri ile Şanlıurfa'nın Siverek ve Diyarbakır'ın Çınar ilçe merkezinden seçilen okullarda görevli okul yöneticisi ve öğretmenler ile Ordu'ya fındık toplamaya giden MTİ ailelerden seçilen veliler oluşturmaktadır. Bu araştırmada, “Amaçlı örnekleme yöntemleri” içerisinde maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmaktadır. Buradaki amaç, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 108-109). Bu bağlamda MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim durumları okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerin görüşlerine göre incelenmesi maksimum çeşitlilik örnekleme örnektir. Maksimum çeşitlilik örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliği maksimum derecede yansıtılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırma nitel olarak tasarlandığı için araştırmanın amacına göre örneklem sayısı belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye çapında sayılarının bir milyona yaklaştığı tahmin edilen (Geçgin, 2009) mevsimlik tarım işçileri, yılın belli dönemlerinde Türkiye'nin 48 farklı ilinde (Şimşek, 2012) mevsimlik tarım işçiliği için göç etmektedir. MTİ aileler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan ailelerdir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de en fazla mevsimlik göç Şanlıurfa, Adıyaman ve Diyarbakır illerinden olmaktadır (Geçgin, 2009, s. 3). Bu araştırmada bu illerden Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri araştırma kapsamına alınmıştır. Dünyada fındık üretiminin en fazla yapıldığı ülke Türkiye'dir. Türkiye'de fındık engebeli arazilerde üretildiği için toplama işinde makine yerine insan gücü oldukça yaygındır. Türkiye'de üretilen fındığın %33'ü Ordu'da üretilmektedir. Bu araştırmada

mevsimlik tarım işçiliğine gidilen 48 ilden Ordu iline giden MTİ aileler araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma kapsamına alınan okul bilgileri ve bu okullardaki öğretmen ve okul yöneticileri sayısı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcılara İlişkin Veriler Tablosu

Bulunduğu Yer	Okullar	Öğretmen Sayısı(n)	Okul Yöneticisi Sayısı (n)
Şanlıurfa (Siverek)	Şirinkuyu Ortaokulu	14	2
	Şirinkuyu İlkokulu	14	3
Şanlıurfa (Eyyübiye)	Mevlana İlkokulu	13	3
	Ertuğrulgazi İlkokulu	7	4
	Ertuğrulgazi Ortaokulu	11	4
	Mehmet Akif İnan İlkokulu	9	3
Diyarbakır (Yenişehir)	Şehit Öğretmen Nuriye Ak İlkokulu	8	3
	Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu	7	3
Diyarbakır (Çınar)	Bellitaş İlkokulu	2	1
	Özyar İlkokulu	2	1
	Salyazı İlkokulu	1	1
Toplam	11	88	28

Tablo 7 incelendiğinde, araştırmanın MTİ ailelerin yoğun olarak yaşadıkları Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde yapıldığı görülmektedir. Bu illere bağlı MTİ ailelerin yoğun yaşadığı ilçeler araştırma kapsamına alınmıştır. MTİ ailelerin çalışma koşullarının, bu ailelerin çocukları üzerindeki etkisini saptamak için MTİ veliler, öğretmenler ve okul yöneticilerine görüşme formu uygulanmıştır. Şanlıurfa’nın Eyyübiye Merkez ilçesi ile Siverek ilçesi; Diyarbakır’ın Yenişehir Merkez ilçesi ile Çınar ilçesi araştırma kapsamına alınmıştır. Bu il ve ilçelerde MTİ ailelerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdeki toplam 11 okulda incelemeler yapılmıştır. Şanlıurfa’nın Eyyübiye Merkez ilçesinde 4 okulda yürütülen araştırmada 40 öğretmen, 14 okul yöneticisine, Şanlıurfa’nın Siverek ilçesinde 2 okulda yürütülen araştırmada, 28 öğretmen, 5 okul yöneticisine, Diyarbakır’ın Yenişehir Merkez

ilçesinde 2 okulda yürütülen araştırmada, 15 öğretmen, 6 okul yöneticisine ve Diyarbakır'ın Çınar ilçesinde 3 okulda yürütülen araştırmada, 5 öğretmen, 3 okul yöneticisine görüşme formu uygulanmıştır.

Görüşme formu uygulanan öğretmen sayısına ilişkin dağılım Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Görüşme Formu Uygulanan Okullardaki Öğretmen Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu

Okul Adı	Öğretmen Sayısı		
	Kadın	Erkek	Toplam
Şirinkuyu Ortaokulu	6	8	14
Şirinkuyu İlkokulu	2	12	14
Mevlana İlkokulu	7	6	13
Ertuğrulgazi İlkokulu	4	3	7
Ertuğrulgazi Ortaokulu	7	4	11
Mehmet Akif İnan Ortaokulu	2	7	9
Şehit Öğretmen Nuriye Ak İlkokulu	3	5	8
Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu	4	3	7
Bellitaş İlkokulu	1	1	2
Özyar İlkokulu	2	0	2
Salyazı İlkokulu	1	0	1
Toplam	39	49	88

Tablo 8 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan 11 okulda 39 kadın 49 erkek öğretmene görüşme formu uygulandığı görülmektedir.

Görüşme formu uygulanan okul yöneticisi sayısına ilişkin dağılım Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Görüşme Formu Uygulanan Okul Yöneticisi Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu

Okul Adı	Okul Yöneticisi Sayısı		
	Kadın	Erkek	Toplam
Şirinkuyu Ortaokulu	0	2	2
Şirinkuyu İlkokulu	0	3	3
Mevlana İlkokulu	0	3	3
Ertuğrulgazi İlkokulu	0	4	4
Ertuğrulgazi Ortaokulu	0	4	4
Mehmet Akif İnan Ortaokulu	0	3	3
Şehit Öğretmen Nuriye Ak İlkokulu	0	3	3
Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu	1	2	3
Bellitaş İlkokulu	0	1	1
Özyar İlkokulu	1	0	1
Salyazı İlkokulu	0	1	1
Toplam	2	26	28

Tablo 9 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan 11 okulda, 2 kadın, 26 erkek okul yöneticisine görüşme formu uygulandığı görülmektedir.

Velilerin demografik özelliklerine ilişkin dağılım tablosu Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10. Velilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım Tablosu

		N	%
Cinsiyet	Kadın	81	54,0
	Erkek	69	46,0
	Toplam	150	100,0
Yaş aralığı	25 ve altı	3	2,0
	26-30	52	34,7
	31-35	24	16,0
	36-40	23	15,3
	41 ve üzeri	48	32,0
	Toplam	150	100,0
Evdeki çocuk sayısı dağılımı	1-3	8	5,3
	4-6	92	61,3
	7-9	45	30,0
	10 ve üzeri	5	3,3
	Toplam	150	100,0
Mezuniyet derecesi	Okuryazar değil	76	50,7
	Okuryazar	29	19,3
	İlkokul mezunu	45	30,0
	Toplam	150	100,0

Tablo 10 incelendiğinde: Velilerin cinsiyetleri açısından, tüm örneklemin (150) %54'ü kadınlardan, %46'sı da erkeklerden oluşmaktadır.

Velilerin yaş aralığı açısından, tüm örneklemin (150) %34,7'si 26-30 yaş aralığında, %2'si ise 25 yaş altı bireylerden oluşmaktadır.

Velilerin mezuniyet dereceleri açısından, tüm örneklemin (150) %50,7'si okuryazar olmayan, %19,3'ü ise okuryazar veliden oluşmaktadır.

Velilerin evlerindeki çocuk sayısı açısından, tüm örneklemin (150) %61,3'ü 4-6 çocuğa, %3,3'ü ise 10 ve üzeri çocuğa sahiptir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarında temel sorulara, alt sorulara ve tamamlayıcı sorulara yer verilir. Bu soru çeşitliliği araştırmacının gerekli yerlerde sondalar yapmasına imkân sağlar (Ör: tam olarak ne anlatmak istediniz?). Yüz yüze görüşme yapılarak görüşme formları

doldurulmuştur. Yüz yüze görüşmenin araştırmacının uygulamaya ilişkin kontrolünü arttıracığı, zaman ve maliyet açısından önemli tasarruflar sağlayacağı söylenebilir (Büyüköztürk vd., 2012). Araştırmacıya, problem durumuna ilişkin keşfe yönelik bir görüşme yapma ve görüşme yapılacak kişilerle belirli konuları keşfetme olanağı vermek amacıyla görüşme yarı yapılandırılmış türde gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme formu, öncelikle Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde bulunan mevsimlik tarım işçilerine ve bu ilçede çalışan okul yöneticisi ve öğretmenlerden oluşan bir gruba uygulanmıştır. Bu görüşmeler sonucunda görüşme formundaki soruların anlaşılma düzeyi test edilmiş, eksik yönler tespit edilmiş, geri dönütler doğrultusunda birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme sorularının kolay anlaşılabilir olma, problem durumuna odaklı olma özelliklerini sağlaması için konu alanı, ölçme ve değerlendirme ve Türk dili uzmanı görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşü sonucunda görüşme formu yeniden düzenlenerek görüşme formundaki sorulara son şekilleri verilmiştir.

Uygulanan 3 ayrı görüşme formunun her biri açık uçlu sorular içermektedir. Öğretmen görüşme formu toplam 22 maddedir, okul yöneticisi görüşme formu toplam 20 maddedir, veli görüşme formu ise toplam 27 maddedir. Üç görüşme formu da iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgiler, ikinci bölümde; mevsimlik tarım işçiliğine giden ailelerin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının eğitim, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerini belirlemeyi ve hazırlanacak önerilere girdi sağlanmayı hedefleyen sorular bulunmaktadır. Bu kapsamda mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin ekonomik, sosyal ve eğitim durumlarına ilişkin bulgular elde edilmeye çalışılmıştır (Görüşme formu için Ek-2, Ek-3 ve Ek-4'e bakınız).

Araştırmada, alandan elde edilen verilerin yanında verilerin analizi ve bilgilerin yorumlanmasında daha önceden yapılmış araştırma ve yayınlar, yasa ve yönetmelikler ve istatistikî bilgilerden yararlanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile araştırma verileri toplanmıştır. Görüşme formundaki soruların anlaşılır ve kısa olması sağlanmaya çalışılarak, araştırmanın belirlenen hedeflere uygun bir şekil alması sağlanmıştır. Görüşme formları İncelenecek

olan iller tespit edildikten sonra bu illerde yapılan toplantı ve görüşmeler neticesinde MTİ ailelerin gidiş ve dönüş tarihleri belirlenmiştir. MTİ ailelerin çalıştıkları dönemler göz önüne alınarak alan çalışmalarına başlanmıştır. Gidilen yerlerde tarım araçlarına araştırma ile ilgili bilgi verilmiş ve işçilerle görüşme tarihleri belirlenmiştir. Belirlenen tarihlerde MTİ ailelerle yüz yüze görüşme formu uygulaması gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında göze çarpan durumlar görüşme formuna görüş ve öneri olarak eklenmiştir. Araştırma sırasında MTİ ailelerin durumlarını ortaya koyacak kareler kamera ve fotoğraf çekimleri ile belgelenmiştir.

Araştırmada kullanılacak olan ölçme aracının MTİ ailelere ve MTİ ailelerin çocuklarının yoğun olarak gittikleri okullardaki okul yöneticisi ve öğretmenlere uygulanabilmesi için ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından izin alınmıştır. Görüşme formları, araştırmacı tarafından alınan izin doğrultusunda tarlada çalışan MTİ ailelere ve MTİ ailelerin çocuklarının yoğun olarak gittikleri okullardaki okul yöneticisi ve öğretmenlere uygulanarak ölçme araçlarının cevaplandırılması sağlanarak geri alınmıştır. Veli, öğretmen ve okul yöneticisi toplam 266 kişiye ulaşılması hedeflenmiş; bu doğrultuda 266 görüşme formu çoğaltılmıştır. Uygulanan bu formlardan 150 tanesi velilere, 88 tanesi öğretmenlere, 28 tanesi de okul yöneticilerine uygulanmıştır.

Ölçüm Güvenirliği

Nitel araştırmanın temel özellikleri ile güvenilirlik ile ilgili bazı ölçütler birbiri ile çelişse de iç ve dış güvenilirlik kapsamında alınması gereken önlemler vardır. Bu önlemler nicel araştırmalardan farklı olarak nitel araştırmacının, çeşitli aşamalarda kullandığı stratejilerin daha belirgin hale getirilmesi ve bu şekilde diğer araştırmacıların, bu stratejileri benzer biçimlerde kullanabilmesine olanak sağlamasına ilişkindir. Dış güvenilirliği artırıcı önlemler olarak ilk önce araştırmacının araştırma sürecindeki konumunu belirlemesi (katılımcı gözlemci, çalışılan durum ile ilgili ön deneyimler gibi) gerekliliği vurgulanmaktadır. İkinci önlem olarak veri kaynağı olan bireylerin açık bir şekilde tanımlanması, üçüncü önlem sosyal ortam ve süreçlerin tanımlanması, dördüncü önlem kavramsal çerçeve ve varsayımların tanımlanmasına ilişkindir. Son olarak veri toplama ve analiz yöntemleri ile ilgili ayrıntılı açıklamaların yapılması önemlidir. İç güvenilirliği artırıcı önlemler için ise ilk strateji; araştırmacının elde ettiği verileri okuyucuya sunarken yorum katmadan sunup daha sonra yorumunu eklemesidir. Araştırmaya birden fazla araştırmacının dâhil edilmesi, gözlem yolu ile elde edilen bulguların görüşme yoluyla teyit edilmesi, elde edilen verilerin analizinde bir başka araştırmacıyı kullanma iç güvenilirliği

güçlendirir. Ayrıntılı olarak önceden tanımlanmış bir kavramsal çerçeveye bağlı olarak yapılan veri analizi de, iç güvenilirliği zenginleştiren bir etkidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 260-261).

Bu bağlamda görüşmenin güvenilirliğini sağlamak için görüşmeler ve araştırma yapılan ortam fotoğraf ve kamera çekimleri ile kayıt altına alınmış, görüşmenin yapıldığı yer, tarih, saat bilgileri görüşme formuna işlenmiş, elde edilen bulgular ve yorumlar katılımcılara teyit ettirilmiştir, görüşme formu aracılığı ile elde edilen alıntılar farklı bir araştırmacı tarafından yorumlanması sağlanmıştır.

Ölçüm Yorumlarının ve Kullanımlarının Geçerliliği

Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. İç geçerlilik konusunda araştırmacıdan, gerek veri toplama süreçlerinde, gerekse verilerin analizi ve yorumlanması süreçlerinde tutarlı olması ve bu tutarlılığı nasıl sağladığını açıklaması beklenmektedir. Dış geçerlilik ise araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkindir. Bu genellemeler; ilkeler, kurallar biçiminde değil, deneyimler ve örnekler biçimindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 257-258).

Bu bağlamda araştırmada aşamalı bir yol takip edilmiş, verilerin toplanmasından raporlaştırılmasına kadar tüm süreçler kapsamlı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada yansızlığın sağlanması için elde edilen verilerin alan uzmanları ve farklı kişiler tarafından yorumlanması sağlanmış, araştırmacının yorumları bu yorumlarla karşılaştırılarak iç geçerliliğin artırılmasına çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Betimsel analiz ve içerik analiz tekniği nitel araştırma tekniklerindedir. Katılımcı görüşlerinin yansıtılması amacıyla betimsel analiz tekniği, görüşme formundaki alıntılardan yola çıkarak metinde verilmek istenen mesaj ile ilgili çıkarımda bulunmak için içerik analizi tekniklerinden faydalanılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Demografik Özellikler

Katılımcı öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım Tablosu

		N	%
Cinsiyet	Kadın	39	44,3
	Erkek	49	55,7
	Toplam	88	100,0
Yaş aralığı	25 ve altı	7	8,0
	26-30	46	52,3
	31-35	25	28,4
	36 ve üzeri	10	11,4
	Toplam	88	100,0
Medeni durum	Bekar	38	43,2
	Evli	50	56,8
	Toplam	88	100,0
Branş	Sınıf öğretmeni	53	60,2
	Branş öğretmeni	35	39,8
	Toplam	88	100,0
Görev yeri	İlkokul	53	60,2
	Ortaokul	35	39,8
	Toplam	88	100,0
Mezuniyet derecesi	Ön lisans	1	1,1
	Lisans	83	94,3
	Yüksek lisans	4	4,5
	Toplam	88	100,0
Okuldaki görev süresi aralığı	7-9	5	5,7
	10 ve üzeri	2	2,3
	Toplam	88	100,0
Mesleki kıdem dağılımı	1-5	41	46,6
	6-10	38	43,2
	11-15	6	6,8
	16 ve üzeri	3	1,1
	Toplam	88	100,0

Tablo 11 incelendiğinde; Öğretmenlerin cinsiyetleri açısından, tüm örneklemin (88) %44,3'ü kadınlardan, %55,7'si de erkeklerden oluşmaktadır. Görüşme formu uygulanan öğretmenlerin cinsiyet dağılımının dengeli olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin yaş aralığı açısından, tüm örneklemin (88) %60,3'ü 30 yaş ve altı olduğu görülmektedir. 41 yaş ve üzeri ise sadece %3,4 olduğu görülmektedir. Bu durum örnekleme katılan öğretmenlerin genç olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin medeni durum açısından, tüm örneklemin (88) %43,2'si bekârlardan, %56,8'i de evlilerden oluşmaktadır.

Öğretmenlerin branşları açısından, tüm örneklemin (88) %60,2'si sınıf öğretmeni, %39,8'i de branş öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Öğretmenlerin görev yeri açısından, tüm örneklemin (88) %60,2'si ilkokul, %39,8'i de ortaokulda görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır.

Öğretmenlerin mezuniyet derecesi açısından, tüm örneklemin (88) %94,3'ü lisans mezunu, %1,1'inin de ön lisans mezunu öğretmenlerden oluşmaktadır.

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki görev süresi açısından, tüm örneklemin (88) %76,1'i ilk üç yılında, %2,3'ü de 10 yıl ve daha fazla süre çalışanlardan oluşmaktadır. Bu durum öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki görev süresinin kısa olduğu bu okullarda görev yapan öğretmenlerin üç yıl zorunlu görev sürelerinin bitiminde tayin isteyerek bu okullardan ayrıldıkları gerçeğini yansıtmaktadır.

Öğretmenlerin mesleki kıdem açısından, tüm örneklemin (88) %46,6'sı öğretmenliğinin ilk üç yılında, %2,3'ü de 21 ve üzeri yıl görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu durum öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile bu okullarda çalışma süreleri arasında ters orantı olduğu sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca bu okullarda çalışan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun mesleklerinin ilk yıllarında olduğunu göstermektedir.

Örnekleme katılan okul yöneticilerinin demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo12'de verilmektedir.

Tablo 12. Okul Yöneticilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım Tablosu

		N	%
Cinsiyet	Kadın	2	7,1
	Erkek	26	92,9
	Toplam	28	100,0
Yaş aralığı	30 ve altı	4	14,3
	31-35	7	25,0
	36-40	11	39,3
	41 ve üzeri	6	21,4
	Toplam	28	100,0
Medeni durum	Bekar	5	17,9
	Evli	23	82,1
	Toplam	28	100,0
Görev dağılımı	Okul müdürü	10	35,7
	Müdür yardımcısı	18	64,3
	Toplam	28	100,0
Görev yeri	İlkokul	17	60,7
	Ortaokul	11	39,3
	Toplam	28	100,0
Okuldaki görev süresi aralığı	1-4	14	50,0
	5-8	12	42,9
	9-12	2	7,1
	Toplam	28	100,0
Mezuniyet derecesi	Ön lisans	1	3,6
	Lisans	24	85,7
	Yüksek lisans	3	10,7
	Toplam	28	100,0
Mesleki kıdem dağılımı	1-4	14	50,0
	5-8	11	39,3
	9-12	2	7,1
	13-16	1	3,6
	Toplam	28	100,0

Tablo 12 incelendiğinde; Okul yöneticilerinin cinsiyet açısından, tüm örneklemin (28) %7,1'i kadınlardan, % 92,9'u erkeklerden oluşmaktadır. Bu durum okul yöneticilerinin erkek ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Okul yöneticilerinin yaş aralığı açısından, tüm örneklemin (28) %39,3'ü 36-40 yaş aralığında, %14,3'ü 26-30 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Okul yöneticilerinin medeni durum açısından, tüm örneklemin (28) %17,9'u bekârlardan, % 82,1'i evlilerden oluşmaktadır.

Okul yöneticilerinin görev dağılımı açısından, tüm örneklemin (28) %35,7'si okul müdürü, %64,3'ü de müdür yardımcısı olduğu görülmektedir.

Okul yöneticilerinin görev yeri açısından, tüm örneklemin (28) %60,7'si ilkokul, %39,3'ü de ortaokulda görev yapan okul yöneticisinden oluşmaktadır.

Okul yöneticilerinin çalıştıkları okullardaki görev süresi açısından tüm örneklemin (28) %50'si 1-4 yıl, %7,1'i 9-12 yıldır. Bu durum araştırma yapılan okullardaki okul yöneticilerinin büyük çoğunluğunun uzun yıllar bu okullarda kalmadığını göstermektedir.

Okul yöneticilerinin mezuniyet derecesi açısından, tüm örneklemin (28) %85'i lisans mezunu, %3,6'sı ise ön lisans mezunudur.

Okul yöneticilerinin mesleki kıdem açısından, tüm örneklemin (28) %50'si 1-4 yıl, %3,6'sı da 13-16 yıl mesleki kıdemleri olduğu görülmektedir.

Bu çalışma, tarımda mevsimlik işçi göçü kapsamında yer alan ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının durumunu ortaya koyup; çözüm önerisi sunmayı amaçlamaya ilişkin okul yöneticisi, öğretmen ve veli görüşleri inceleme konusu yapılarak hazırlanmıştır. Okul yöneticisi, öğretmen ve velilere aşağıda sıralanan alt problemler yöneltilerek alınan cevaplar doğrultusunda veri girişleri yapılmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemi “MTİ ailelerin sosyal ve ekonomik durumları, çalışma koşulları ve dönemleri nasıldır?” Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Evdeki toplam çocuk sayısına ilişkin dağılım tablosu Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Evdeki Toplam Çocuk Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu

Çocuk Sayısı	N	%
3 ve daha az	8	5,3
4-5	58	38,7
6-7	51	34,0
8 ve üzeri	33	22,0
Toplam	150	100,0

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların %95'e yakınının evdeki çocuk sayısı dörtten fazladır. Evlenip evden ayrılan çocukları da düşündüğümüzde MTİ ailelerin kalabalık aile yapısına sahip olduğu görülmektedir. MTİ aileler, çekirdek aile yapısındadır. Bu yüzden çocuk sayısı fazla ve aile nüfusu kalabalıktır. Çocukların iş gücü olarak görülmesi çocuk sayısının artmasında en büyük etkidir.

MTİ ailelerin yıllık ortalama gelir dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 14'te verilmektedir.

Tablo 14. MTİ Ailelerin Yıllık Ortalama Gelir Dağılımı Tablosu

MTİ Ailelerin Ortalama Yıllık Gelirleri	N	%
3 000 TL ve altı	32	21,3
3 001 TL-6 000 TL	60	40,0
6 001 TL-9 000 TL	27	18,0
9 001 TL-12 000 TL	25	16,7
12 001 TL-15 000 TL	6	4,0
Toplam	150	100,0

Tablo 14 incelendiğinde MTİ ailelerin büyük bir çoğunluğunun yıllık gelirinin 6 000 TL'nin altında olduğu görülmektedir. Geliri 12 000 TL'nin üzerinde olan çok düşük bir grubun olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum MTİ ailelerin açlık sınırının altında yaşadığını göstermektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğine gidiş dönemlerine ilişkin veli görüşlerine Tablo 15'te yer verilmektedir.

Tablo 15. Mevsimlik Tarım İşçiliğine Gidiş Dönemlerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu

Gidiş zamanları	N	%
Mart-Nisan	97	64,7
Mayıs-Haziran	18	12,0
Temmuz-Ağustos	35	23,3
Toplam	150	100,0

Tablo 15 incelendiğinde MTİ ailelerin büyük bir çoğunluğunun mart-nisan aylarından başlayarak mevsimlik tarım işine gittikleri görülmektedir. Bu zaman aralığının sabit olmadığı, üründen ürüne değişiklik gösterebildiği görülmektedir. Sadece fındık toplamak için giden aileler ağustos ayı içinde yolculuğa başlarken, birden fazla üründe çalışan ailelerin evlerinden çıkış tarihleri daha erken olmaktadır.

Mevsimlik tarım işçiliğinden dönüş zamanlarına ilişkin veli görüşlerine Tablo 16’da yer verilmektedir.

Tablo 16. Mevsimlik Tarım İşçiliğinden Dönüş Dönemlerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu

Dönüş zamanları	N	%
Eylül	30	20,0
Ekim	88	58,7
Kasım	32	21,3
Toplam	150	100,0

Tablo 16 incelendiğinde MTİ ailelerin büyük bir çoğunluğunun ekim ayında evlerine döndükleri görülmektedir. Ancak çalışma koşullarındaki zorlukların ve çalışma dönemlerinin üründen ürüne ve bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiği görüşme formlarında ifade edilmiştir. Buna göre ailelerin yaklaşık %60’ı mart-nisan aylarında evlerinden ayrılmakta ekim ayında tekrar evine dönmektedir.

Aşağıda yer alan anlatılar, tarım araçları ile MTİ ailelerin sosyoekonomik durumlarını ve çalışma koşullarını konu alan görüşmelere aittir:

V18: “Biz sekiz kişilik bir aileyiz. Tek geçim kaynağımız mevsimlik tarım işçiliği. 5 Mayıs’ta hep birlikte Konya’ya pancar işi için gittik. Kazma ve çapa işleri yaptık. Ayciçeği çapası ile devam ettik. Sulama işleri, fasulye toplama derken işler bu şekilde devam edip gidiyor. 3 yaşında olan en küçük çocuğum ile beraber çoluk çocuk perişan bir hayat yaşıyoruz.”

V63: “MTİ olarak gittiğimiz yerlerde çadırda kalıyoruz. Ne mutfak, ne banyo ne de tuvalet... Tek bir çadır ve bütün ihtiyaçlarını o çadır içinde karşılayacaksınız. Çalıştığımız çoğu yerde, tuvalet ihtiyacımızı çalıların arkasına geçerek gidermek zorunda kalıyoruz. Banyo dersanız; çeşmelerden taşıdığımız suları, yaktığımız ateş ile kazanlarda ısıtarak ancak banyo yapabiliyoruz. Çadırın bir kenarına dizdiğimiz mutfak eşyalarından oluşan köşe de mutfağımız oluyor.”

V68: “Sıkıntılar MTİ olarak çalışmaya gitmeden önce başlıyor. Eşyalarımızı gideceğimiz yerlere kamyonlarla önden gönderiyoruz. Daha sonra bizler ya transit dolmuşlarla ya otobüslerle ya da kamyonu doluşarak çalışacağımız yerlere gidiyoruz. Gittiğimiz yerlerde de çadırlarımızı tarlaların ortasına kuruyoruz. Ne elektrik ne su ne de başka bir şey anlayacağınız rezillik.

V102: “Ne elektrik, ne su, ne tuvalet, ne banyo ne de içme suyu var. Hastalık diz boyu. Çocukların eğitimi zaten imkânsızdır. Valla hayvanların su içtiği yerden su içiyoruz. O kuyudan çektiğimiz su da kurtlu.”

V113: “Ne yapalım yaşamaya mecburuz. Bak şimdi yanımda oturan Ahmet, telefonla oğlu ile konuşuyor. Oğlu da Mayıs ayının ortasında gelecek. Lisede okuyan çocuğu ile telefonda konuşurken anne-baba burada hüngür hüngür ağlıyor. Çocuk orada ağlıyor. Yapacak bir şey yok. Biz istiyoruz ki, çocuklarımız daha güzel yerlerde okusun, adam olsun. Bizim gibi perişan olmasın.”

V138: “MTİ olarak çok yorucu işlerde çalışıyoruz. Saatlerce eğilmiş vaziyette kalarak yaptığımız işler, bel ağrılarına neden oluyor. Kesici aletlerle yaptığımız kesme işleri yaralanmalara neden olabiliyor. Çoluk çocuk genç ihtiyar hep beraber seferber oluyoruz. Ne için: karnımızı doyuracak bir helal lokma...”

Tarım Aracısı: “28 Nisan’da evden çıktık. Konya/Yunak’ta 2 ay pancar çapası, Konya/Tuzlukçu’da 2 ay haşhaş kırma, Manisa/Akhisar’da 1 ay üzüm toplama, İzmir/Bergama’da 40 gün domates kurutma, Konya/Ereğli’de 1 ay domates kurutma şeklinde toplam 6 aydır evden uzağız. En büyük sorun: ulaşım masrafları ve ulaşım zahmeti. 5 ayrı yer gezildiği için ortalama her aile için 4-5 bin TL yol masrafı ödenmektedir. Yani kazanılan paranın çoğu ulaşımaya gitmektedir. Kişi başı yevmiye 35 TL. Tutulan kamyon, eşyaları taşıırken, mevsimlik tarım işçileri otobüs ile gidilecek yerlere gitmektedir. Otobüslere ve midibüslere genellikle taşıma kapasitesinin üstünde yolcu alınarak seyahat edilmektedir. Bu durum olası bir trafik kazasında faciaya neden olabilmektedir. 31 Ekim 2014 tarihinde Isparta’da meydana gelen trafik kazasında 22 yolcu kapasiteli midibüse 45 yolcu binmişti. Aşırı yük nedeni ile freni patlayan midibüs şarampole yuvarlanması sonucunda 28 mevsimlik işçi yaralanırken, 17 mevsimlik işçi hayatını kaybetmiştir. Barınma sorunu olarak; çadırlarımız zemine kurulduğu için böcek, akrep, yılan, kırkayak sokmaları görülmektedir. Yetkililere başvuru yapıldığı zaman, yaşananlara duyarsız kalındığı görülmektedir. Elektrik, tuvalet, banyo, olmayışı büyük sorun. Çadır hayatının zorlukları, barınma adına ayrı bir sorun teşkil etmektedir. 40 derece sıcaklık altında çalışan insanlar, tankerlerdeki sıcak suyu içmek zorunda kalıyor. MTİ ailelerin çalıştığı alanlar, merkezden uzak olduğu için temel ihtiyaçların karşılanmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. İşverenlerin, en azından haftada bir, pazar alış verişi yapmaları için MTİ ailelere araç tahsis etmeleri gerekmektedir. Bunun yanında temel gereksinimler olan: banyo, tuvalet, elektrik, su gibi ihtiyaçların işveren tarafından karşılanması lazım. Sağlık sorunu olarak; içme suyundan dolayı bu yıl 27 tarım işçisi zehirlendi. İşçilerde ishal, baş ağrısı, mide bulantısı gibi şikâyetler görülmektedir. Çadırlar hava geçirdiği için; geceleri soğuk olmaktadır. Yağmur yağduğunda, alt kısımlardan çadıra su girmektedir. Bu da çocukların hastalanmasına neden olmaktadır. Elektrik olmadığı için; soğuk muhafaza edilmesi gereken ilaçlar 40 derece sıcaklığın olduğu yerlerde, toprak altına gömülerek; ilaçların bozulmaması sağlanmaya çalışılmaktadır. Yetersiz beslenme sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir. Su olmadığı için temizlik de istenen ölçüde olmamakta. Bu durum sağlık sorunları oluşturmaktadır. Çocuk

aşları aksamakta, doğum vakalarında çok sıkıntı yaşanmaktadır. Sosyal güvenlik sorunları olarak; genellikle katkılı genel sağlık sigortası mevcut. Eski adı ile yeşil kartları var. İş güvenliği konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Traktör kasalarında çalışılacak alanlara gidilmekte, herhangi bir güvenlik önlemi alınmamaktadır. Geçen yıllarda Konya / Yunak'ta römork devrilmesi ile iki MTİ hayatını kaybetmiştir. Sigortasız çalıştırılan işçiler çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Örneğin İzmir'in Kınık ilçesinde salça fabrikasında mevsimlik işçi olarak çalışan işçilerimizden birinde, salça kazanının patlamasıyla kollarında ciddi yanıklar oluştu. MTİ sağlık ocağına gittiği zaman, işveren kendisine bu kazanın çadırda olduğunu söylemesini, böyle söylemediği takdirde işten çıkarılacağını belirtmiştir. Sosyal dışlanma sorunu olarak; özellikle Karadeniz Bölgesi'nde yerli halk bize ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapmaktadır. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan terör olaylarını bütün halka mal ederek sosyal dışlanmaya maruz kalmaktayız. Durduğumuz tesislerde jandarma aranıp bizden şikayetçi olunmaktadır. Çocuk işçiliği sorununa gelince; benim altı tane çocuğum var. Dört tanesi on sekiz yaş altı, dördü de MTİ olarak çalışmaktadır. Eli çapa tutan, iş yapabilen herkes MTİ olarak çalışmaktadır. İşsizlik sorununa gelince; kendi memleketimde istihdam olanağı sağlansa ya da tarım politikaları düzeltilip Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki tarım çeşitliliği arttırılırsa, bu problem giderilebilir. MTİ ailelerin belki de en büyük sorunu yoksulluk sorunudur. Yoksulluk sorunu çözüldüğünde, başka da bir sorun kalmayacağını düşünüyorum. Eğitim sorunu hakkındaki görüşlerim ise şöyle: Çocukların aileye sağlayacağı maddi katkı devlet tarafından karşılanması, çocukların mevsimlik tarım işçisi olmalarını önler. Çocuklar MTİ olarak gelip çalışmazsa, biz yol paralarını bile ödeyemeyiz. 10 yaşındaki çocuğumu yatılı okula bırakmak istemem. Çocuk zaten kalmaz. 10 yaşındaki çocuk anne babasını ister. Mevsimlik tarım işçiliğine gelen çoğu aile eve dönüş parası bulamadan borçlanıp dönüyor.”

Görüşme formu uygulanan tarım araçlarının mevsimlik tarım işçiliğinde izledikleri güzergâhlardan biri Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 17. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (1)

Şanlıurfa'dan Çıkıp Gidilen Yerler	Konya Yunak	Konya Turgutlu	Konya Tuzlukçu	İzmir Bergama	İzmir Kınık	Konya Ereğli
Çalıştığı Ürünler	Pancar Kabak Ayçiçeği Çapası	Pancar Kabak Ayçiçeği Çapası	Haşhaş Kimyon Toplama	Domates Kurutma	Biber Kurutma	Domates Toplama
İki Nokta Arasındaki Uzaklık (km)	890 km	28 km	45 km	501 km	19 km	742 km
Tarih	28 Nisan 1 Haziran	2 Haziran 17 Haziran	17 Haziran 2 Temmuz	3 Temmuz 3 Ağustos	4 Ağustos 4 Eylül	10 Eylül 20 Ekim

Tablo 17 incelendiğinde MTİ ailelerin Şanlıurfa'dan ayrıldıktan sonra Konya ve İzmir illerinde çalıştıkları görülmektedir. Yedi ürünün çapası, toplanması ve kurutulması işlerinde çalıştıkları görülmektedir. Beş ay kadar bir süre evlerinden ayrı kaldıkları gözlemlenmektedir. 28 Nisan 2014 tarihinde Şanlıurfa'dan çıkıp 20 Ekim 2014'te tekrar evlerine döndüklerinde toplam 2 780 km gezdikleri tespit edilmiştir.

Diyarbakır'dan çıkıp Ordu, Antalya, Malatya ve Amasya'da MTİ olarak çalışan ailelerin çalıştığı ürün ve çalışma dönemlerine ilişkin bilgilere Tablo 18'de yer verilmiştir.

Tablo 18. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (2)

Diyarbakır'dan Çıkıp Gidilen Yerler	Ordu	Antalya	Malatya	Amasya
Çalıştığı Ürünler	Fındık	Domates Toplama	Kayısı	Elma
İki Nokta Arasındaki Uzaklık (km)	659 km	1 005 km	939 km	446 km
Tarih	23 Temmuz 23 Ağustos	25 Ağustos 08 Ekim	09 Ekim 11 Kasım	12 Aralık 7 Ocak

Tablo 18 incelendiğinde MTİ ailelerin Diyarbakır'dan ayrıldıktan sonra Ordu, Antalya, Malatya ve Amasya illerinde çalıştıkları görülmektedir. Fındık, domates, kayısı, elma toplama işlerinde çalıştıkları görülmektedir. Altı ay kadar bir süre evlerinden ayrı kaldıkları gözlemlenmektedir. 23 Temmuz 2014 tarihinde Diyarbakır'dan çıkıp 7 Ocak 2014'te tekrar evlerine döndüklerinde toplam 3 049 km gezdikleri tespit edilmiştir. Şanlıurfa'dan çıkıp Mersin, Konya ve Şanlıurfa'da MTİ olarak çalışan ailelerin çalıştığı ürün ve çalışma dönemlerine ilişkin bilgilere Tablo 19'da yer verilmiştir.

Tablo 19. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (3)

Şanlıurfa-Siverek'ten Çıkıp Gidilen Yerler	Mersin-Mezitli	Şanlıurfa-Siverek*	Konya-Çumra	Şanlıurfa-Siverek*
Çalıştığı Ürünler	Turunçgiller	Fasulye Çapası	Pancar, Kabak, Ayçiçeği Çapası	Pamuk
İki Nokta Arasındaki Uzaklık (km)	520 km	520 km	763 km	763 km
Tarih	10 Aralık 25 Şubat	26 Şubat 15 Nisan	16 Nisan 01 Ekim	2 Ekim 2 Kasım

*Kendi memleketlerinde çalışıyorlar. (Geçici mevsimlik tarım işçiliği yapıyorlar)

Tablo 19 incelendiğinde MTİ ailelerin Şanlıurfa'dan ayrıldıktan sonra Mersin, Şanlıurfa ve Konya illerinde çalıştıkları görülmektedir. Altı ürünün çapası ve toplanması işlerinde çalıştıkları görülmektedir. On bir ay kadar bir süre evlerinden ayrı kaldıkları gözlemlenmektedir. 10 Aralık 2014 tarihinde Şanlıurfa'dan çıkıp 2 Kasım 2014'te tekrar evlerine döndüklerinde toplam 2 566 km gezdikleri tespit edilmiştir.

Şanlıurfa'dan çıkıp Adana, Yozgat, Kayseri, Ordu, Samsun ve Şanlıurfa'da MTİ olarak çalışan ailelerin çalıştığı ürün ve çalışma dönemlerine ilişkin bilgilere Tablo 20'de yer verilmiştir.

Tablo 20. MTİ Ailelerin Güzergâh Örneği Tablosu (4)

Şanlıurfa'dan Çıkıp Gidilen Yerler	Adana	Yozgat	Kayseri	Ordu	Samsun Çarşamba	Şanlıurfa*
Çalıştığı Ürünler	Açık ve Kapalı Seracılık, Pırasa, Kuru ve Yeşil Soğan Toplama	Nohut	Pancar Çapası	Fındık	Fındık	Pamuk
İki Nokta Arasındaki Uzaklık (km)	366 km	475 km	201 km	393 km	114 km	801 km
Tarih	17 Mart 17 Mayıs	19 Mayıs 19 Haziran	20 Haziran 1 Ağustos	05-30 Ağustos	05 Eylül 03 Ekim	03 Ekim 12 Kasım

*Kendi memleketlerinde çalışıyorlar. (Geçici mevsimlik tarım işçiliği yapıyorlar)

Tablo 20 incelendiğinde MTİ ailelerin Şanlıurfa'dan ayrıldıktan sonra Adana, Yozgat, Kayseri, Ordu, Samsun ve Şanlıurfa illerinde çalıştıkları görülmektedir. Birçok ürünün toplanması işlerinde çalıştıkları görülmektedir. Sekiz ay kadar bir süre evlerinden ayrı kaldıkları gözlemlenmektedir. 17 Mart 2014 tarihinde Şanlıurfa'dan çıkıp 12 Kasım 2014'te tekrar evlerine döndüklerinde toplam 2 350 km gezdikleri tespit edilmiştir.

Genel olarak bakıldığında MTİ ailelerin çalıştıkları ürün çeşitliliği çalışma dönemlerini doğrudan etkilemektedir. Çalışma dönemlerinin okulların açık olduğu dönemlere denk gelmesi temel eğitim çağındaki aile bireylerinin eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir.

MTİ aileler ile yapılan görüşmelerde ailelerin ifade ettiği: “En büyük sorun ulaşım masrafları ve ulaşım zahmeti. Beş ayrı yer gezildiği için ortalama her aile için 4-5 bin TL yol masrafı ödenmektedir. Isparta'da 31 Ekim 2014 tarihinde meydana gelen trafik kazasında 22 yolcu kapasiteli midibüse 45 yolcu binmiş. Aşırı yük nedeni ile freni patlayan midibüs şarampole yuvarlanması sonucunda 28 mevsimlik işçi yaralanırken, 17 mevsimlik işçi hayatını kaybetmiştir” ifadesi ulaşım sorunu yaşadıklarını göstermektedir.

MTİ aileler ile yapılan görüşmelerde ailelerin ifade ettiği: “Çadırlarımız zemine kurulduğu için böcek, akrep, yılan, kırkayak sokmaları görülmektedir. Elektrik, tuvalet, banyo, olmayışı büyük sorun. Çadır hayatının zorlukları barınma adına ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Çadırlar hava geçirdiği için; geceleri soğuk olmaktadır. Yağmur yağdığında, alt kısımlardan çadıra su girmektedir. Bu da çocukların hastalanmasına neden olmaktadır.” ifadeleri barınma sorunlarının beraberinde gelen sağlık problemlerinin ortaya çıktığını göstermektedir.

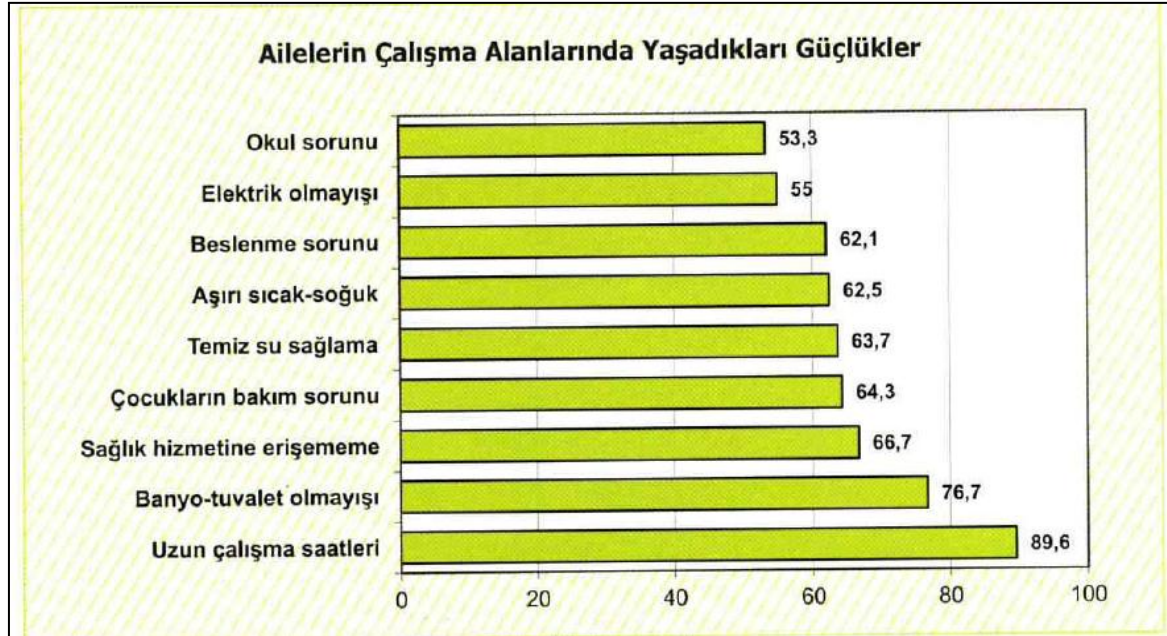
MTİ aileler ile yapılan görüşmelerde ailelerin ifade ettiği: “Temel gereksinimler olan banyo, tuvalet, elektrik, su gibi ihtiyaçların işveren tarafından karşılanması lazım MTİ ailelerin çalıştığı alanlar merkezden uzak olduğu için temel ihtiyaçların karşılanmasında sorunlar yaşanmaktadır.” ifadeleri bu ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılanamadığını göstermektedir.

MTİ aileler ile yapılan görüşmelerde ailelerin ifade ettiği: “Traktör kasalarında çalışılacak alanlara gidilmekte herhangi bir güvenlik önlemi alınmamaktadır. Römork devrilmesi ile iki MTİ hayatını kaybetmiştir. Sigortasız çalıştırılan işçiler çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Salça fabrikasında mevsimlik işçi olarak çalışan işçilerimizden biri salça kazanının

patlamasıyla kollarında ciddi yanıklar oluştu.” ifadeleri MTİ ailelerin çalışma alanlarında iş güvenliği önemszenmeden çalıştırıldığını göstermektedir.

MTİ aileler ile yapılan görüşmelerde ailelerin ifade ettiği: “MTİ ailelerin belki de en büyük sorunu yoksulluk sorunu. Memleketimde istihdam olanağı sağlansa ya da tarım politikaları düzenlenip Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki tarım çeşitliliği arttırılırsa bu problem giderilebilir.” ifadesi MTİ ailelerin ekonomik yetersizlik nedeniyle tarım sektöründe çalışmak için başka bölgelere göç ettiklerini göstermektedir.

MTİ ailelerin çalışma alanlarında yaşadıkları güçlüklerin dağılımı Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. MTİ ailelerin çalışma alanlarında yaşadıkları güçlükler

(Kaynak: Şimşek, 2012)

Şekil 8 incelendiğinde MTİ ailelerin çalışma koşullarından dolayı yaşadıkları sorunların başında uzun çalışma saatleri geldiği görülmektedir. Çalışma koşulları ile beraber ortaya çıkan okul sorunu ise mevsimlik tarım işçileri tarafından en az sorun olarak görülen madde olması dikkat çekicidir.

Araştırmanın ikinci alt problemi “MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorluklar nelerdir?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerin eğitimde yaşadıkları zorluklara ilişkin öğretmen görüşlerine Tablo 21’de yer verilmektedir.

Tablo 21. MTİ Ailelerin Çocuklarının Eğitimde Yaşadıkları Zorluklara İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu

Öğrencilerin Başarı Durumlarını Düşüren Nedenler	N	%
MTİ ailelerin çalışma dönemlerinin okulların açık olduğu dönem ile çakışması	75	85,2
Okula uyum	68	77,2
Çocuk işçiliği	63	71,6
Ailelerin eğitim konusundaki ilgisizliği	62	70,5
Okuma yazma bilmeme veya okuma yazma güçlüğü çekme	59	67,0
Arkadaş edinme	34	38,6
<u>Öğretmen başarısının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisi</u>	<u>2</u>	<u>2,3</u>

Not: Tablodaki yüzdelik değerlerin toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan %100’ü vermemektedir.

Tablo 21 incelendiğinde, MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorlukların başında %85,2 devamsızlık sorunu geldiği tespit edilmiştir. Öğretmen başarısının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisi maddesi ise MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorununda en az işaretlenen madde olmuştur. MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının öğretmenleri de mevsimlik tarım işçiliğinin çalışma koşullarından olumsuz etkilenmektedir.

Aşağıda yer alan anlatılar, MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorlukları konu alan öğretmen görüşlerine aittir.

O5-Ö3: “Öğrencilerimiz, mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle; genellikle nisan ayında okuldan ayrılmak zorunda kalıyor. Dönüş tarihleri ise kasım hatta kimi zaman aralık ayını buluyor. Geri kalan zamanlarda sınıf mevcutları çok düşük oluyor. Bu durum müfredatı yetiştirmemiz önünde en büyük engel.”

O5-Ö7: “MTİ ailelerin çocukları okula geç başladıkları için ve sınıfın çoğu MTİ ailelerin çocuklarından oluştuğu için, bu çocukların okula tam katılımı gerçekleşmeden derslere tam anlamıyla başlayamıyoruz. Bu yüzden okulların açıldığı ilk aylar boş geçiyor. Düzenli ders işleyelim desek, MTİ ailelerin çocukları geldiğinde; dersleri tekrar etme gereği duyuyoruz. Konular ertelenince müfredat yetişmiyor tabi. Kasım ayı gibi düzenli ders anlatmaya başlıyoruz. Ocak ayına kadar düzenli ders anlatabiliyoruz. Derken ara tatil. Okullar şubat ayında tekrar açılıyor. Dersler düzenli bir şekilde anlatılıyor. Mart-nisan gibi bu defa öğrenciler tekrar yola koyulup mevsimlik tarım işçiliğine gittiği için yine düzensizlik baş gösteriyor.”

O7-Ö12: “Öğrenciler okula ancak 4-5 ay düzenli devam edebiliyor. Sınıfın yarısı boş olduğu için öğretmen olarak biz de derslere yoğunlaşma sorunları yaşıyoruz.”

O8-Ö15: “Bizi en çok yoran şey: MTİ ailelerin çocuğu olan öğrencilerimizi okula adapte etme sorunu. Okullar açıldığında tarlada olan öğrencilerimiz, okula döndüklerinde okula uyum sorunu yaşıyorlar. Bedenen yorgun oldukları her hallerinden belli olan öğrencilerimiz, ruhen de bir ayrılık tavrı sergiliyorlar.

O9-Ö21: “Öğrenciler ders araç gereçlerini temin etme konusunda isteksizler. Geçimlerini zor sağlayan çocuklardan ders araç gereçleri istemek bize de anlamlı gelmediği için; çoğu zaman kendi cebimizden çocukların araç gereç masraflarını karşılıyoruz.”

O9-Ö33: “MTİ ailelerin çocuklarının eğitimi, ailelerinin çalışma koşullarından dolayı, olumsuz etkileniyor. Ben sınıf öğretmeniyim. İlkokul birinci sınıfta harfleri öğretmeye başlıyoruz. MTİ ailelerin çocukları okula geç başladığı için okuma yazmaya geçme konusunda çok zorlanıyorlar. Okullar bitmeden okuldan ayrılmak zorunda kalmaları da üstüne eklenince eğitim görmek bu çocuklar için daha da zor bir hal alıyor. Birinci sınıfa bu şartlarla başlayan bir öğrenci 2., 3. ve 4. sınıfta da başarı gösteremiyor. Başarısızlık bir kere başladı mı aynı şekilde devam edip gidiyor. Gözümüzün önünde eriyip giden çocuklara bir çözüm bulamamak biz öğretmenleri çok üzüyor. Fakat sorunun çözümü bizi aşılıyor.”

O1-Ö67: “Birden kalabalıklaşan sınıflarda sınıf ve okul düzenini sağlamada, konuları yetiştirmede ve okumayı unutan çocukları tekrar okumaya geçirmede sıkıntılar yaşanmaktadır.”

MTİ ailelerin çocuklarının başarı durumlarını düşüren nedenlere ilişkin okul yöneticisi görüşlerine Tablo 22’de yer verilmektedir.

Tablo 22. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarı Durumlarını Düşüren Nedenlere İlişkin Okul Yöneticisi Görüşleri Tablosu

Öğrencilerin Başarı Durumlarını Düşüren Nedenler	N	%
MTİ ailelerin çalışma dönemlerinin okulların açık olduğu dönem ile çakışması	27	96,4
Ailelerin eğitim konusundaki ilgisizliği	19	67,9
Okuma yazma bilmeme veya okuma yazma güçlüğü çekme	23	82,1
Öğretmen başarısının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisi	7	25

Not: Tablodaki yüzdelik değerlerin toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan %100’ü vermemektedir.

Tablo 22 incelendiğinde, okul yöneticilerinin görüşlerine göre, MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorlukların başında %96,4 ile devamsızlık sorunu geldiği tespit edilmiştir. Öğretmen başarısının öğrenci başarısı üzerindeki etkisi maddesi ise MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorununda en az işaretlenen madde olmuştur.

Aşağıda yer alan anlatılar MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorlukları konu alan yönetici görüşlerine aittir:

O3-Y3: “MTİ ailelerin çocuklarında gördüğüm en büyük sorun: Konuları kavramada yaşadıkları güçlükler.”

O11-Y13: “MTİ ailelerin çocuklarının eğitim durumları ile ilgili sağlıklı veriler bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalarda elde edilen verilerin tutarlı olmayışı genelleme yapmamız önündeki en büyük engel. Şu kadarını söyleyebilirim ki araştırmaların tamamında MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerin okul başarı durumları düşük çıkmaktadır.”

O2-Y7: “Öğrencilerimiz mart-nisan aylarından itibaren, aileleri ile birlikte, ülkemizin değişik yerlerine MTİ olarak gitmek zorunda kalıyor. Bu çocuklar ancak kasım – aralık aylarında okula dönebiliyorlar. Bu süre içerisinde öğrencilerimiz eğitimden mahrum kalmaktadırlar.”

O2-Y9: “Odamda otururken MTİ aile reisi ve kızı odama girdi: “Müdürüm! İzin almaya geldik.” dediler. “Hayırdır yolculuk nereye?” diye sorunca: “Sayın Müdürüm Konya – Tuzlukçu’ya MTİ olarak çalışmaya gideceğiz.” dediler. “Okul var nereye gidiyorsunuz?” diye sorunca MTİ öğrenci ağlamaya başladı. “Niye ağlıyorsun?” dediğimde: “Ben de gitmek istemiyorum; ama mecburum. Ailemle gitmek zorundayım. Hem onlara maddi desteğim oluyor hem de kız başıma burada nerede kalabilirim ki?” dedi. Hıçkırıklarını tutamayınca ben de “Ağlama kızım beni de ağlatıyorsun.” dedim. “Ağlasam da ne işe yarar ki?” dedi.

MTİ ailelerin çocuklarının ders başarı durumlarını düşüren nedenlere ilişkin veli görüşlerine Tablo 23’te yer verilmiştir.

Tablo 23. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarı Durumlarını Düşüren Nedenlere İlişkin Veli Görüşleri Tablosu

Öğrencilerin Başarı Durumlarını Düşüren Nedenler	N	%
Ekonomik sıkıntılardan dolayı eğitime gereken önemi verememe	126	84
Çalışma dönemlerinin okulların açık olduğu döneme denk gelmesi	113	75,3
Çocukları bırakacak kimse olmadığı için mecburi devamsızlık	68	45,3
Okulun ve eğitimin ekonomik hayata katkısına inanmama	103	68,6

Not: Tablodaki yüzdelik değerlerin toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan %100’ü vermemektedir.

Tablo 23 incelendiğinde MTİ aileler, öğrenci başarısını düşüren nedenlerin başında %84 ile ekonomik sıkıntılarının geldiğini belirtmişlerdir.

Aşağıda yer alan alıntılar MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorlukları konu alan veli görüşlerine aittir:

V28: “Çocuklarımız okuldan mahrum kalmaktadır. Kızım, son sınıfta ama mecburum çalışmasına, başka seçeneğim yok. Burada okulda yok. Olsa da nasıl göndereceğim ki? Tarlanın ortasındayız. Her gün bir başka tarladayız. Çocuğu kendimle getirmeyip yaşadığım yerde bırakmak isterdim okula devam etsin diye. Ama güvенеceğim kimse yok.”

V54: Çocuklarım okullarını terk edip bizimle çalışmaya geldiklerinde, arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve en önemlisi de eğitiminden ayrıldığı için çok üzülüyor. Onun üzüldüğünü görmek bizi de çok üzüyor.

Ailenizde MTİ olarak çalışanların kaç tanesi temel eğitim çağındadır sorusuna verilen cevaplar Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24. Ailede MTİ Olarak Çalışan Çocuk Sayısı Dağılımı Tablosu

MTİ Olarak Çalışan Çocuk Sayısı	N	%
2 ve daha az	108	72
3	25	16,7
4	7	4,7
5 ve daha fazla	10	6,7
Toplam	150	100,0

Tablo 24 incelendiğinde ailelerin büyük bir çoğunluğunun temel eğitim çağındaki 1 veya 2 çocuğunu MTİ olarak çalıştırdığı görülmüştür.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “MTİ ailelerin çocuklarının eğitim durumları ile ilgili veriler nasıldır?” şeklinde düzenlenmişti. Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

MTİ ailelerin evlerindeki çocuk sayılarının eğitim kademesine göre dağılımına Tablo 25’te yer verilmiştir.

Tablo 25. Evdeki Çocukların Eğitim Kademesine Göre Dağılım Tablosu

Eğitim Kademesi	N	%
Okul Öncesi	85	15,8
İlkokul	208	38,6
Ortaokul	198	36,8
Lise	47	8,8
Toplam	538	100,0

Tablo 25 incelendiğinde öğrencilerin %75'e yakınının temel eğitim çağındaki öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Temel eğitimden sonra öğrencilerin okula devam edemedikleri için ya okulu terk ettikleri ya da açık öğretime kayıt yaptırdıkları görülmektedir.

Okula devam edemeyen öğrencilerin durumuna ilişkin dağılım Tablo 26'da verilmektedir.

Tablo 26. Okula Devam Edemeyen Öğrencilerin Durumuna İlişkin Dağılım Tablosu

Okula Devam Edemeyen Öğrencilerin Durumu	N	%
Açık öğretime kayıt	126	84,0
Terk	24	16,0
Toplam	150	100,0

Tablo 26 incelendiğinde okula devam edemeyen öğrencilerin büyük çoğunluğunun açık öğretime kayıt yaptırdığı görülmektedir.

Öğrencilerin başarı durumları ile ilgili öğretmen görüşlerine Tablo 27'de yer verilmektedir.

Tablo 27. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarılarına İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu

Ders Başarı Durumları	N	%
Çok zayıf (1)	38	43,2
Zayıf (2)	35	39,8
Orta (3)	15	17,0
Toplam	88	100,0

Tablo 27 incelendiğinde öğrencilerin yarıya yakının ders başarı durumu çok zayıf iken diğer yarısının büyük bir çoğunluğunun zayıf olduğu görülmektedir. Bu durum MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerin ders başarı düzeylerinin zayıf olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Öğretmenlerin, MTİ ailelerin çocuklarının ders başarı durum aralığı ile ilgili görüşlerine Tablo 28’de yer verilmektedir.

Tablo 28. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ders Başarı Durum Aralığı Tablosu

	Minimum	Maksimum	$\bar{X}$
Ders başarısı	1,00	3,00	1,7386

Tablo 28 incelendiğinde öğretmenlerin MTİ ailelerin çocuğu olan öğrencilerin ders başarı durumları için çoğunluğunun çok zayıf, çok az bir bölümünün ise orta düzeyde başarılı olduğunu belirttikleri görülmektedir. Ortalama başarı durumunun ise çok zayıf ile zayıf arasında bir değer aldığı görülmektedir.

MTİ ailelerin çocuklarının eğitim durumları ile ilgili verilere bakıldığında devamsızlık sorununun beraberinde gelen başarısızlık sorununun olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi “MTİ ailelerin çocuklarının okul devamsızlık nedenleri nelerdir?” şeklinde düzenlenmişti. Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Okula devam edemeyen öğrencilerin, devam edememe nelerine ilişkin veli görüşlerine Tablo 29’da yer verilmiştir.

Tablo 29. Okula Devam Edemeyen Öğrencilerin, Devam Edememe Nelerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu

Devam Edememe Nedenleri	N	%
Ekonomik sıkıntılardan dolayı eğitime gereken önemi verememe	0	0,0
Ailem istemedi	17	11,3
Engellilik	2	1,3
MTİ olarak çalışma ile okulların açık olduğu dönemin çakışması	127	84,7
Çocuk işçiliği	113	75,3
Çocuk yaşta evlendirilme	4	2,7

Not: Tablodaki yüzdelik değerlerin toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan %100'ü vermemektedir.

Tablo 29 incelendiğinde okula devam edemeyen öğrencilerin devam edememe nedenlerinin başında mevsimlik tarım işçiliğinin çalışma dönemleri ile okulların açık olduğu dönemlerin çakışması gelmektedir.

Aşağıda yer alan anlatılar, MTİ aileler ve araştırmanın yapıldığı yerlerde görüşülen çocuklara aittir:

V33: “Biz mevsimlik tarım işine gittiğimiz için çocuklarımızın eğitimleri yarıda kalıyor. Ne yapalım başka çare yok. Gitmesek aç kalacağız. Çocukları memlekette bırakmak istesek kime güvenip bırakalım bilemiyoruz.”

Öğrenci1: “Okula döndüğümde, arkadaşlarımı derslere çoktan başlamış buluyorum. Arkadaşlarımdan defterlerini alıp anlatılan konuları anlamaya çalışıyorum; ama anlayamıyorum. Tabi bu arada yeni konular da işlenmeye devam ediyor. Eskiye mi yeniye mi çalışayım diye şaşırıp kalıyorum. Arkadaşlarımdan, devamsızlıktan kalacaksın, demeleri de beni hayli üzüyor. Çoğu zaman bunun için de ağlıyorum.”

O11-Ö23: MTİ ailelerin çocuğu olan bir öğrencim vardı. Çok zeki, çalışkan bir öğrenciydi. Ne yazık ki her yıl MTİ olarak çalışmaya gittiği için 5 ay gibi bir süre okuldan uzak kalıyordu. İlk tanıdığımda zekâsına hayran olduğum öğrencim, yıllar geçtikçe çalışma şartlarından dolayı devamsızlık yapmaya başladı. O başarılı kız, gün geçtikçe körelmeye başladı. Artık başarısız bir öğrenci oldu. Yani söylemek istediğim şu; MTİ ailelerin çocukları parlak öğrenciler olsa bile ailelerinin çalışma şartlarından dolayı başarısız hale geliyorlar.

Öğretmenlerin, dersine girdiği MTİ ailelerin çocuklarının ne kadar süre eğitimden uzak kaldıklarına ilişkin görüşlerine Tablo 30'da yer verilmiştir.

Tablo 30. Öğrencilerin Ne Kadar Süre Eğitimden Uzak Kaldıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu

Öğrencilerin eğitimden uzak kalma süreleri	N	%
1 ay	7	8,0
2 ay	25	28,4
3 ay	44	50,0
4 ay	9	10,2
5 ay	2	2,3
6 ay	1	1,1
Toplam	88	100,0

Tablo 30 incelendiğinde öğretmenlerin yarısının öğrencilerinin 3 ay süre ile okula devam etmediğini belirttiği görülmektedir.

MTİ ailelerin çocuğu olan öğrencilerin ortalama ne kadar süre eğitimden uzak kaldıklarına ilişkin öğretmen görüşlerine Tablo 31’de yer verilmiştir.

Tablo 31. MTİ Ailelerin Çocuklarının Ortalama Ne Kadar Süre Eğitimden Uzak Kaldıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri Tablosu

	Minimum	Maksimum	$\bar{X}$
Öğrencilerin eğitimden uzak kalma süreleri	1Ay	6Ay	2,7 Ay

Tablo 31 incelendiğinde öğrencilerin eğitimden uzak kalma süreleri 1 ay ile 6 ay arasında değiştiği görülmektedir. Ortalama 3 aya yakın bir süre öğrencilerin devamsızlık yaptığı görülmektedir. Devamsızlık durumlarının ailelerin çalıştıkları ürüne göre değiştiği belirlenmiştir. Örneğin sadece fındık toplamak amacı ile MTİ olarak çalışan ailelerde fındık toplama zamanının ağustos ayına denk gelmesi devamsızlık anlamında sorun oluşturmazken; birden fazla ürün için mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerde devamsızlık sorunu ciddi boyutlara çıkabildiği tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan anlatılar, MTİ ailelerin yoğun yaşadığı mahallelerdeki okullarda çalışan öğretmen ve okul yöneticilerine aittir:

O2-Y8: Öğrencilerin okul devamsızlık durumları hat safhadadır. Okul ilk açıldığında sıra olacak öğrenci bulmakta zorlanıyoruz. Okulların kapanmasına 1-2 ay kala aynı durum tekerrür ediyor.

O9-Ö87: Okullar ilk açıldığında sınıflarda öğrenci bulamıyoruz. Süreç içerisinde öğrenci sayıları tamamlanmadığı için hafta hafta gelen öğrencilerin uyum sorunları bizi de yıpratıyor.

O6-Y26: Mevsimlik tarım işçiliğine gidilen dönemlerde 3 500 öğrenci mevcudu olan bir okulun ancak 250 öğrencisini sıra olurken görmekteyiz.”

Araştırmanın beşinci alt problemi “Öğrenci devamsızlığı ile baş etme konusunda ne tür önlemler alınmaktadır?” Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir. Öğrenci devamsızlığı ile baş etme konusunda ne tür önlemler alınmaktadır sorusuna ilişkin okul yöneticisi görüşlerine Tablo 32’de yer verilmektedir.

Tablo 32. Öğrenci Devamsızlığı ile Baş Etme Konusunda Ne Tür Önlemler Alınmaktadır Sorusuna İlişkin Okul Yöneticisi Görüşleri Tablosu

Okul Yöneticisi Görüşleri	N	%
Devamsızlık sayıları yasal sınırları aşan öğrencilere devamsızlık mektubu gönderilmesi	21	75
Devamsız öğrencilerin ailelerine ziyaretler yapılarak devamsızlık nedenlerinin tespit edilmesi	16	57,1
Devamsızlık yapan çocukların aileleri ile telefonla görüşme yapılması	19	67,8
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’ne resmi yazı ile devamsız öğrencilerin bildirilmesi	11	39,2
Devamsızlık yapan öğrencilerin ailelerine devamsızlık mektubu yollanması	23	82,1
Devamsızlık yapan çocukların aileleri ile yüz yüze görüşme yapılması	17	60,7

Not: Tablodaki yüzdeler toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan %100’ü vermemektedir.

Tablo 32 incelendiğinde devamsızlık ile baş etme konusunda okul yöneticilerinin, devamsız öğrencilerin ailelerine öğrenci devamsızlık mektubu göndermek, öğretmenlerin

sınıflarındaki öğrencilere ev ziyaretlerine gitmek ya da telefon ile aranıp ikna etmeye çalışmak şeklinde çözüm aradıkları tespit edilmiştir.

Öğrenci devamsızlığı ile baş etme konusunda ne tür önlemler alındığına ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda verilmektedir:

O7-Y3: Öğrenci devamsızlık mektubu göndermek, sınıf rehber öğretmenin ev ziyaretine gönderilmesi ve telefon görüşmeleri ile aileyi ikna etme.

O5-Y6: Mevsimlik işe giden öğrencilerin bilgileri Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderiliyor. e-okul sisteminden devamsızlık mektubu gönderiliyor. Veli, okulumuza mevsimlik işçi olarak nereye gideceğini ve iletişim bilgilerinin olduğu bir dilekçe yazıp okul idaresine veriyor.

O10-Y28: Devamsızlığı olan öğrencilerimize ev ziyaretleri yapıyoruz. Devamı sağlanamayan öğrenciler İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne resmi yazı ile bildirilir.

Araştırmanın altıncı alt problemi “MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarının çözümü adına yapılan uygulama ve modeller nelerdir?” Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Okul yöneticisi ve öğretmenlerin MTİ ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarının çözümü adına yapılan uygulama ve modeller konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı sonucuna varılmıştır. Gerek okul yöneticisi görüşme formu ile gerekse öğretmen görüşme formu ile sorulan MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorunlarının çözümü adına yapılan uygulama ve modeller konusunda bilginiz var mı? sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu “bilgim yok” cevabını vermişlerdir. Yapılan uygulama ve modellerin okul dışında MTİ ailelerin çalıştığı bölgelerde yoğunlaşması ve yapılan projelerin okul düzeyinde uygulanmaması katılımcıların bilgi sahibi olmalarına engel olmuştur. Ayrıca veli görüşme formunda da aynı soruya “bilgim yok” cevabını veren velilerin olması projelerin genele hitap etmediğini göstermektedir. Yapılacak proje ve uygulanacak modellerin ilgili okul yöneticileri ve öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilmesi etkililik adına yerinde olacaktır. Yapılan proje ve uygulanan modeller arasından Ordu ilinde MTİ ailelerin yerleşim alanlarına kurulan okul ile temel eğitim çağındaki çocukların eğitimlerine devam etmesi araştırmacı tarafından gözlemlenmiş iyi bir model önerisi olduğu belirtilmiştir.

Araştırmanın yedinci alt problemi “MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorunlarını çözme adına hangi önerileri getirebiliriz?” Bu alt probleme ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Öğrencilerin eğitim sorunlarını çözme adına getirilebilecek çözüm önerilerine ilişkin öğretmen ve okul yöneticisi görüşlerine Tablo 33’te yer verilmektedir.

Tablo 33. Öğrencilerin Eğitim Sorunlarını Çözme Adına Getirilebilecek Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen ve Okul Yöneticisi Görüşleri Tablosu

<u>Maddeler</u>	<u>Öğretmen</u>		<u>Okul Yöneticisi</u>	
	N	%	N	%
Okuma yazma öğretimine öncelik verme	47	53,4	10	35,7
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) ile işbirliğine gidilerek burs verme	26	29,5	12	42,9
Okul başlama ve bitiş tarihlerini MTİ ailelere göre ayarlama	35	39,8	13	46,4
Yerleşme alanına yakın Halk Eğitim Merkezleri (HEM)’nde hafta sonları takviye derslerin verilmesi	32	36,4	8	28,6
Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO)’nın değerlendirilmesi	10	11,4	9	32,1
MTİ ailelerin kendi illerinde istihdamının sağlanması	50	56,8	17	60,7
Gidilen yerde taşınmalı eğitim yapılması	17	19,3	17	60,7
Çadır veya prefabrik okullar	27	30,7	17	60,7
İl merkezine MTİ ailelerin çocuklarının barınması için yurt yaptırılması	23	26,1	4	14,3

Not: Tablodaki yüzdeler toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan %100’ü vermemektedir.

Tablo 33 incelendiğinde; öğretmenlerin, MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorunlarını çözme adına; MTİ ailelerin kendi illerinde istihdamı maddesi %56,8 ile en çok önerilen çözüm önerisi olmuştur. YİBO’nun değerlendirilmesi ise %11,4 ile en az tercih edilen çözüm önerisi olmuştur.

Öğrencilerin eğitim sorunlarını çözme adına getirilebilecek çözüm önerilerine ilişkin bazı katılımcı görüşlerine aşağıda verilmektedir:

O3-Ö63: “Şanlıurfa’daki göçle ilgili ciddi çalışmaların yapılıp, sorunu çözecek alternatif çözümler üretilmeli.”

O4-Ö70: “Mevsimlik tarım işçileri, sosyal güvenlik kapsamına alınmalı, gerekli mevzuat değişiklikleri yapılmalı.”

O1-Ö87: “Alternatif kırsal kalkınma politikaları olarak neler yapılabilir? Bu soruların üzerine düşünmemiz gerekiyor.”

O2-Ö28: “GAP’a hız verilmesi durumunda daha çok insanın istihdam olacağı sahalara açılacaktır. Bu sayede yöre halkını MTİ olmaya zorlayan işsizlik sorunu ortadan kalkacaktır.”

Okul yöneticilerinin, MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorunlarını çözme adına; MTİ ailelerin kendi illerinde istihdamı maddesi, gidilen yerde taşınmalı eğitim yapılması, MTİ ailelerin gittikleri yerde eğitim-öğretime devam etmesi (Çadır veya prefabrik okullar) seçeneklerinin üçü de %60,7 oranında eşit işaretlenerek en çok tercih edilen çözüm önerisi olmuştur. En az tercih edilen çözüm önerisi ise %14,3 ile il merkezine MTİ ailelerinin çocuklarının barınması için yurt yaptırılması önerisi olmuştur.

O2-Y8: “Mevsimlik tarım göçüne katılan çocukların öğretmenleri, öğrencilerinin eğitimlerinin devamı için alternatif eğitim olanakları sunabilir. Örneğin Fransa’da uygulanan göçer çocukların seyyar eğitim otobüsü ile takip edilmeleri (mobil okul), ülkemizde de gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra uygulanabilir. Bu sayede öğrenciler telafi eğitim almış olur.”

Öğrencilerin eğitim sorunlarını çözme adına getirilebilecek çözüm önerilerine ilişkin veli görüşlerine Tablo 34’te yer verilmektedir.

Tablo 34. Öğrencilerin Eğitim Sorunlarını Çözme Adına Getirilebilecek Çözüm Önerilerine İlişkin Veli Görüşleri Tablosu

Maddeler	N	%
Okuma yazma öğretime öncelik verme	3	2,0
SYDV ile işbirliğine gidilerek burs verme	146	97,3
Okul başlama ve bitiş tarihlerini MTİ ailelere göre ayarlama	17	11,3
Yerleşme alanına yakın HEM’de hafta sonları takviye dersler	2	1,3
YİBO’nun değerlendirilmesi	23	15,3
MTİ ailelerin kendi illerinde istihdamının sağlanması	150	100,0
Gidilen yerde taşınmalı eğitim yapılması	4	2,7
Çadır veya prefabrik okullar	30	20,0
İl merkezine MTİ ailelerin çocuklarının barınması için yurt yapılması	15	10,0

Not: Tablodaki yüzdelik değer toplamı, katılımcıların birden fazla seçeneği seçmelerine olanak sunulduğundan % 100’ü vermemektedir.

Tablo 34 incelendiğinde ise veli görüşme formunda, MTİ aileler, çözüm önerisi olarak yoksulluğun ve maddi imkânsızlıkların giderilmesinin tek çözüm olacağı konusunda ısrarcı olmuşlardır.

Öğrencilerin eğitim sorunlarını çözüme adına sunulacak çözüm önerilerine ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda verilmektedir:

Veli 12: “Devletin bize yardım etmesini bekliyoruz”

Veli 33: “Ailemizden birilerine devlet iş verirse çocuklarımız işi olanın yanında kalır. Bu sayede hem okuluna devam eder hem de bizlerle gelip rezillik çekmemiş olur.”

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuç, tartışma ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

Sonuçlar

Bu çalışmada Türkiye’de MTİ ailelerin çalışma koşullarındaki zorlukların, bu ailelerin çocuklarının eğitimine etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre;

1. MTİ ailelerin sosyoekonomik durumları ve çalışma koşulları ile ilgili
  - a. MTİ ailelerin ortalama 6-7 kişilik kalabalık ailelerden oluştukları tespit edilmiştir.
  - b. Yıllık ortalama gelirlerinin yoksulluk sınırının çok altında olduğu tespit edilmiştir.
  - c. MTİ aileler mart-nisan aylarında evlerinden ayrılıp ekim ayında evlerine geri dönmektedirler (6-7 ay evlerinden uzak kalmaktadırlar). Bu göç durumunun üründen ürüne ve bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.
  - d. MTİ ailelerin elde ettikleri gelirlerinin büyük bir kısmını yol giderlerine harcadıkları, elde kalan az bir para ile geçinmek zorunda kaldıkları görüşme formlarından elde edilen verilerle tespit edilmiştir. Ayrıca MTİ olarak çalışmak için çıkılan yolda ulaşım ile ilgili; trafik kazaları yaşandığı, yolculuk yapılan araçlara taşıma kapasitesinin çok üzerinde yolcu alınması nedeniyle ölü ve yaralı sayısının arttığı tespit edilmiştir.
  - e. MTİ ailelerin barınma problemleri, yaşam koşullarını olumsuz etkilemektedir. Barınma sorunu ile beraber sağlık sorunları da ortaya çıkmaktadır.
  - f. MTİ aileler temel ihtiyaçlarını karşılamada sorunlar yaşamaktadırlar.

- g. MTİ aileler yaşadıkları iş kazalarında, İş Kanunu kapsamına alınmadıkları için, hak kaybına uğramaktadır.
- h. MTİ aileler ekonomik sıkıntılar ve istihdam olanaklarının yetersizliğinden dolayı çoğunluğu Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden Türkiye'nin farklı bölgelerine tarım sektöründe çalışmak için mevsimlik göç etmektedir. MTİ ailelerin kendi illerinde istihdam edilmelerinin eğitim sorununu da büyük ölçüde çözeceği tespit edilmiştir.
2. MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorluklar
- a. MTİ ailelerin çalışma koşullarındaki zorlukların, bu ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitimini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu olumsuzlukların başında MTİ ailelerin çalışma dönemleri ile okulların eğitim-öğretime devam ettiği dönemlerin çakışması sonucu oluşan okul devamsızlığı geldiği tespit edilmiştir. MEB 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, birinci dönem 90 gün, ikinci dönem 90 gün olmak üzere toplam 180 gün okula devam edilecek süre belirlemiştir. MTİ ailelerin çocukları ise bu sürenin yaklaşık 3-4 ayında gerek ailelerinin; gerekse kendilerinin MTİ olarak çalışmasından dolayı okula devam edememektedir.
- b. MTİ aileler, çocuklarını bırakacak kimse bulamadığı için çocuklarını yanlarında götürmek zorunda kaldıkları tespit edilmiştir.
- c. MTİ ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları sorunların ailelerinin işsizlik sorunu ile yakından ilgili olduğu tespit edilmiştir.
- d. MTİ aileler temel eğitim çağındaki çocuklarını maddi imkânsızlıkları bahane göstererek çocuk işçi olarak çalıştırdıkları yani tarım sektöründe çocuk işçiliğinin olduğu, bu durumun çocukların dersten uzak kalmalarına neden olduğu tespit edilmiştir.
- e. MTİ ailelerin eğitim konusunda ilgisiz olduğu tespit edilmiştir.
- f. MTİ ailelerin çocuklarının okuma yazma bilmeme veya okuma yazma güçlüğü çekme sorunları ile mücadele ettiği tespit edilmiştir.
- g. MTİ ailelerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve eğitimin ekonomik hayata katkı sunacağına inanmamaları eğitime gereken önemi vermemeleri sonucunu doğurduğu tespit edilmiştir.
3. MTİ ailelerin çocuklarının eğitim durumları ile ilgili veriler:
- a. MTİ ailelerin çalışma koşullarından dolayı öğrencilerin temel eğitim kademesini bitirdikten sonra %84'ünün açık öğretime kayıt yaptırdıkları %16'sının da okulu terk ettiği tespit edilmiştir.

- b. Genel olarak MTİ ailelerin çocuklarının ders başarı durumlarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Başarısız olan öğrencilerin; istihdam olacak bir iş bulamadıkları için MTİ olarak çalışmaya devam etmek zorunda kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.
4. MTİ ailelerin çocuklarının yoğun olarak gittikleri okullarda çalışan okul yöneticisi ve öğretmenlerin öğrenci devamsızlığı ile ilgili çalışmalarının etkili sonuç vermediği, yazışmalarla sınırlı kaldığı, bu sorunun okul yöneticisi ve öğretmenleri aşan bir sorun olduğu tespit edilmiştir.
5. MTİ ailelerin çocuklarının yoğun olarak gittikleri okullarda çalışan okul yöneticisi ve öğretmenlerin mevsimlik tarım işçiliği konusunda yapılan çalışmalar ve projelerden haberdar olmadığı için bu konuda yeterince bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir.
- Ayrıca; araştırma yapılan okullardaki öğretmenlerin meslek hayatlarının ilk yıllarında olan genç öğretmenlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu okullarda çalışma süresi ortalama üç yıldır. Bu okullarda görev alan öğretmenlerin üç yıllık zorunlu hizmetlerini tamamlayıp ayrılmaları sürekli mesleklerinin ilk yıllarındaki öğretmenlerin bu okullarda bulunmasına yol açtığı tespit edilmiştir.

Tartışma

Bu araştırmanın ilk alt problemi olarak önce, MTİ ailelerin sosyo ekonomik durumları ve çalışma koşulları incelenmiştir. MTİ ailelerin yaşadıkları problemlerin çoğu genellikle yoksulluktan kaynaklanmaktadır. Yoksulluk barınmadan ulaşım sağlıktan eğitime her alanda MTİ aileleri olumsuz yönde etkilemektedir. Daha sonra MTİ ailelerin çocuklarının, mevsimlik tarım işçiliğinin zor çalışma koşullarından dolayı eğitimde yaşadıkları zorluklar incelenmiştir. Bu zorlukların başında mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olduğu dönemlerin okulların eğitim-öğretime devam ettiği mart, nisan, mayıs, eylül, ekim aylarına denk gelmesidir. Bu aylardaki okulların açık olduğu iş günleri yaklaşık 100 gündür. Bir eğitim öğretim yılında çocukların ders göreceği toplam 180 iş günü vardır. Bu çocuklar bir eğitim öğretim yılının yarısından fazlasında eğitimden yoksun kalmaktadırlar. Bu durum çocukların devamsızlık yaparak derslere düzenli devam edememelerine ve bunun sonucunda da başarısız olmalarına neden olmaktadır. Buradan mevsimlik tarım işçilerinin zor çalışma şartlarının bu aileye mensup zorunlu eğitim çağındaki çocukların okul devam durumlarına olumsuz yönde bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu bulgu Lordoğlu ve Çınar

(2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ortaya çıkan bulgu ile benzerdir. Havioglu ve Koruk (2013) ise çalışmasında; MTİ ailelerin eğitim olarak sahip olacakları avantajın aile ekonomilerine katkı sağlamayacağı algısı aileler ve çocukların eğitime gereken önemi vermemeleri sonucunu doğurduğunu vurgulamıştır.

MTİ ailelerin çocukları, devamsızlığın beraberinde getirdiği okula uyum konusunda da ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Eğitim-ğretim sona ermeden ortalama iki ay önce okulu terk etmek zorunda kalmaları, okullar açıldığında ise ortalama 2 ay geç başlamak zorunda olmaları, çocukların eğitim hayatında okula uyumları anlamında ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca ğretmenlerin bu durumdan rahatsız oldukları, MTİ ailelerin çocuklarının sınıf mevcudunun önemli bir kısmını oluşturduğunu, onlar gelmeden derslere başlamanın anlamsız olduğunu, bu yüzden MTİ ailelerin dönüşünü bekledikten sonra düzenli ders işleyebildiklerini belirtmişlerdir. Bu bekleme süresi müfredatı yetiştirme anlamında sorunlar oluşturmaktadır. Eğitim-ğretim bitmeden mevsimlik tarım işçiliğinin tekrar başlaması öğrencilerin konuları kavramadan okuldan ayrılmak zorunda kalmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu Hoşgör (2010) tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkan bulgularla aynı yöndedir. MTİ ailelerin çocuklarının gidilen yerdeki okullarda eğitimlerine devam etmeleri ise adeta imkânsızdır. alışmak için gidilen yerler genellikle şehir merkezinden uzak toplu ulaşım araçları imknından yoksun yerlerdir. Buradaki okullara ulaşım ciddi sorun teşkil etmektedir. Ulaşım sorunu zlse bile kültürel farklılıklar, MTİ ailelerin çocuklarının buradaki okullara da uyum sağlayamamalarına yol açmaktadır. Bu bulgu Geçgin (2009) tarafından gerçekleştirilen ve sosyal dışlanma açısından mevsimlik tarım işçiliğini araştıran çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Görüşme formu uygulanan MTİ ailelerin demografik bilgilerine bakıldığında öğrenim durumlarının “okuryazar değil” maddesi veliler tarafından en çok işaretlenen (%50) ifade olmuştur. Buradan hareketle velilerin eğitimsizlik durumunun MTİ ailelerin çocuklarının eğitimleri üzerinde olumsuz etki oluşturduğu söylenebilir. Yıldırac vd. (2002) ve Glbuk vd. (2003) tarafından gerçekleştirilen ve mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını araştıran çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir.

Öneriler

1. GAP kapsamında sulama projelerini hızlandırıp daha çok insanın istihdam olacağı sahalara açarak MTİ ailelerin göç etmelerinin önüne geçilebilir. Böylece aileler MTİ olarak gezme yerine yaşadıkları yerlerde çalışma olanağına kavuşmuş olurlar. MTİ ailelerin çalıştığı ürüne göre çözüm önerisi belirlemek daha isabetli olur. Sadece fındık işinde çalışan bir aile ağustos ayı içerisinde bu işte çalıştığı için eğitim öğretimin fazla aksamadığı, yalnızca ders takviyesi yapılması önerisi ile çözüm getirebiliriz. Ama 3-4 ürün için göçe çıkan aile mart ayında başlayıp ekim ayında biten bir göç ile karşı karşıyadır. Tabii ki bu durumun çözüm önerisi farklı olmalıdır. Mobil okul ve taşınabilir eğitim gibi alternatif çözümler sunulabilir.
2. MTİ ailelerin ulaşım sorunu ile ilgili; tarım ekspresi benzeri uygulamalarla MTİ ailelere güvenli ve indirimli ulaşım hizmeti ile destek verilmesi yerinde olur.
3. MTİ ailelerin çalışma alanlarındaki barınma koşullarının iyileştirilmesi bakımından banyo, tuvalet ve kalacak yer, ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanması yerinde olur. Ayrıca gezici sağlık hizmeti aracılığı ile sağlık taramalarının yapılması önerilebilir.
4. İşverenlerin çalıştırdıkları MTİ ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılaması yerinde olur. MTİ ailelerin çalışma alanları şehrin dışında alışveriş imkânlarından yoksun yerlerdir. Haftalık alışveriş imkânı vb. uygulamalar bu işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaları bakımından önemlidir.
5. İş Kanunu ve İş Güvenliği alanlarında gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak MTİ ailelerin iş kazaları sonucu ortaya çıkan hak mağduriyetlerinin giderilebileceği düşünülmektedir.
6. Belirlenen eğitim öğretim dönemi içerisinde hafta sonları tamamlayıcı kurs ve telafi programları ile eğitime devam edildiği takdirde toplam 70 gün eğitim verilecek ekstra zaman oluşmaktadır. Bu zamanın bir kısmında yine MTİ ailelerin çalışmak için ayrılacakları göz önüne alınsa bile 35-40 gün eğitime devam edebilecek zaman kalmaktadır. On altı günlük sömestr tatili de değerlendirildiğinde toplam 50-60 günlük bir zaman değerlendirilebilmektedir. Ders programı ve eğitim kadrosu buna göre ayarlanıp, derse başlama ve dersi bitirme tarihlerini MTİ ailelere göre yeniden

programlanması ile hızlandırılmış müfredat oluşturulabilir. MTİ ailelerin çocukları için oluşturulacak sınıflar bu müfredat ve programa göre eğitime devam edebilir.

7. Devamsızlığın getirdiği aidiyet duygusundaki azalma ve derslere yabancılaşma MTİ ailelerin çocuklarında sıklıkla görülmektedir. Öğretmenler, öğrencilerine yaklaşırken bu dezavantajlı durumu göz önüne alacak tutum içinde olmalıdırlar. Bunun ile ilgili öğretmenlere seminer ve eğitimler verilebilir.

8. Okul terklerinde göçlerin ve geçici tarım işçiliğinin önemli bir etken olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ailelerin yoğun olarak göç ettikleri yerlerde çocukların eğitiminin sürdürülmesi için yerel eğitim otoritelerinin önlemler alması gerekir. MTİ ailelerin konaklama alanlarında “mobil okul” adı altında gönüllü öğretmenler refakatinde eğitim-öğretime devam edilebilir. Bu sayede aileler MTİ olarak çalışırken çocukları eğitimlerine devam edip çocukların uzun süre eğitimden uzak kalmalarının önüne geçilecektir.

9. YİBO, MTİ ailelerin çocuklarına tahsis edilerek, çocukların eğitimlerine devam etmeleri sağlanabilir. Özellikle yaz aylarında gidilen yörelerdeki YİBO taşınmalı eğitim ile değerlendirilebilir. Zorunlu eğitim çağındaki çocuklar hafta içi bu kurumlar vasıtası ile eğitim alıp, hafta sonunu ailelerinin yanında geçirebilirler. Böylece bu öğrenciler okul kültüründen uzaklaşmamış olurlar. Bu sayede çocukların okula yabancılaşmasının önüne de geçilmiş olur. Ayrıca konteyner okullar ve kurs merkezlerinin değerlendirilmesi yerinde olur.

10. MTİ ailelerin çocuklarının eğitim sorunlarının oluşmasında ekonomik sorunların ve babaların iş bulamamasının önemli bir neden olduğu düşünüldüğünde, istihdamı artırıcı ve ekonomik koşulları iyileştirici, yoksulluğu giderici sosyal ve ekonomik politikaların hayata geçirilmesinin gerekli olduğu ortadadır. Sanayileşmenin beraberinde gelecek fabrikalar istihdam alanı oluşturacağından aileler mevsimlik tarım işine gitmeyecek ve böylece göçten kaynaklanan eğitim sorunu da çözülmüş olacaktır.

11. ILO'nun tavsiye ve kararları doğrultusunda gerekli çalışmalar yapıp çocuk işçiliğinin önüne geçilmelidir. Bunun yanında çocuk işçiliğini önleyecek yasal uygulamaların daha etkin takip edilmesi gerekmektedir.

12. MTİ aileler, yoksulluğun bunaltan sorunlarından kurtulmak için çocuklarını MTİ olarak çalıştırmak zorunda kalmaktadırlar. MTİ ailelerin ekonomik durumlarını kendi

illerinde sürekli istihdam olacakları bir iş imkânı sağlayarak düzelttiğimizde çocuk işçiliğinin de önüne geçilecektir.

13. Ailelerin eğitim konusundaki ilgisizlikleri çocuklara yansımaktadır. Bu durumu değiştirip eğitime inanan bir nesil yetiştirmek için öğretmen ve okul yöneticilerinin aile ziyaretlerinde bulunup aileleri bilinçlendirmeleri ve MTİ ailelerin çocuklarının yoğunlukta olduğu okullarda öğrenci ve velilere yönelik eğitimin önemine vurgu yapan seminerler düzenlenmesi yerinde olacaktır.

14. Yapılan araştırmalara göre; mevsimlik tarımda çalışan ailelerin çocuklarının yoğun yaşadığı bölgelerde birinci sınıfta okuma yazmaya geçme oranının çok düşük olduğu, ilerleyen yıllarda ailenin iş koşulları nedeniyle devamsızlık yapmak zorunda kalan öğrencilerin bu beceriyi, temel eğitimden mezun olduğunda ya hiç kazanamadığı ya da okuma güçlüğü çektiği halde mezun olduğu görüşme formu uygulanan öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. MTİ ailelerin çocuklarına yönelik eğitimde okuma yazma eğitimine ağırlık verilmesi yerinde olacaktır.

15. MTİ ailelerin çocuklarına eğitime devam etmeleri şartı ile burs verilebilir. Herhangi bir sosyal güvenceye ve kendini geçindirecek düzenli bir gelire sahip bulunmayan çok yoksul kişilere verilen ve 6-17 yaş arası çocuklarınızı düzenli olarak okula gönderme şartı arayan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) benzeri uygulamalarla eğitim yardımlarını arttırmak yerinde olur.

16. Okul terkinin önlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak valiliklerden, kaymakamlıklardan, muhtarlıklardan ve din görevlilerinden destek istenebilir.

17. Eğitim düzeyi düşük bireylerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla yaygın eğitim faaliyetlerinin planlanması ve uygulanması önerilebilir. Bu anlamda göç edilen yerlerdeki HEM'de hafta sonları takviye derslerle öğrencilerin eğitim sürecinden kopmalarının önüne geçilebilir. Ayrıca gidilen yerde taşınmalı eğitim yapılması da ayrı bir çözüm önerisi olarak sunulabilir. Ancak gidilen yerdeki kültürel yapı ile uyum sorunu, okula ve arkadaşlara adaptasyon problemi bu çözüm önerisinin açmazlarını oluşturmaktadır.

18. Okula devam edemeyen öğrencilerin okul devamlarını sağlamak amacıyla okul rehber öğretmeni, sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerinden oluşan bir ekibin okul devamsızlığına neden olan sorunların araştırılması ve ailelerle görüşerek çocuğun okula

devamının sağlanması için bir eylem planı çerçevesinde çalışmaları yerinde olur. Ayrıca Öğrencilerin okula devamlarını kontrol edecek ulusal ağ sisteminin oluşturulması, bu bağlamda e-okul sisteminin güçlendirilmesi, Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı (YSÖP) tarzında uygulamaların geliştirilmesi ve ailelerle bilgilendirici toplantıların yapılması ve veli toplantılarının bu anlamda etkin olarak değerlendirilmesi önerilebilir.

19. Okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve eğitimin diğer paydaşlarının işbirliği ile okul devamsızlığına yönelik farkındalık düzeylerini artırıcı eğitsel çabaların ve bilgilendirme etkinliklerinin düzenlenmesi ve bu konuda medyanın desteğinin alınması yoluyla toplumsal bilincin artırılması zorunlu görmektedir. Ayrıca MTİ ailelerin yoğun yaşadığı milli eğitim müdürlüklerinde bu konu ile ilgili istekli bir ekip oluşturup bu problemin çözümüne yönelik araştırmalar yapıp projeler yapılabilir.

20. Problemlere bütüncül bir yaklaşımla çözüm önerileri getirilmeli; muhataplar kendi alanları ile ilgili çözüm önerileri yanında koordineli önerilerde bulunmalıdır. Bunun için Sivil Toplum Kuruluşları (STK), ilgili kamu kurum ve kuruluşlar, öğretmen sendikaları, MTİ temsilcileri ve MTİ ailelerin çocuklarının yoğun olarak gittikleri okullarda çalışan okul yöneticisi ve öğretmenlerin katılımı ile düzenlenecek konferans, sempozyum ve seminerlerde çözüm önerileri tartışılmalıdır.

21. Okul ortamı ne kadar kötü olursa olsun, nitelikli bir öğretmenin çocuğun başarısını arttıracak bilinmektedir. Öncelikle öğretmen açığını kapatıp öğretmenlerin kendi branşlarındaki derslere girmesi sağlanmalıdır. Zira öğretmen eksikliğinden dolayı branşları olmadığı halde İngilizce, Fen bilgisi, Matematik gibi çeşitli derslere ücretli öğretmenler girmekte ya da bu dersler boş geçmektedir. Başarı yükselsin istiyorsak öğretmenlerin niteliğini arttıracak ve onların iyi yetişmesini sağlayacak yatırımların yapılması yerinde olacaktır. Ayrıca MTİ ailelerin çocuklarının gittikleri okullarda öğretmenlerin sürekli değiştiği tespit edilmiştir. 3 yıllık zorunlu hizmet sürelerini dolduran öğretmenler tayin isteyerek bu okullardan ayrılmaktadır. Bu okullarda çalışan öğretmenlere hizmet puanı ve ek ücret gibi avantajlar sağlandığı takdirde öğretmen sirkülasyonunun önüne geçilmesi beklenmektedir.

22. Problemin doğru tespit edilmesi için ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının veri tabanı oluşturması yerinde olacaktır. Genel bir veri tabanı oluşturulduktan sonra ilgili alt birimlerin kendi görev alanlarına giren bölümler ile ilgili ayrıntılı veri tabanı

oluşturmaları sağlanmalıdır. Sağlanan veri tabanı ile sorunun kapsamı ve gerçek boyutları ortaya çıkacaktır. Bu sayede yapılan çalışma ve projelerin etki gücü artacaktır.

23. Araştırma Şanlıurfa il merkezi ve Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi, Diyarbakır il merkezi ve Diyarbakır'ın Çınar ilçe merkezlerinden seçilen okullarda çalışan öğretmen, okul yöneticisi ile bu illerde MTİ olarak çalışanlar arasından seçilen veliler ile sınırlı tutulmuştur. MTİ için çoğunluğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Türkiye'nin 48 farklı iline göç edilmektedir. Farklı yerlerde çalışan öğretmen, okul yöneticisi ve veli ile yapılacak çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilebileceğinden araştırmacılar örneklemini geniş tutabilirler.

Maliyet ve Maddi Destek

Bu araştırma Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 04/2014-03 no'lu proje olarak desteklenmektedir.

İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar

Araştırmada, uygulanan görüşme formları ve yapılan gözlemler yoluyla elde edilen verilerin yanı sıra bu bilgilerin analiz ve sentezi aşamalarında mevsimlik tarım işçileri derneği başta olmak üzere ÇSGB, ILO, Kalkınma Atölyesi, ilgili valilikler-kaymakamlıklar, valilik proje birimleri, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Gap İdaresi Başkanlığı İlgili il milli eğitim müdürlükleri ve Gazi Üniversitesi, Harran Üniversitesi ile sürekli görüşme halinde olup bilgi akışı sağlanmıştır. Böylece araştırmanın sağlam temeller üzerine inşa edilmesi sağlanmıştır. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden gerekli izinler alınıp bu kurum ve kuruluşlarla değişik aşamalarda özel görüşmeler ve toplantılar düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akıllıoğlu, T. (2002). *Avrupa insan hakları sözleşmesi*. Ankara: İmaj
- Akyüz, E. (2010). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem
- Arcury, T., & Sara, A. (2007). Quandt delivery of health services to migrant and seasonal farmworkers. *Public Health* , 63.
- Avrupa sosyal şartı. (1996). Avrupa sosyal şartı. Strasbourg: Gayri resmi tercüme.
- Avşar, Z., & Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk işçiliği ve çocuk işçiliği ile mücadele stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi* , 9-40.
- Ayalp, E. (2007, Aralık). Restructuring agriculture and adaptive processes in rural areas: the case of cotton sector in Adana-Karataş. Ankara: Middle East Technical Universty.
- Aydın, M. (2010). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu
- Balcı, A. (1997). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi.Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities, a framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development* .
- Black, R., & Tenaglia, P. (2005, May). Making migration ‘development friendly’:temporary worker schemes in the UK. Brighton, UK: Development Research Centre on Migration.
- Bozkurt, E. (2011). *İnsan hakları temel metinler*. Ankara: Asil.
- Bulut, I. (1996). Çocuk çalıştırmasının psiko-sosyal boyutları ve sonuçları” türkiye’de çalışan çocuklar sorunu ve çözüm yolları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu ve Friedrich-Naumann Vakfı Ortak Yayını* .

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cengiz, İ. U. (2012). 4857 Sayılı iş kanununa göre çocuk ve gençlerin iş sözleşmesi ehliyetlerinin sınırlandırılmasına yönelik düzenlemeler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 24 (98), 203 - 230.
- Centel, T. (1999). *Türkiye'nin onayladığı ILO sözleşmeleri*. İstanbul: Türkiye metal sanayicileri sendikası.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2005). Türkiye'de çocuk işçiliği: Çare birlikte bilgilendirme materyali. *Çocuk işçiliği uluslararası bir sorundur*, 29. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2007). *Çocuk işçiliği ile mücadele öğretmen el kitabı*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2008). Çocuk işçiliğinin önlenmesi için zamana bağlı politika ve program çerçevesi. 28. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2010). Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi stratejisi ve eylem planı.
- Çetinkaya, Ö. (2008). Farm labor intermediaries in seasonal agricultural work in Adana-Çukurova. Ankara: Middle East Technical University Unpublished Master Thesis.
- Çiftçi, A. (1995). *Türk eğitim hukuku*. Ankara.
- Çınar, S. (2014). *Öteki proletarya: De-proletarizasyon ve mevsimlik tarım işçileri*. Ankara: Nota Bene.
- Çınar, S., & Lordoğlu, K. (2011). "Mevsimlik tarım işçileri: Marabadan ücretli fındık işçiliğine" III. Sosyal Haklar Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli. 419 - 448
- Çoşkun, M., & Vural, M. (2004). *Gap'ta genel tarla tarımı*. Şanlıurfa: İmaj.
- Doğan, Ş., Ergit, Ş., Ökçe, Z., & Mutlu, A. (2003). *Milli eğitim ile ilgili mevzuat 3*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Eğitim Formu Girişimi. (2012). *4+4+4' e geçiş Eylöl 2012 Bilgi ve Politika Notları*. İstanbul: ERG.
- Eğitim Sen. (2007). Mevsimlik tarım işçiliği nedeni ile eğitime ara veren ilköğretim öğrencileri araştırması. Ankara: Eğitim Sen.
- Emirođlu, C. (2010). Editörden . *Mesleki sağlık ve gúvenlik dergisi*, 41(38), 1.
- Erbay, E. (Ed.) (2008). *ocuk işçi olmak* . Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.
- Erdoğan, O. (2011). *ocuk hakları*. İstanbul: Acar.
- Ergún, M. (2005). *Sanal eğitim bilimleri kúttüphanesi*. 12 şubat 2014 tarihinde <http://www.aku.edu.tr: nitelaraştırma.ppt> sayfasından erişilmiştir.
- Ertürk, S. (1972). Eğitimde program geliştirme. Ankara: Yelkentepe
- Geçgin, E. (2009). Ankara – Polatlı örneğinde sosyal dışlanma açısından mevsimlik tarım işçiliği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 3-35.
- GEOPA. (2000). *Migrant agricultural workers from third countries*. Santa Cruz de Tenerife.
- Göbek, M. (2012). *Yüreklere ekilecek tohumlar*. şanlıurfa: Elif.
- Görücü, İ., ve Akbıyık, N. (2010). Türkiye'de mevsimlik tarım iřçilđi: sorunları ve çözümleri. *Hikmet Yurdu*, 3(3), 189-219.
- Görücü, İ., ve Demirbaş, M. (2013). Türkiye'de tarım aracılığı: uygulama, sorunlar ve çözümleri. *Hikmet Yurdu*, 6(6) 133-153.
- Gölubuk, B., Karabıyık, E., ve Tanır, F. Primary study on the worst states of child labor in the agricultural sector: the research report on the example of cotton-picking children Adana's Karatas.
- Gölan, M. G. (2004). *İlköğretimde devamsızlık nedenleri ve çözümleri*. 2.Eğitimde Yeni Ufuklar Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. Ankara: TED.
- Gölubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. *alışma ve Toplum*, 2(33), 75-94.

- Gülçubuk, B., Karabıyık, E., ve Tanır, F. (2003). *Primary study on the worst states of child labor in the agricultural sector:the research report on the example of cotton-picking children in Adana's Karatas.*
- Günay, C. İ. (2010). *İş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku.* Ankara: Yetkin.
- Gürsoy, Ö. B. (2010). Bir yaşam biçimi olarak dışlanma: Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri". Ayşe Buğra (Ed.), *Sınıftan sınıfa fabrika dışında çalışma manzaraları* içinde (s. 39). İstanbul: İletişim.
- Hacettepe Nüfus Etüdüleri Enstitüsü. (2008). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması.* 8 Mayıs 2014 tarihinde <http://www.tnsa.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Harnecker, M. (2006). *Bir hareket yaratmak MST topraksız kırsal işçileri hareketi.* İstanbul: Kalkedon.
- Havlioğlu, S., ve Koruk, İ. (2013). Göçebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerde yaşam kalitesi düzeyi ve sorun davranışları. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 11(1), 11-22.
- Hoggart, K., ve Mendoza, C. (1999). African immigrant workers in spanish agriculture, *Sociologia Ruralis*, 39 (4), 538-562.
- Hoşgör, A. G. (2010). Mevsimlik tarım göçündeki çocukların eğitim(sizlik) görüntüsü. *Perspectives - Türkiye'den siyasi analiz ve yorum*, 38-41.
- ILO. (2010). *Child labour.* 1 Mayıs 2014 tarihinde <http://www.ilo.org> sayfasından erişilmiştir.
- ILO. (2009). *Give girls a chance: Tackling child labour, a key to the future.* International Labour Office Geneva.
- ILO. (2009). Resolution Concerning Statistics of Child Labour.
- ILO. (2005). Overview of child labour monitoring international labour organization. turin, İtalya: Design and printing: international training centre of the ILO.
- ILO. (2006). Tackling hazardous child labour in agriculture: Guidance on policy and.

- ILO. (2007). Çocuk işçiliği ile mücadelede işverenler: çocuk işçiliği ile ilgili deneyimlerin ve alınan derslerin paylaşılması hakkında bölgeler arası konferans raporu. (s. 7 - 60). İstanbul: Uluslar Arası Çalışma Ofisi.
- ILO. (2012). Working children in the Republic of Yemen: The results of the 2010 national child labour survey. Yemen: ILO.
- ILO-IPEC. (tarih yok). *Tackling Hazardous Child Labour in Agriculture: Guidance on Policy and Practice*. Mayıs 8, 2014 tarihinde http://www.ilo.org/safework/info/instr/WCMS_110200/lang--en/index.htm. sayfasından erişilmiştir.
- ILO. (2013). Marking progress against child labour Global estimates and trends 2000-2012. Geneva: ILO.
- Kahramanoğlu, E. (1996). *Türkiye'de çalışan çocuklar sorunu ve çözüm yolları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Kandel, W., ve Donato, K. (2009). Does unauthorized status reduce exposure to pesticides?: Evidence from the national agricultural workers survey. *Work and Occupations*, 36(4), 367-399.
- Karabıyık, E. (2012). Fındık hasadında çalışan çocuklar için model eylem planı. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Karabıyık, E. (2014, Temmuz). Fındık hasadının oyuncularını. *Batı Karadeniz İllerinde Fındık Hasadında Yer Alan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Çocuklar, Tarım Aracıları ve Bahçe Sahipleri Temel Araştırması*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Karasar, N. (1984). Bilimsel araştırma metodu. Ankara: Hacetepe Taş.
- Kayhan, N. (2012). Çocuk işçiliği, ILO/IPEC deneyimi ışığında sanayide çalışan çocukların sorunları. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1) 187-200.
- Keskin, D. (2011). Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yasalar karşısında konumu tanımı ve çalışma koşulları. *Mevsimlik tarım işçileri çalışma grubuna (MİGA) gönderilen bilgilendirme notu*.
- Kılıç, M. (2006). 4857 Sayılı yeni iş kanunu kapsamında tarım işçilerinin hukuki durumu. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 12(2), 39-49.

- Koruk, I., Şimşek, Z., Tekin Koruk, S., Gürses, G., ve Doni, N. (2010). Intestinal parasites, nutritional status and psychomotor development delay in migratory farmworker's children. *child: Care, Health and Development*, 36 (94), 888.
- Küçükırca, İ. A. (2012). Etnisite, Toplumsal Cinsiyet ve Sınıf Ekseninde Mevsimlik Kürt Tarım İşçileri. *Toplum ve Kuram*.
- Lordoğlu, K., ve Çınar, S. (2010). Mevsimlik tarım işçiliğinde tekil bir analiz: Karasu fındık toplama işçileri. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 38, 23-33.
- Maxwell, S. (1999). The meaning and measurement of poverty. *ODI Overseas Development Institute Poverty Briefing* , 1465.
- Mazoyer, M., & LaurenceRoudart. (2010). *Dünya tarım tarihi neolitik çağ'dan günümüzdeki krize* . Ankara: Epos.
- MEB. (2014). *Milli eğitim istatistikleri* , s. 14-16.
- National University of Educational Planning and Administration NUEPA. (2008). Distress seasonal migration and its impact on children's education. India.
- Oral, N. (2006). Türkiye tarımında kapitalizm ve sınıflar. Ankara: Ziraat Mühendisleri Odası.
- Özbek, A. (2007). New actors of new poverty: the “other” children of Çukurova. Ankara: Middle East Technical University.
- Özbekmezci, Ş., ve Sahil, S. (2004). Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunları analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*,19(3), 261-274.
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal yoksulluk ve neo-liberal ekonomi politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 1(5), 605-634
- Pala, K. (2011). Mevsimlik tarım işçilerinin sağlık sorunları ve barınma koşulları. *Bursa Tabipler Odası*, 9.
- Resmi Gazete. (2014, Temmuz 26). Yönetmelik. *millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği*.

- Rye, J., ve Andrzejewska, J. (2010). The structural disempowerment of eastern european migrant farm workers in norwegian agriculture. *journal of rural studies* , 26 , 41-51.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlanma Genel Müdürlüğü. (2010). Fındık raporu. Ankara.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal dışlanma*. İzmir: Dokuz eylül.
- Savaş, V. (1977). *Tarım sektörü yönünden Türkiye - AET ilişkileri*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Stoll P. (1990). Absent pupils who are officially present. *Education Today*, 40,(3), 22-5.
- Sunal, O. (2009). Acı, keder, elem, ölüm”de öncelik çocukların. *çalışma ortamı*, 105, 4-5.
- Şen, M. (2003). Türkiye Cumhuriyeti'nin onayladığı iş ve sosyal güvenlik hukuku alanındaki çok taraflı uluslararası sözleşmeler. Ankara: Türkiye ağır sanayii ve hizmet sektörü kamu işverenleri sendikası.
- Şeker, M. (1986). *Türkiye'de tarım işçilerinin toplumsal bütünleşmesi*. Ankara: Değişim.
- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması 2011*. Ankara: Damla.
- Şimşek, Z., ve Koruk, İ. (2008). Şanlıurfa il merkezinde gezici mevsimlik tarım işçiliği durumu ve sağlık hizmetlerine erişim. *12. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nde sunulmuş bildiri*. Ankara. 21-25.
- Şimşek, Z., ve Koruk, İ. (2009). Çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri; mevsimlik göçebe tarım işçiliği. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 105, 7-9.
- Şimşek, Z., ve Koruk, İ. (2008). *Mevsimlik tarım işçisi kadınların ve çocukların gezici sağlık hizmeti yoluyla sağlık hakkının korunması projesi raporu*.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü. (1990). *Gezici tarım işçi ailelerinin mecburi öğrenim çağındaki çocuklarının eğitimi ile ilgili araştırma raporu*. Ankara: MEB.
- T.C.Anayasa. (2012). Ankara: Seçkin.
- Tarım-İş, Türk-İş. (1992). Türkiye'de tarım ve orman işçilerinin yasal sorunları sempozyumu. Ankara: Tarım-İş.

- Taşkent, S. (2012). *İş kanunu*. İstanbul: Beta.
- Tekel, İ. (2000). Yoksulluk. A.Halis Akder ve Murat Güvenç (Ed), Kent yoksulluğu ve modernite'nin bu soruna yaklaşım seçenekleri üzerine içinde (s. 139-160), İstanbul: Tesev.
- TÜİK. (2006). *Çocuk işgücü araştırması*. TÜİK.
- TÜİK. (2013). Çocuk işgücü anketi sonuçları, 2012. *TÜİK Haber Bülteni* (13659).
- TÜİK. (2014). Yoksulluk çalışması, 2013. *TÜİK Haber Bülteni* (16204).
- Tuncer, H. O. (1990). Tarımın Türkiye ekonomisine katkısı. *Türkiye sanayi deniz ticaret odaları ve ticaret borsaları birliği*.
- Türk-İş. (2010). Açlık ve yoksulluk sınırı araştırması.
- Türkel, F. (2010). Fındıkta heba olan 8 milyar dolar. *Zaman gazetesi*.
- Uzundere, A. ve Gülcan M.G. (2014) *Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği: temel eğitim sorunları ve çözüm önerileri*. V. Ulusal Eğitim Yönetimi Forumu Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Venkateswarlu, D. (2010). Child and adult labour in cottonseed production in India. *India: Child and Adult Labour in Cottonseed Production*.
- Webber, A. (2004). Best Practice Number Eight: Reduce Crime and Supporting Education Through a Comprehensive Truancy Reduction Strategy. 08/10/2014, <http://www.memphiscrime.org/research/bestpractices-8.html>
- Worldbank. (2014). Yoksulluğun tanımı.13Mayıs, 2014 tarihinde <http://www.worldbank.org> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Olhan, E., & Kılıç, M. (2002). Türkiye’de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği.
- Yıldırım ve Şimşek (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldız, Ö. (2006). Türkiye'de çocuk işçi sorununun toplumsal görünümü. *Journal of Qafqaz University* , 134-139.

EKLER

EK1. Araştırma İzin Yazısı

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ'NE

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN danışmanlığında, "Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Temel Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri" başlıklı yüksek lisans tez araştırmam için Şanlıurfa ili ve Siverek ilçesi, Diyarbakır ili ve Çınar ilçesi ve Ordu ilinden seçilmiş okul yöneticisi, öğretmen, velilerle ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililerle görüşme yapmak istiyorum. İlgili kurumdan gerekli iznin sağlanması hususunda;

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

...../...../2014

Ahmet UZUNDERE

Öğrenci No: 128112201

EKLER:

1. Veri Toplama Aracı
2. Kurum Listesi

Danışman Onayı

...../...../.....

Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

EK.2. Okul Yöneticisi Görüşme Formu

OKUL YÖNETİCİLERİ GÖRÜŞME FORMU

Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Temel Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

Değerli Meslektaşım

Bu çalışma, mevsimlik işçi göçü kapsamında yer alan temel eğitim çağındaki (6-14 yaş) çocukların durumunu ortaya koyup çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Araştırma sonuçları bilimsel amaçlı olarak kullanılacağından, lütfen adınızı ve soyadınızı yazmayınız. Araştırmada iki bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde; mevsimlik ve gezici tarım işçiliğine giden ailelerin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının eğitim, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerini belirlemeyi ve hazırlanacak önerilere girdi sağlanmayı hedefleyen sorular bulunmaktadır. Size uygun olan seçeneğe (x) işareti koyunuz. Yapacağınız yardımlar için teşekkür ederiz.

Ahmet UZUNDERE

TARİH

Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri

BÖLÜM I

KİŞİSEL BİLGİLER

1 Cinsiyetiniz	1. ( ) Kadın	2. ( ) Erkek	
2 Yaşınız	.....		
3 Medeni durumunuz	1. ( ) Bekâr	2. ( ) Evli	3. ( ) Dul
4 Branşınız	1. (..) Sınıf	2. (..) Branş	
5 Görev yaptığınız eğitim kademesi	1. (..)İlkokul	2. (..)Ortaokul	
6 Yönetici olarak okulunuzdaki hizmet süreniz	.....		
7 Yönetici olarak toplam hizmet süreniz	.....		
8 Yöneticilik göreviniz	1. (..) Okul müdürü	2. (..) Müdür yardımcısı	
9 Mezuniyet dereceniz	1. (..) Ön lisans	2. (..) Lisans	3. (..)Yüksek lisans

Bölüm II

1. Okulun öğrenci sayısı kaçtır?

Kız :.....

Erkek:.....

2. MTİ ailelerin çocuğu olan öğrenci sayısı kaçtır?

Kız :.....

Erkek:.....

3. MTİ ailelerin çocuklarının devamsızlık sayılarının ortalama kaç gün olduğunu belirtiniz: .....

4. Öğrenci devamsızlığı adına yaptığınız resmi yazışmalar ile iş ve işlemlerden bahsedebilir misiniz.

.....
.....
.....
.....

5. Mevsimlik ve gezici tarım işçiliğine katılan çocukların genel eğitim profilini ve sorunlarını değerlendirir misiniz?

.....
.....
.....
.....

6. MTİ ailelerin çocuğu olan öğrencilerinizin eğitimiyle ilgili okulunuzda yapılan çalışmalar var mı? Varsa bu çalışmalar nelerdir?

.....
.....
.....
.....

7. Örnek uygulamalarınız varsa, bunlar nasıl yaygınlaştırılabilir?

.....
.....
.....

8. Sizce örgün eğitime hiç katılmayan ya da ara veren zorunlu eğitim çağındaki çocuklar için neler yapılmalı?

.....
.....

9. MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizin başarı durumlarının düşük olduğunu düşünüyorsanız, bunun nedeni sizce aşağıdakilerden hangisi olabilir ? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) ( ) Okuma yazma bilmeme veya okuma yazma güçlüğü çekme.
- b) ( ) Devamsızlık
- c) ( ) Mevsimlik Tarım İşçiliği
- d) ( ) Ailelerin eğitim konusundaki ilgisizliği
- e) ( ) Öğretmen başarısının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisi
- f) ( ) Diğer (Belirtiniz):.....

10. MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizin eğitim sorunlarının çözümü adına en etkili yolun aşağıdakilerden hangisi olacağını düşünüyorsunuz ?

(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) ( ) Dil eğitimi
- b) ( ) Okuma yazma öğretimine öncelik verme
- c) ( ) Sosyal yardımlaşma vakfı ile işbirliğine gidilerek burs verme.
- d) ( ) Eğitim-öğretimin başlama ve bitiş tarihlerini esneterek MTİ'ne göre ayarlama
- e) ( ) Göç edilen yerleşme alanına yakın HEM'de hafta sonları takviye dersler.
- f) ( ) YİBO.
- g) ( ) MTİ ailelerin kendi illerinde istihdamı.
- h) ( ) Gidilen yerde taşınmalı eğitim yapılması.
- i) ( ) MTİ ailelerin gittikleri yerde eğitim-öğretime devam edilebilir. (Mobil okullar)
- j) ( ) İl merkezine MTİ ailelerinin çocuklarının barınması için yurt yaptırılabilir.

11. Çalışılan Okul Bilgileri

Okulun Adı:.....

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

EK 3. Öğretmen Görüşme Formu

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Temel Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

Değerli Meslektaşım

Bu çalışma, mevsimlik işçi göçü kapsamında yer alan temel eğitim çağındaki (6-14 yaş) çocukların durumunu ortaya koyup çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Araştırma sonuçları bilimsel amaçlı olarak kullanılacağından, lütfen adınızı ve soyadınızı yazmayınız. Araştırmada iki bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde; mevsimlik ve gezici tarım işçiliğine giden ailelerin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının eğitim, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerini belirlemeyi ve hazırlanacak önerilere girdi sağlanmayı hedefleyen sorular bulunmaktadır. Size uygun olan seçeneğe (x) işareti koyunuz. Yapacağınız yardımlar için teşekkür ederiz.

Ahmet UZUNDERE

Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri

BÖLÜM I

KİŞİSEL BİLGİLER

1 Cinsiyetiniz	1. ( ) Kadın	2. ( ) Erkek	
2 Yaşınız	.....		
3 Medeni durumunuz	1. ( ) Bekâr	2. ( ) Evli	3. ( ) Dul
4 Branşınız	1. (..) Sınıf	2. (..) Branş	
5 Görev yaptığınız eğitim kademesi	1. (..) İlkokul	2. (..) Ortaokul	
6 Okulunuzdaki hizmet süreniz	.....		
7 Toplam hizmet süreniz	.....		
9 Mezuniyet dereceniz	1. (..) Ön lisans	2. (..) Lisans	3. (..) Yüksek lisans

BÖLÜM II

1. Dersine girdiğiniz kaç öğrenci MTİ ailelerin çocuğudur? .....
2. Dersine girdiğiniz MTİ ailelerin çocuğu olan öğrenciler ortalama ne kadar süre eğitimden uzak kalmaktadırlar?.....
3. MTİ ailelerin çocuklarının ders başarıları genel olarak nasıldır?
Zayıf ( ) Orta ( ) İyi ( ) Pekiyi ( )

4. **MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizden sigara içen var mı?**
(Cevabınız evet ise sayı belirtiniz)

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

5. **MTİ ailelerin çocukları olan öğrencileriniz şartlı eğitim yardımından yararlanıyor mu?** (Cevabınız evet ise sayı belirtiniz)

(NOT: SYDV'nın banka hesabına yatırdığı para.)

1. ( ) Evet 2. ( ) Hayır

6. **MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizden kız öğrencilerinizin okuldaki başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?**

.....
.....
.....

7. **MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizden erkek öğrencilerinizin okuldaki başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?**

.....
.....
.....

8. **Mevsimlik ve gezici tarım işçiliğine katılan çocukların genel eğitim profilini ve sorunlarını değerlendirir misiniz?**

.....
.....
.....

9. **Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan öğrencilerinize karşı sınıf arkadaşlarının tutumu nasıldır?**

.....
.....
.....

10. MTİ ailelerin çocuklarının eğitimiyle ilgili okulunuzda yapılan çalışmalar var mı? Varsa bu çalışmalar nelerdir?

.....
.....
.....

11. Mevsimlik ve gezici tarım işçiliği kapsamında örgün eğitime ara verenler için neler yapılmalıdır? Örneklendirir misiniz?

.....
.....
.....

12. MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizin başarı durumlarının düşük olduğunu düşünüyorsanız, bunun nedeni sizce aşağıdakilerden hangisi olabilir ? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- g) ( ) Okuma yazma bilmeme veya okuma yazma güçlüğü çekme.
h) ( ) Devamsızlık
i) ( ) Çocuk işçiliği
j) ( ) Ailelerin eğitim konusundaki ilgisizliği
k) ( ) Öğretmen başarısının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisi
l) ( ) Ailenin çalışma şartları
m) ( ) Diğer (Belirtiniz).....

13. MTİ ailelerin çocukları olan öğrencilerinizin eğitim sorunlarının çözümü adına en etkili yolun aşağıdakilerden hangisi olacağını düşünüyorsunuz? (En fazla 3 seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) ( ) Okuma yazma öğretimine öncelik verme
b) ( ) Sosyal yardımlaşma vakfı ile işbirliğine gidilerek burs verme.

- c) ( ) Eğitim-öğretimin başlama ve bitiş tarihlerini esneterek MTİ'ne göre ayarlama
- d) ( ) Göç edilen yerleşme alanına yakın Halk Eğitim Merkezleri'nde hafta sonları takviye dersler.
- e) ( ) YİBO.
- f) ( ) MTİ ailelerin kendi illerinde istihdamı.
- g) ( ) Gidilen yerde taşınmalı eğitim yapılması..
- h) ( ) MTİ ailelerin gittikleri yerde eğitim-öğretime devam edilebilir. (Çadır veya prefabrik okullar)
- i) ( ) İl merkezine MTİ ailelerinin çocuklarının barınması için yurt yaptırılabilir.
- j) ( ) Diğer (Belirtiniz)

14. Çalışılan Okul Bilgileri.....

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim...

EK 4. Veli Görüşme Formu

VELİ GÖRÜŞME FORMU

Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Temel Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

Değerli Katılımcı

Bu çalışma, mevsimlik işçi göçü kapsamında yer alan temel eğitim çağındaki (6-14 yaş) çocukların durumunu ortaya koyup çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Araştırma sonuçları bilimsel amaçlı olarak kullanılacağından, lütfen adınızı ve soyadınızı yazmayınız. Araştırmada iki bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde; mevsimlik ve gezici tarım işçiliğine giden ailelerin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının eğitim, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerini belirlemeyi ve hazırlanacak önerilere girdi sağlanmayı hedefleyen sorular bulunmaktadır. Size uygun olan seçeneğe (x) işareti koyunuz. Yapacağınız yardımlar için teşekkür ederiz.

Ahmet UZUNDERE

TARİH

Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri

BÖLÜM I

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz	1. ( ) Kadın	2. ( ) Erkek
2. Yaşınız	.....	
3. Medeni durumunuz	1. ( ) Evli	2. ( ) Dul/Boşanmış
4. Öğrenim durumunuz	1. ( ) Okuryazar değil	3. (..)İlkokul mezunu
	2. (..)Okuryazar	4. (..) Diğer .....

BÖLÜM II.

1. Okula giden çocuk sayınız?

Okul öncesi:.....İlkokul:.....Ortaokul :.....Lise:.....

2. Varsa diğer eşlerle birlikte evdeki toplam çocuk sayısı kaçtır? :.....

3. Sosyal güvence durumunuz nedir?

1.[ ] Yok 2.[ ] GSS (Katkılı) 3.[ ] GSS (Katkısız) 4.[ ] 2022

5.[ ] Diğer .....

4. Yıl içinde MTİ olarak çalıştığınız süre kaç aydır? :.....

5. Yıl içerisinde hangi aylardan başlayarak MTİ' ne gidiyorsunuz?

1. [ ] Ocak-Şubat 2.[ ] Mart-Nisan. 3. [ ] Mayıs-Haziran

4. [ ] Temmuz-Ağustos 5. [ ] Diğer.....

6. Yıl içerisinde hangi aylardan başlayarak evinize geri dönüyorsunuz?

1. Ağustos-Eylül   2. Eylül-Ekim.   3. Ekim-Kasım
4. Kasım-Aralık   5. Diğer.....

7. Yıl içerisinde en az kaldığınız yerleşme alanında kaç gün

kaliyorsunuz?.....

8. Yıl içerisinde en çok kaldığınız yerleşme alanında kaç gün kaliyorsunuz?

.....

9. Ailenizde MTİ olarak çalışanların kaç tanesi 6-18 yaş aralığındadır?

.....

10. Ailenin ortalama yıllık geliri ne kadar?

1. 3000 TL ve altı   2. 3001-6000 TL   3. 6001-9000 TL
4. 9001-12000 TL   5. 12001 TL-15000 TL   6. 15001 TL ve üstü

11. Okula devam edemeyen öğrencilerinizin durumu nedir? (sayı belirtiniz)

1. ( ) Açık Öğretime Kayıtlı.....2. ( ) Terk.....

12. Okula devam edemeyen öğrencilerin, devam edememe nedenleri nelerdir?

- 1 Nüfus kaydımın olmaması
2 Yaşadığımız yerde okulun bulunmaması
3 Ailem istemedi
4 Engellilik
5 Mevsimlik ve gezici tarım işçiliği
6 Evde çalışma

- 7 [ ] Sanayide çalışma
8 [ ] Sokakta çalışma
9 [ ] Hizmet sektöründe çalışma
10 [ ] Yaşım tutmadı
11 [ ] Evlendirildim
12 [ ] Diğer .....

13. MTİ olarak gitmeyip yaşadığınız ilde kalan çocuklarınız kiminle kalır?

- 1.[ ] Kardeş. 2.[ ] Amca 3.[ ] Hala
4.[ ] Bırakmak istiyorum fakat güveneceğim kimse yok. 5.[ ] Diğer,.....

14. Konuştuğunuz diller hangileridir?

1. [ ] Türkçe 2. [ ] Kürtçe 3. [ ] Arapça 4. [ ] Zazaca
5. [ ] Diğer (.....)

15 . MTİ olarak bulunduğunuz yerde çocuğunuza okul imkânı (prefabrik okul, çadır okul, mobil okul v.b.) sağlanırsa okula gönderir misiniz?

- 1 [ ] Evet 2 [ ] Hayır

16 . Çocuğunuzun derslerine yardım eden bir kurum var mı?

1. [ ] Belediye 2. [ ] Sivil Toplum Kuruluşları 3. [ ] Dershane
4. [ ] Yok 5. [ ] Diğer (Lütfen belirtiniz):.....

17 . Daha önce MTİ olarak bulunduğunuz yerde çocuğunuzun eğitime gittiği herhangi bir yer oldu mu? (Olduysa sonuçlarını belirtiniz.)

.....
.....
.....

18 . MTİ olarak gittiğiniz yerlerde sizi en çok rahatsız eden şey nedir?

.....

19. Sizce çocuğunuzun eğitime devam edebilmesi için ne yapılmalı?

.....
.....
.....

20. Çocuklarınızın eğitimlerini tamamlamaları konusunda ne düşünöyorsunuz?

.....
.....
.....

21. Şu an izlenen temel eğitim çalışmalarında çocuklarınızın eğitiminin daha iyi olması ve devamının sağlanmasına yönelik yapılan çalışmalar var mı? Bu konuda herhangi bir bilginiz var mı?

.....
.....
.....

22. İkamet ettiğiniz ilde istihdam (iş) olanağı sağlandığı takdirde MTİ' den vazgeçer misiniz?

1 [ ] Evet   2 [ ] Hayır

23. Eğitim – öğretim yılı içerisinde, gittiğiniz yerleşme alanına yakın okullara çocuğunuzu gönderdiniz mi?(Cevabınız evet ise karşılaştığınız sorunları belirtiniz)

1 [...]Evet:.....
.....

2 [ ] Hayır

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

EK 5. Görüşme Yapmak İçin İzin Alınan Kurum Listesi

KURUM LİSTESİ

ŞANLIURFA

1. Şanlıurfa Valiliği
2. Şanlıurfa Valilik Proje Birimi
3. Türkiye İş Kurumu Şanlıurfa İl Müdürlüğü
4. Sosyal Güvenlik Kurumu Şanlıurfa İl Müdürlüğü
5. Karacadağ Kalkınma Ajansı
6. GAP İdaresi Başkanlığı
7. Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü
8. Eyyübiye İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
9. Mevlana İlkokulu
10. Ertuğrulgazi İlkokulu
11. Ertuğrulgazi Ortaokulu
12. Mehmet Akif İnan İlkokulu
13. Siverek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
14. Şirinkuyu İlkokulu
15. Şirinkuyu Ortaokulu

ADIYAMAN

1. Adıyaman Valiliği
2. Valilik Proje Birimi
3. İl Milli Eğitim Müdürlüğü
4. Kahta İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

DİYARBAKIR

1. Diyarbakır Valiliği
2. Diyarbakır Valilik Proje Birimi
3. Türkiye İş Kurumu Diyarbakır İl Müdürlüğü
4. Sosyal Güvenlik Kurumu Diyarbakır İl Müdürlüğü
5. Karacadağ Kalkınma Ajansı
6. Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü
7. Bağlar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
8. Sur İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
9. Yenişehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
10. Şehit Öğretmen Nuriye Ak İlkokulu
11. Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu
12. Çınar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
13. Bellitaş İlkokulu
14. Özyar İlkokulu
15. Salyazı İlkokulu

ORDU

1. Ordu Valiliği
2. Ordu Valilik Proje Birimi
3. Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ADANA

1. Adana Valiliği
2. Adana Valilik Proje Birimi
3. Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ANKARA

1. Ankara Valiliği
2. Ankara Valilik Proje Birimi
3. Polatlı Kaymakamlığı
4. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü
5. Polatlı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

ESKİŞEHİR

1. Eskişehir Valiliği
2. Eskişehir Valilik Proje Birimi
3. Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ÜNİVERSİTELER

1. Gazi Üniversitesi
2. Ankara Üniversitesi
3. Harran Üniversitesi
4. Dicle Üniversitesi
5. Adıyaman Üniversitesi
6. Ordu Üniversitesi
7. Çukurova Üniversitesi
8. Anadolu Üniversitesi

EK 6. İlgili Valiliklere Gönderilen İzin Yazıları

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/ 2138
KONU : İzin

ANKARA
03.04.2014

ORDU VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi *Ahmet UZUNDERE*, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN' ın danışmanlığında yürüttüğü "Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAG
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/2137
KONU : İzin

ANKARA
03.04.2014

ADİYAMAN VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Ahmet UZUNDERE**, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN' ın danışmanlığında yürüttüğü "**Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri**" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAG
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/2136
KONU : İzin

A N K A R A
03.04.2014

DİYARBAKIR VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi *Ahmet UZUNDERE*, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN' ın danışmanlığında yürüttüğü "Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/2135
KONU : İzin

ANKARA
03.04.2014

ŞANLIURFA VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Ahmet UZUNDERE**, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN' ın danışmanlığında yürüttüğü "**Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri**" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/ 2139
KONU : İzin

A N K A R A
03.04.2014

ADANA VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi *Ahmet UZUNDERE*, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN' ın danışmanlığında yürüttüğü "Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/2134
KONU : İzin

ANKARA
03.04.2014

ANKARA VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Ahmet UZUNDERE**, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN' ın danışmanlığında yürüttüğü "Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : 80287700-302.08.01/2140
KONU : İzin

ANKARA
03.04.2014

ESKİŞEHİR VALİLİĞİ

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Ahmet UZUNDERE**, Doç. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN'ın danışmanlığında yürüttüğü "**Gezici Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin, Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri**" isimli tezi ile ilgili olarak ekli dilekçesinde belirttiği kurumlarda görev yapan idareci, öğretmenler ve konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkililere anket yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye müsaade edilmesi hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ
Enstitü Müdürü

EKLER

- 1-Dilekçe
- 2-Tez Önerisi
- 3-Kurum Listesi
- 4-İdareci Görüşme Formu
- 5-Öğretmen Görüşme Formu
- 6-Veli Görüşme Formu

EK 7. Akyurt Kaymakamlığı Seminer Yazısı

T.C
AKYURT KAYMAKAMLIĞI

Akyurt Kaymakamı Mustafa YİĞİT' in katılımlarıyla, İlçe Nüfus Müdürlüğü, İlçe Emniyet Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü ile İlçe Müftülüğümüz tarafından, 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimleri sonucunda seçilmiş olan Mahalle Muhtarlarımıza, görevlerindeki iş ve işlemleri daha iyi yürütebilmeleri için 30.04.2014 Çarşamba günü eğitimler verilmiştir.

Ahmet UZUNDERE İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü adına eğitime katılıp **"Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocukların Eğitime Kazandırılması"** konusunda muhtarlarımıza seminer vermiştir.

0.6/05/2014

Mustafa YİĞİT
Akyurt Kaymakamı

EK.8. ILO Mevsimlik Tarımda En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği ile Mücadele Konferansı Konuşmacı Davetiyesi

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION
ORGANIZATION INTERNATIONALE DU TRAVAIL

Ref.:

14-35
8-1-2 (üde/nk)

ANKARA

14.04.2014

Sn. Ahmet UZUNDERE
Araştırmacı, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Gazi Üniversitesi, Ankara

Konu : Mevsimlik Tarımda En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliği ile Mücadele Konferansı, Paydaş Toplantısı ve Türkiye-Kosova Cumhuriyeti Çocuk İşçiliği ile Mücadele Komiteleri ikili Çalışma Oturumu

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından ortaklaşa yürütülen Ordu ilinde fındık tarımında mevsimlik tarım işlerinde çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi projesinin planlı faaliyetleri arasında yer alan “Mevsimlik Tarımda En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliği ile Mücadele Konferansı” 28-29 Nisan 2014 tarihlerinde İstanbul Dedeman Bostancı Otelde gerçekleştirilecektir.

Ekte sunulan Konferans programı çerçevesinde ilgili oturumlara konuşmacı olarak katılımınızdan ve mevsimlik tarımda çocuk işçiliği ile mücadele konusundaki deneyiminizi paylaşmanızdan memnuniyet duyarız.

Saygılarımla,

Nejat KOCABAY
Program Yöneticisi
ILO Türkiye Temsilciliği

Tarih : 28-29 Nisan 2014
Yer : Dedeman Hotel, Bostancı, İstanbul
Ek : Konferans Programı ve Bilgi Notu
LCV : 312.4919890/129
Not : Katılımcıların ulaşım ve konaklanmaları proje kaynaklarından karşılanacak olup, Konferans Yetkili Seyahat Acentası Yankı Seyahat Firması görevlendirilen kişilerle gerekli rezervasyonlar ve bilet alımı için irtibata geçecektir.

EK.9. 5. Ulusal Eğitim Yönetimi Forumu (EYFOR V) Bildiri Kabul Belgesi

EYFOR EĞİTİM YÖNETİMİ FORUMU-V

SAYI : 2014-38
KONU: Kabul Belgesi

Sayın: Ahmet UZUNDERE

EYFOR-V Eğitim Yönetimi Forumu'na göndermiş olduğumuz “Eğitim Hakkı Ve Mevsimlik Tarım İşçiliği” başlıklı bildiri özetiniz bilim kurumumuzca değerlendirilmiş ve SÖZLÜ bildiri olarak sunulmak üzere KABUL edilmiştir.

Doç. Dr. Mustafa YAVUZ
EYFOR-V Düzenleme Kurulu Eş Başkanı

EK 10. Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Uzundere, Ahmet
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri	25.01.1983-Siverek
Medeni hali	Evli
Telefon	506 935 07 72
E-posta	uzundereahmet@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul / Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Diyarbakır Fatih Lisesi	2000
Üniversite	Dicle Üniversitesi / İlköğretim Matematik Öğretmenliği	2005
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı	.....

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2014-.....	MEB-Saracalar Ortaokulu (Akyurt-Ankara)	Öğretmen
2013-2014	MEB-Saracalar Ortaokulu (Akyurt-Ankara)	Okul yöneticisi (Müdür yardımcılığı ve müdürlük)
2012-2013	MEB-Saracalar Ortaokulu (Akyurt-Ankara)	Öğretmen
2009-2012	MEB-Alpaslan İlköğretim Okulu / Alpaslan İmam Hatip Ortaokulu (Diyarbakır-Sur)	Öğretmen
2006-2009	MEB-Üçtepe Köyü İlköğretim Okulu (Diyarbakır-Bismil)	Öğretmen

Yabancı Dil	İngilizce (YDS: 82,5)
--------------------	-----------------------

Yayınlar

Makale

Uzundere, A., Gülcan, M.G. (2014, November). Seasonal agriculture in Turkey: Basic education issues and recommended solutions. International Journal of Academic Research, Part B, 6(6) DOI: dx.doi.org/10.7813/2075-4124.2014/6-6/B.28.

Indexed. Master Journal List (ISI-Thomson-Reuters).

Bildiri

Uzundere, A., Gülcan, M.G. (2014, 11-13 Eylül). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği: Temel eğitim sorunları ve çözüm önerileri. 5. Ulusal Eğitim Yönetimi Forumu, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya

Proje

Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP)-Mevsimlik Tarım ve Eğitim İlişkisi (04/2014-03 no'lu proje). Araştırmacı

Konuşmacı

Uzundere, A. (2014, 28-29 Nisan). Mevsimlik Tarımda En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği ile Mücadele Konferansı. İstanbul

Seminer

Uzundere, A. (2014, 30 Mart). Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocukların Eğitime Kazandırılması. Ankara-Akyurt

EK 11. Amblem Sayfası 1

EK 12. Amblem Sayfası 2

GAZİ GELECEKTİR...